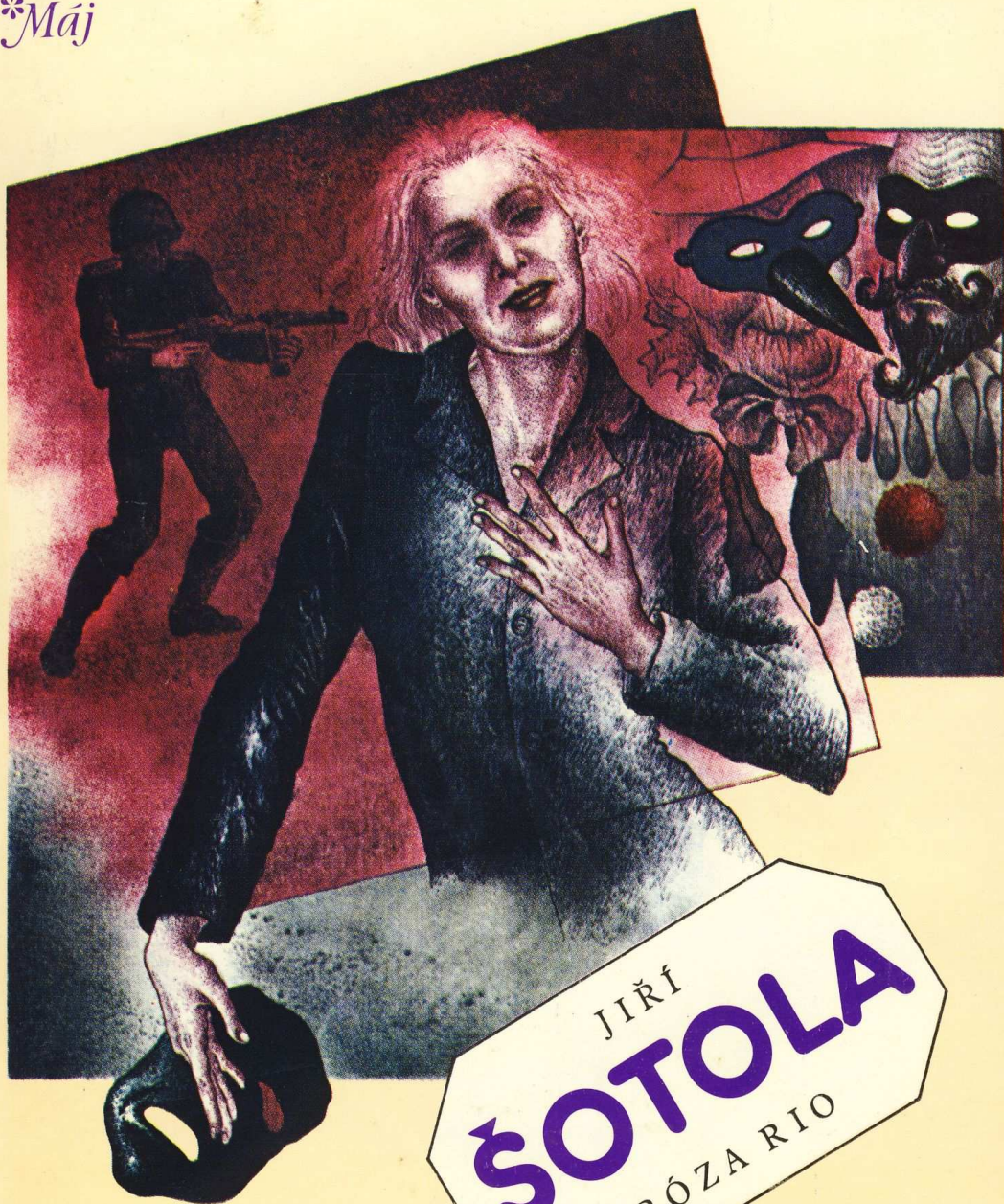

*Máj

JIŘÍ
ŠOTOLA
RÓZA RIO

JIŘÍ ŠOTOLA

RÓZA RIO

MLADÁ FRONTA 1986

Na nočním stolku tikal budík. Bylo půl páté.

Ó hvězdy!

Půl páté ráno. Rozestlaná postel čekala netknutá. Lampička svítila, okno zakrýval ošoupaný černý samet, kdysi talár a nyní zatemnění.

Kdysi talár pro magistra Fausta z Wittenbergu a jiné postavy, dychtící po poznání pravdy.

A nyní dychtit po pravdě se nedoporučovalo.

Bylo půl páté letního času, úterý, začátek září, rok 1944, válka už trvala tisíc osm set dvaatřicet dní.

A spatřivše hvězdu, cože učiníte, aj mudrci?

Pradávný budík. Ještě z Josefova. Když umřel tatínek Čeněk Swoboda a zůstalo po něm dědictví.

A to už bylo hošíku Františkovi sedm roků, když umřel tatínek Čeněk Swoboda. A už nebyl zdravý a nebyl silný. Posadili ho do zadní lavice v první třídě chlapecké školy kutnohorské a prohlíželi si ho jako divnou bylinu, bledé chůdě od komediantů, matka herečka, otec prý mrtev, byl-li jaký, že ano, ti se tu nezdrží, pojedou dál, v Kutné Hoře se jim nevede. Seděl v zadní škamně, neprocházel se v uniformičce po věznici, nezdravil dětskou šavlí a netroubil na stříbrnou trumpetku Réveil! a Retraite!, té radosti se Čeněk Swoboda nedočkal, hošík seděl v koutě u zdi a bylo mu mdlo, byl bez snídaně, maminka Růžena odjela na pohřeb a vrátí se až kvečeru, večer se hraje Cesta kolem světa, ale maminka Růžena to musí stihnout, Josefov není zas tak daleko.

A spatřivše hvězdu na východu slunce, pilně půjdete, abyste se klaněli narozenému králi. Jehož jméno jest Emanuel, a to znamená Bůh je s námi neboli všechno je dobré, stromy rostou a sládne ovoce.

Jenomže kam by se byl ubíral šikovatel Čeněk Swoboda? Vzali mu mocnářství a dynastii a milovanou věznici a poslali ho do penze. Do parku, krmit holuby. V civilu. A dědic slávy, narozený král poklimbává ve škamně a neví, co je Réveil a Bajonett auf, a zítra

pojedou do Čáslavě a tam se jim taky nepovede. Nač žít?

Čeněk Swoboda umřel před dvaceti lety. V Josefově na něho mezitím všichni zapomněli. Na jeho poslání, na jeho zásluhy, na jeho dílo.

A žádnou hvězdu na východu slunce Čeněk Swoboda jakživ nespátřil; alespoň nezanechal o tom zprávu. O hvězdách se v dienstreglamá nemluví.

A Růžena už dvanáct let není herečkou. Sešlý, leč nestárnoucí principál Jožka Kočka ji poslal domů. O jejích čtyřicátých narozeninách. Ne, nebyla těhotná. Ale matróny hrát neuměla a pro milovnice jí už chybělo i to rajské líčko i to infernální poprsí.

– *Tisíc přirozených ran, jichž tělo dědicem!* – zadeklamoval a položil jí na kostnaté rameno svou těžkou, shakespearovskou dlaň.

– S tímhle na bínu nemůžeš.

Nebloudí po tátrumě. Půjčuje kostýmy. Žehlí fiží, oprašuje klobouky, rejtarům Piccolominiho kartáčuje pantaloný a sype jim do kapes naftalín. Bylo jí ostatně v dubnu dvaapadesát. Jakápak Róza Rio, umělkyně španělská?

Jaképak ovoce? A jakoupakže hvězdu? Kam bychom šli? Není-liž to trapné, příteli magistře?

Faust se už dával málokdy. Lidi na to nechodí. A za jiné postavy, dychtící po poznání světla a pravdy a různých křehkých záhad duševních, se už zákazníci dávno nepřevlékali ani o masopustě; dychtit po pravdě a světle bylo nebezpečné. I obléci takový kostým se nezdálo dost bezpečné. A navštívit v něm místní bál, byť jenom maškarní. Je válka. Válka trvá. Talár ve skladišti darmo překážel.

Faust se nerentoval. Nevydělal na sebe. Růžena ho předloni rozpárala, beztak byl chatrný, a sešila z něho zatemnění.

Ó jaké hvězdy!

Magister Faustus z Wittenbergu, ubohý bloud a učenec, rozpáraný a prožraný od molů, visel v okně a jeho posledním úkolem bylo clonit světlo, držet světlo, utajit světlo před vůkolním světem, aby neprozradilo, že tady uvnitř kdosi žije a bdí. Aby neporušilo širou, vzornou a ukázněnou temnotu. Neboť dole po ulicích kráčí dobrovolná stráž, CPO, snaživí rodáci, kteří na každou světlou

škvírku pískají a řvou. A válka trvá už tisíc osm set dvaatřicet dní. Už se táhlo až na Kavkaz a potom se zase táhlo zpátky. Většina wittenberských magistrů už vzorně a ukázněně navlékla stejnokroj polní pěchoty a zpívá Horst Wessel-Lied pod drnem. S prostřeleným břichem, krkem, levým či pravým plicním lalokem. Co vy na to, magistře? Nic vám to neříká?

Nic mu to neříká. On filozofuje. On visí. A laloky má v pořádku. Hadrník. Jsou-li pak v pořádku i jeho doklady o árijském původu?

– Jak vulgární! – pomyslel si magister Faustus z Wittenbergu a dál mlčky pozoroval venkovní hvězdy, na něž řvát bylo marné, venkovní hvězdy odevždy drze ignorují civilní protileteckou obranu. Mlčky pozoroval a mlčky visel. Pronášet nahlas vlastní myšlenky bylo velmi nebezpečné. Notabene magistru Faustovi bylo sice přáno vidět hvězdy, ale nebylo mu přáno žít. Krom té ušlechtilé duše byl tu jen jeho kabát. A i ten přešitý.

– Kde to jsme? – mlčky se zeptal hvězd.

K smíchu. Kde bychom byli, občané? Zde. Prostě zde. Tento svět byl vám přisouzen a vy jste přisouzeni jemu. Jaképak himlhergot hvězdy? Notabene spatřené duševním zrakem? O duši se v dienstreglamá nemluví.

Vám se to nelíbí?

Nelíbí. Dychtíte po poznání? Po světle? Pravdě? Ba i po štěstí?

A laloky máte v pořádku. No ovšem.

A že armáda, skvělá armáda, jež viděla Kavkaz, skutečný Kavkaz, ne bůhvíjaký štern, a myla si skutečné nohy ve skutečné Seině a v Tereku i v Donu, že ta armáda se táhne blátem někde v Sedmihradech, někde u Grodna, někde za Vislou, minulý týden opustila Bukurešť a týden předtím Paříž a za týden už možná Varšavu i Bělehrad, že ta armáda trpí, to vám nic neříká.

Ještě si užijete války, všiví občané. Byla i válka sedmiletá. I stoletá. Co je to prťavých tisíc osm set dvaatřicet dní?

A vaše doklady jsou taktéž v pořádku?

A syn je doma? Netaláci se po lesích?

A zatemnění dostatečně přiléhá?

Koneckonců na lampičku snad nemuseli být tak přísní. Lampička by snad armádě tolik nepřitížila. Svítila mizerně. Starý křáp, světýlko pozakryté hedvábným širmem s uprášenými kanýry, ještě po Fíně, božemůj, kde je Fíně konec?

Všem je nám koneckonců konec. Dřív nebo později. A vypadá to, že asi dřív. Růžena si nasadila brýle a sáhla po krabici se šitím. Byla to obyčejná krabice od bot, na vybavení domácnosti si Růžena nikdy příliš nepotrpěla. I pokojík byl zařízený jen tak jako ve spěchu. Kočovní čeládka je zvyklá vyspat se kdekoli a ráno jet kamkoli dál. Postel a noční stolek, skříň a kamínka zvaná vincek, šmajdavá polička, Fina jí říkala etažérka, to už je dávno. Žehličí prkno. Stojánek s umyvadlem. Nízký a stářím popraskaný strop, modř thesalského nebe nějací rodáci pobili rákosem a omítli a vybílili. A možná že to nebe stejně bylo jinde. Kočovní aktér střídá své firmamenty a jede pořád dál. Se šminkou za ušima, s hořkostí v srdci, pohrdaje nebem i peklem i vybavením domácnosti, zrozen k neklidu a k nespočinutí, k čemu by mu byl sporák? Koberec? Ale Růžena tu v tom pokojíku žila už dvanáct let.

Ó hvězdy!

Capella, Vega, Aldebaran. Jež bydlí v učebnici zeměpisu pro 7. tř. c. k. gymn. Po Marcelu Flanderkovi. I na ně je marné pískat a řvát. Vysmívají se horlivým rodákům. Tichounce krouží po papíře mapy, potkávají se a smekají si na pozdrav a vyměňují si drobné lichotky a zdvořilosti, Procyon chválí Gemmě její žár, Panna pase Štíra a recituje mu verše z Božské komedie, ten pískot je jim lhostejný, jsou přisouzeny žákům sedmé třídy c. k. gymnázia, a c. k. gymnázium už není, klidně si pískejte, rodáci.

Marcelu Flanderkovi se nevysmívají. Marcel Flanderka, voják a trestanec, s nimi bydlí. V nekonečnosti všehomíra. A v učebnici zeměpisu, na jisté liché stránce, hned vedle řeky Nigrum Théta, kterou málokdo ze živých zná.

Růžena se přehrabovala v krabici a bezděky přitom pohlédla na etažérku, kde byly staré divadelní knížky a staré dopisy a šminkovostn

a zmíněná učebnice a jiné zhola nepotřebné rekvizity, skripta z fyziologie, to byl MUC. Weinstock, balíček karet, to byl Rudolf Kroulík, plechová piksla od cigaret značky Stambul, to byl nadporučík Jeřábek a stambulkami se vyzbrojil na první rendezvous, pak už v té piksličce míval přinejlepším sportky, po panu lékárníkovi z P. zbyly rukavice z gazelí kůže, sezónní nabídka obchodního domu Leo Taussig, nepostradatelné pro automobilisty, po knihkupci z M. Aloisu Náglovi rozečtené Palackého Dějiny, svazek IV., založený sirkou kdesi uprostřed, manželka přistihla Aloise Nágla in flagranti u Rózy Rio v její komůrce v podkroví, už si ten zánik Přemyslovců nestačil dočíst, komické rekvizity, komické dědictví, Růžena nedostávala od milenců dárečky, jen si u ní občas něco zapomněli a neuznali za vhodné se vrátit.

Slečno, mám se vám položit do klína?

Hamlet, jednání třetí, scéna druhá.

Ne, můj princi. Ano, můj princi. Nemyslím nic, můj princi.

Ve spodní přihrádce etažérky pod sešlapanými pánskými perky ležel školní sešit 21 krát 15 cm, taky dědictví, všude je samé dědictví, a mezi listy toho sešitu žloutla fotografie cizí dámy v širokém klobouku a v plášti lemovaném kožešinkou, jež jí dopola kryla tvář.

– Procyon že prý je hvězda v souhvězdí Malého psa. Nevíte o tom něco?

Dáma v klobouku o tom neměla ponětí. A i kdyby byla měla, nepověděla by. Frau Sophia zesnula včas, svou snachu neznala a naprosto jí nebylo jasné, proč tady žloutne v téhle nuzné cimře, načpělé karbanátky z ovesných vloček smaženými na margarínu, v téhle rozvrzané etažérce a pod těmihle perky, očividně sešlapanými osobou postiženou zhroucením nožní klenby čili platfusem. Nechutné.

A proč by se putovalo za jakousi hvězdou? Slušný člověk sedí v salóne, nudí se a hraje na klavír. Emanuel je jméno leda pro kocoura. A Procyon žádná hvězda není. Procyon je určitě nějaký bordel u kasáren. Ta válka ještě neskončila? Stále se táhne proti Přemýšli? Fíno! Marcelko! Kde to jsem? Co je to tady za ženskou? Nemůžete

najít jehlu, vy ženská, že? Poproste manžela, ať vám k ježíšku nadělí jehelníček. A šití nepatří do krabice od bot!

– Polib si šos, – odsekla Růžena milostivé paní tchyni a dál se přehrabovala mezi odstřížky a knoflíky a zbytky bavlnek, až se konečně píchla do prstu, takže našla jehlu. Zabodla ji do víka krabice a jala se hledat černou nit.

Kdoví kde je teď hošík František?

Hošíku Františkovi už je sedmadvacet roků.

Sedmadvacet roků a tři měsíce.

I při tom věčném kočování školu vychodil. František byl stonavý hošík, ale chytrý hošík. Vychodil obecnou školu chlapeckou i při tom toulání a kočování a často jenom o suché housce k obědu. A po obecné škole vychodil gymnázium. A zapsal se v Praze na fakultu. Aby se stal profesorem. Češtiny a dějepisu. Už měl po čtvrtém semestru a fakultu zavřeli. Němci. František přijel domů v noci, bez kravaty a v botách obutých naboso, ačkoli byl listopad. Doma se zdržel sotva čtrnáct dní. Potom si spakoval batůžek a že jede na výlet. Za kamarády. Lyžovat. Ale lyže si s sebou nevzal. A lístek na vlak si koupil do Uherského Brodu. Copak se do Uherského Brodu jezdí lyžovat? A bez lyží? František odjel na výlet do Uherského Brodu a už je pryč skoro pět let. A kde je, věděl by jen sám nebeský Bůh, jenže nebeský Bůh není. Bůh je leda nějaký ospalý vrátný v bordelu. Nestará se, kudy se talácejí naši synové. Nezajímá ho to. Neví. Jak by to mohla vědět pozemská ženská Růžena? František neposlal ani kartičku. Uherským Brodem teče řeka Olšava. Voda, lichá voda. Odnáší listí, slzy, krev, všechno. Do řeky Moravy. Z řeky Moravy do řeky Nigrum Théta. Nigrum théta je klikyhák nicoty, tak je to napsáno v sešitě 21 krát 15 cm, kam si Marcel Flanderka zapisoval myšlenky. Byl-li jaký Marcel Flanderka. Všem je nám konec.

– Můj syn Marcel byl hrdina, – ozvala se znovu tchyně, slisovaná v sešitě jako květ sivé ostřice. Frau Sophia zesnula včas, neznala pointu Marcelkova příběhu. Do dámského nebe zvěst o ní nedolehla; v dámském nebi jsou povoleny pouze elegantní pointy.

Pointu toho příběhu znal jen tatínek Čeněk Swoboda. A zčásti i

dva maďarští vojínové, těm však bylo nasrat na válečné pointy, nejbližším hytlákem se odsunuli do požehnané republiky uherské, zasít zimní ječmen už nestihli, ale aspoň vyspravili střechy na stodolách a naštipali dříví na zimu a umínili si, že jim je a povždy bude nasrat na všechny všudy války a na válečné vzpomínky a do smrti že už je nikdo nedostane z rodného katastru, může si císař pán i s celou uherskou republikou vymknout panty.

Co bylo tenkrát na dvorku josefovské věznice, uložil tatínek Čeněk Swoboda na dno své otužilé profouské paměti a nesvěřil se s tím nikomu. Ani nadřízeným orgánům; ty beztoho neexistovaly. Ani Růženě; holčičí ucho je moc tenké pro mužská tajemství. Růžena obdržela úřední patent, že je vdova. A co by chtěla víc? Při svém pomatlaném životopise? Život je v troskách, šťasten, kdo chrní na hřbitově. Třebas i vězeňském.

– Můj syn Marcel, – holedbala se tchyně ze sešitu, – padl za vlast. A váš?

– Odjel. Do Uherského Brodu, – chabě se bránila Růžena.

– Aha, – unyle šeptla tchyně a pousmála se do kožešinky. – Na výlet?

– Bojuje za spravedlnost! – s pláčem na krajíčku se rozkřičela Růžena.

– Aha. V Uherském Brodě? Nevykládejte mi tu pohádky, vy ženská.

– Můj syn bojuje u Tobruku! – křičela Růžena.

– Tak v Brodě, nebo u Tobruku? Rozhodněte se laskavě. A co je to eigentlich ten Tobruk? Hospoda? Opilci se tam perou? Můj manžel dával přednost restauraci Na růžku. Ve slušné restauraci nebývají opilci. Já nechápu, proč brečíte.

– Tobruk je město. V Africe. A mlčte, prosím vás.

– Tobruk žádný není, – znechuceně zívla Frau Sophia.

– Brečem to nespravíte. Zanedbala jste nejspíš výchovu. Vzbud'te mě k snídani. V deset. Vajíčka naměkko, topinku s bylinkovým máslem.

– Kráva, – ulevila si Růžena a maně vylovila z krabice dětský kapesní nožík, takzvanou rybičku. Nezkrotný Péleus si jím řezával

proutí na písťalky. Anebo to byl Marcel Flanderka? – Odpust', vojáku.

– To nevadí, – řekla rybička. – Maminka vždycky byla kapku unertráglich. Nemůžeš usnout? Vzpomínáš na střevlíka?

– Vzpomínám.

– Umřel? Je tady? Stojí jako svíčka? Jako králevic Fortinbras?

– Neumřel! Ale tady není. Já nevím, kde je.

– Nevadí. Vymysli si to.

– Je u Tobruku, – nesměle hlesla Růžena.

– No vidíš. Samozřejmě že je u Tobruku. Pije tam pivo a chroupe preclíky.

– Bojuje tam!

– Že bojuje?

– Za vlast. Za spravedlnost. Se zbraní!

– Že se zbraní? Jakoupak? Mannlicher? Mauser? Winchester?

– Nesměj se tomu!

– Utíká? Střílí? Vyhraje bitvu? Ubohý střevlík. Tobruk j e v Africe?

– V poušti.

– On dostal úžeh, vid'? A zbláznil se.

– On střílí do nepřítele! On vyhraje!

– Inu ať. Mně to nevadí. Co je ti? Ty jsi smutná?

– Smutná.

– Lehni si a spi. Musíš se snažit, aby ti nic nevadilo. Pak u ž to ujde. Pak už nic taky nebolí.

– Mně toho vadí spoustu, vojáku.

– Chyba.

– Když nic nevadí, to je smrt.

– No právě.

– Já jsem přece živá!

– Kdopakví. Jsou i mrtví zaživa.

– V krytu? Ve sklepe? To je asi strašná hrůza. Lidi se schovají do sklepa a ono je to zavalí. Co jestli je v rajchu? Sebrali ho ve vlaku a odvezli ho do rajchu. A jsou tam nálety.

– Ale ne! Jaké nálety? Pojd' spat.

- Neusnu.
- Počítej ovečky.
- Kašlu ti na ovečky.
- Nerozčiluj se. Škodíš si. Udělají se ti vrásky a nebudeš krásná.

Kardinál Richelieu kvůli tobě nevstoupí do vojska.

- Nejsem krásná.
- Pro mne jsi růže sáronská. A figura mých snů. Zavři oči a říkej: Mně to nevadí. Wurst. Řekni to sedmkrát a sedmdesátkrát. A usneš.
- Mně vadí všechno, vojáku.
- Co například?
- Vojska.
- Vojska nejsou. Sežrali je termiti.
- Gestapo. Nálety. Transporty. Víš, kam ho odvezli? Na smrt. Do plynu. On to věděl. On si jen namlouval, že to neví.
- Střevlík?
- Ne, neplet' to. Střevlík je u Tobruku. A vlastně u Tobruku není, tam válka skončila. Je v Neapoli. Nevěříš?
- Samozřejmě že je v Neapoli. Prochází se po zahradě a trhá citróny.
- Ty ničemu nerozumíš.
- Já ani nechci.
- Pozvali si mě na ten jejich úřad, představ si. Už v červnu si mě pozvali. Že abych se s ním rozvedla. Až naprší!
- Se střevlíkem?
- Neplet' to. Se svým manželem.
- Ty jsi vdaná?
- Tebe to mrzí?
- Ne. A jsi mu věrná?
- Divíš se?
- Já se ničemu nedivím. Koho že odvezli na smrt? A koho do rajchu? Všechny je odvezli? Ty jsi tu sama? Co je to rajch? Počítej ovečky. Já někdy počítám nebožtíky. Jdou přes lávku. Plivají do potoka. Nerozumím těm vašim náletům! A spravedlnosti! Nepotřebuju tomu rozumět! A ty se nechlub, že jsi živá! Smrt nebo život, všechno je mně wurst. Jdou po lávce a svítí na ně měsíc a oni

házejí do potoka pecky. A já usnu a šlus. To je ta věčnost. To je celý ten krám.

– Vezli ho do plynu!

Růžena upustila rybičku do krabice a rybička plavala mezi knoflíky a bavlnkami a dva maďarští vojínové za ní házeli pecky a Růžena obdržela patent, že je vdova po Marcelu Flanderkovi, jenž zahynul ve válečné vřavě za okolností blíže nevysvětlených, jak to zkrátka ve válečné vřavě bývá. A to byl celý ten krám. Marcel Flanderka byl po smrti už bezmála dvacet šest let. Vojáci, vojáci, malovaný děti. Kdo si to vymyslel? Kdo jim to poradil? Růžena našla špulku s černou nití, kus niti odvinula a jala se hledat jehlu.

Tatínek Čeněk Swoboda, ponížen a ihned po válce penzionován, rozstříhal vycházkovou uniformu na proužky a pomaloučku ji pátil. Šetřil si tu práci, vydržela mu přes zimu. Nad každým proužkem si připomněl nějakou příhodu ze svého profouského žití, vesměs to byly příhody služebního rázu, tedy zajisté že fádni příhody, profousova služba není kabaret, nezřídka si přitom i zdříml, ihned po válce se odstěhoval do civilního bytu na kraji města, do domku po antouškovi, světnička a kuchyň s kamny na pálení vycházkových uniforem, odporní lidé ho nerušili, byl tam sám, do vánoc spálil kalhoty, do Hromnic oba rukávy, na Popeleční středu svěřil ohni druhou výložku, poslední flíček armádního sukna. Co bylo z kovu a neshořelo by, uschoval do čepice. V pondělí na den Zvěstování Páně odnesl čepici na šance, vyhledal poklidné místo s rezavou loňskou trávou, lžící odrýpl drn, vyhrabal díru, čepici uložil do země, zahrnul ji hlínou a přikryl drnem, poklekl a stařeckými prsty uhladil ten tajný rov. Málem by byl i zasalutoval, uvědomil si však, že nemá na hlavě šikovatelskou čapku, nýbrž plesnivý civilní klobouk, že klečí a že se mu dojetím třese brada; dojatým penzistům nepřisluší, aby vzdávali čest po vojenském způsobu. Vstal, odšoural se domů a za trest si odepřel večeři.

To už začínalo jaro. Čeněk Swoboda vyměnil štokrle u kamen za lavičku na šancích nedaleko od hrobu své čepice, den co den ve

čtrnáct hodin se tam dostavil, usedl a podmračeným pohledem utkvěl na té čtverečné pídi slávy, obrůstající čerstvou trávou. A představoval si, jak ze země vyrážejí dlanité listy a šlahouny a na nich se rozevírají žluté květy a poté kvapem rostou okurky, obrovské salátové okurky s navoskovanými kníry a s důstojnickými epoletami, nadarmo rostou, vojsko je penzionované, a spustil se déšť, potopa světa, okurky měknou a hnijí a smrdí a veliká marnost leze za městem Josefovem po šancích, věčný profous, beznohý, v civilním klobouku, tlustý a nepotřebný.

O příštím jare mu otrnulo a zastyděl se. Uniforma-li shoří, vojáčky duch buď jako azbest, jinak nás budou pomlouvat i myši v márnici. Čeňku Swobodovi bylo teprve jedenašedesát. Kde jsou tu jaké stařecké prsty? Zdraví a cílevědomý jedenašedesátiletí jedinci mohou žít ještě čtvrt století. Žít a plnit své poslání, žít a panovat, ledaskam strkat prsty, tak jako císař František Josef žil a panoval a prstem po mapě svá vojska posunoval, dej mu Bůh vítěziti v nebesích. Čeněk Swoboda skoncoval s jalovými procházkami po šancích a předplatil si noviny. Aby zjistil, co a jak. Co se děje. Je-li tu cíl a naděje. Předplatil si německé noviny. Říšské. Kupodivu to nebylo zakázáno. Ani číst je nebylo zakázáno. Čeněk Swoboda si v novinách čítal pečlivě, dlouze, písmenko nenechal nepřečtené, příjemně mu ubíhal čas. Dočetl se i o mnoha událostech zajímavých. O tom, že generál Ludendorff už opět vytáhl do boje za známé a osvědčené ideály, spojiv své síly s nepočetnou, leč energickou skupinou, jež se nazývá Nazionalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei a jejímž nejčipernějším mluvčím se zdá jistý mladý muž jménem Adolf Hitler. Jméno Hitler Čeňka Swobodu nevzrušovalo; ale generál Erich Ludendorff, to byl signální výstřel zmrtvýchvstalé naděje. Lačně sledoval Čeněk Swoboda události. Zejména události v Bavorsku. V Mnichově, kde měla naděje svůj hlavní kvartýr. Po tři roky a šest měsíců nelitoval peněz na předplatné a trpělivě i nedočkavě vdechoval vůni tiskářské černi, nejraději vůni Völkischer Beobachteru, lhostejný k neúctě odporných josefovských vlastenců a poštovních zaměstnanců, kteří se mu smáli, přejížděl očima švabachové řádky a inkoustovou tužkou si

podtrhával jméno, razantní jméno, zvučné jméno, jméno Ludendorff. Ludendorff, hrdina z bitvy u Lodže, u Tannenbergu a u Mazurských jezer. Ludendorff spása, Ludendorff voják, Ludendorff rozkročený nad shnilou planetou, posetou smrdutými okurkami. Ludendorff, zachránce ponižených a penzionovaných šikovatelů. Bylo to povznášející, duch Čenka Swobody jenjen vzlétnout jako fénix z popela.

V pátek 9. listopadu 1923 v jedenáct dopoledne vyšel Erich Ludendorff statečným generálským krokem od budovy mnichovského měšťanského pivovaru a zamířil do středu města, rozhodnut zmocnit se nejdůležitějších objektů, úřadů, kasáren, pošty, vlády, Německa, světa. Po jeho boku onen jistý mladý muž jménem Adolf Hitler, ozbrojen pistolí, a další mladí mužové, Hermann Göring, Alfred Rosenberg und so weiter, rovněž ozbrojeni pistolemi, a za nimi tři tisíce pěších ponižených nýmandů, i oni bezpochyby s pistolemi, nádhra. Třímali prapory a s jarým zpěvem šli. Jenomže událost, nádherná událost se vzápětí nepochopitelně zkomplikovala. Nějaký idiot v čele roty policistů, ač nepochybně také Němec, se postavil naději do cesty. Přestal zpěv, začala střelba. Stříleli po fénixovi, jako by to byla koroptev. A ti jistí mužové neznámých jmen, která zapadnou v dějinách snáze než lískový ořech do kopřiv, všichni ti zrádní mužové a za nimi i tři tisíce zrádných nýmandů, všichni se zbaběle rozutekli a generála Ludendorffa opustili, samotinkého, odraného zklamáním až na holý peň. Generál Ludendorff byl zatčen, jako se zatýkají socialisti a zloději slepic. Čeněk Swoboda praštil novinami, chopil se stařeckými prsty pera a zrušil předplatné.

Nový cíl, nový důvod k žití se mu pak už nepodařilo objevit; už po něm ani nepátral. Zemřel týden před zahájením soudního procesu s generálem Ludendorffem a oním jistým Adolfem Hitlerem. A bylo to tak lepší.

Znovu a mrzutě přehrabávala obsah krabice a potom si vzpomněla, že jehla je zapíchnutá do víka. Usmála se, naslinila

koneček niti, na jeden ráz jej provlékla ouškem jehly, vyučená švadlena navlékne nit i poslepu, aťsi se švadlenstvím neživí. Navlékla nit, mezi palcem a ukazovákem umotala uzlík a hvíždala si u toho. Potišku, jen tak mezi zuby si hvíždala U zvonu je candrbál.

– Už jsem tě podezírala, že je ti smutno.

– Neslyšíš? Hvíždám si. Je mně veselo.

– Stěžovala sis. Marcelkovi.

– Je mně smutno i veselo.

– Neskuhrej. Jak jde kšeft?

– Asi ho podpálím.

– Opovaž se. Je to můj majetek.

– Kdoví jestli.

– Mám na něj papíry. U advokáta. Ve městě Brownsvillu. Stát Texas, USA. U advokáta v sejfu. Všecko je all right.

– Akorát žes umřela.

– No a co? To se stává. Kde je můj župan?

– Kde by byl? Na hřebíku.

– Nesežrali ho moli?

– Moli a termiti. Sedni si, nezacláněj.

– Šiješ si rubáš? Ukaž se. Jsi stará a ošklivá.

– Zato ty jsi jak ze žurnálu. Ale někdo do tebe zabalil slanečka.

A rozesmály se obě. Fína si došla pro župan, ale jen si ho přehodila přes ramena. Kdo umřel, tomu zima není ani o půl páté ráno. Nikdy.

– Jak se daří? – optala se Růžena. – V Brownsvillu.

– Děkuju. Zlepšilo se to.

– Mužských dost?

– Dost. Ale já jsem teď na slanečky. Pust' gramofon.

– Už je tu jenom ta jedna deska.

– Tak ji pust'.

Růžena vytáhla ze skříně předpotopní gramofon a spustila ho, zachřelo to, ozvaly se housle a po nich cimbál a nakonec těžký, temný alt, Zarah Leanderová, bylo půl páté ráno a deset minut, venku tma, úzkostné hvězdy, Faust visel jako netopýr a Zarah Leanderová zpívala Von der Puszta will ich träumen, Růženě bylo dvaapadesát a

Fíně o dva víc a umřela, ale ať, dvě nóbl slečny s bubikopfem a se šňůrou perel od pravých k nerozeznání seděly na terase hotelu Pupp, hotelu Ambassador, hotelu Royal a Ritz, záda nahá a nožku přes nožku, dole po chodníku promenovali slavní herci a automobiloví šampióni a poručíci od klatovských dragounů, Von der Pusztza will ich träumen bei Zigeunermusik, ve vzduchu se tetelilo vavřínové listí, kouř z doutníků, pach benzínu a laku na nehty a v orosených sklenicích to šumělo, Sehnsucht, Glück aus dem Ufa-Tonfilm, ježíšmarjá, holky, co si tu počnem? Kde to jsme?

– Kopni do toho.

– Je to jediná deska.

– Ať.

Byl to Fínin gramofon. A župan. A kamínka zvaná vincek. A stojánek s umyvadlem. A živnost, na niž měla Fína řádné papíry u advokáta v městě Brownsvillu, v sejfu, vespodu zapomenuté, ten advokát byl levný a podřadný, dědictvé záležitosti po zemřelé Josefíně Pavelkové-Brejškové doposud nevyřídil, vyřídí je až zítra, až po válce, kdo by se teď staral o dědictví po toulavé bábě, která uvázla na břehu Mexického zálivu jako vyplavená plechovka od konzervy, slušný člověk sedí doma, za pultem ve kšefte, a něco si čte, co je teď komu do zakrslé firmy v zakrslé zemi kdesi pod Alpami, do půjčovny kostýmů THALIA, čertvíco to znamená, Thalia, podle všeho nějaká katolická svatá, s Evropou jsou odjakživa trable, půjčovnu kostýmů už zaručeně trefila americká bomba a generál Eisenhower si do těch hadrů utírá galoše, kdo by se s tím teď páral.

Advokát se mýlil. Firmu THALIA netrefila bomba. Půjčovna kostýmů THALIA byla firma zakrslá a poněkud i zatuchlá a do moderní doby věru nevhodná, nicméně existovala. Jako hustý les čpících látek, posypaných naftalínem, tvrdošíjně existovala v uličce poblíž Klicperova divadla, ve starém domě s průjezdem a s dubovými schody, existovala tam už půl století, byly s ní, toť že byly, značné trable, snad by bylo bývalo rozumné ji i zapálit, ale nikterak by se nehodila generálům na hadry. Ba ani plukovníkům. Nikomu z vojska by se na nic nehodila. Z hlediska vojenského, z

hlediska válečných operací a cílů a úspěchů byla půjčovna kostýmů THALIA zcela zbytečná. A válka už trvala tisíc osm set dvaatřicet dní.

Z Růženiny cimříčky tam vedly zasklené dveře. Bylo tam šero i o polednách, od stropu splývaly šosy a rukávy fraků, uniforem, talárů a kaftanů, v regálech se matně třpytily rozličné doplňky a rekvizity, přílby, diadémy, bambitky a masky s flitrem, v truhlách spal lehoučkový organtýn, průsvitné lesní víly, svatební i harémové závoje a duchové do hry Mlynář a jeho dítě, ti už se nepůjčovali, slavná dušičková hra Mlynář a jeho dítě od pana Raupacha už se tu ve městě i v okolí nedávala hromadu let.

Půjčovalo se ochotníkům a půjčovalo se na maškarní bály. A zpočátku to kupodivu nevypadalo přímo na bankrot; byly ovšem ve městě i podniky výnosnější, kupříkladu Škodovy závody a podobně. Fína to hnízdo snů a veteše koupila dva roky po smrti svého nešťastného manžela pana Brejšky, když se jakžtakž vzpamatovala ze skandálu a z pohřbu a z dražby a z pětíměsíčního náhodného azylu u přítele z mládí Josefa-Beppe Plíška, toho času nájemce baru Mascot, jenž ji posléze vyhodil z bytu, a ze čtyřměsíčního tahu po místních i vzdálenějších vinárnách, hospodách, výčepech a postelích, kterýžto tah rozmnožil její znalosti levných i nejlevnějších lihovin a levného i nejlevnějšího umění milovati, avšak nevrátil jí ztracené sebevědomí, nesmazal přízrak pana Brejšky s prostřelenou hlavou a nepřinesl útěchu. Vzpamatovala se a ožil v ní obchodní flanderkovský génij, arcí jen v nekvalitní podobě. Prodala, co jí zbylo, a koupila, co se jí právě namanulo. Půjčovnu kostýmů THALIA. Byla hned za rohem, přes pár domů od bývalého rodového sídla Flanderků. Když nesmysl, tedy pořádný. Nastěhovala se do cimříčky za skladištěm, kartáčkovala zteřelé sukno, hubila myši a moly, vydávala selské kazajky a poctivice a rekrutské kloboučky ochotníkům, když nacvičili Maryšu, a španělské vějíře služtičkám, jakmile nastala sezóna benátských nocí a sokolských šibřinek. No a co? Vařila si na rezavém vincku, myla se a přepírala si v lavoře. Fína byla zvyklá, že čára života je klikatá a holky s bubikopfm se vezou v kočáře jen na stupátku, v zatáčkách padají.

Horší bylo, že už jí potom táhlo na čtyřicítku, že už nenosila bubikopf, ale vlasy do drdolu, a k tomu prošedlé, a že ji to všechno unavovalo. Jednoho večera zastihla švagrovou Růženu na podloubí před výkladem rodného flanderkovského obchodu, dávno přejmenovaného na Maison René, taky tak osamělou, bez útěchy, a hlavně bez zaměstnání a bez koruny v portmonce; poznala ji, jízlivě ji upozornila, jak hrozně zchátrala a zestárla, a objala ji s nelíbenou radostí. Samota tíží i světce na poušti, natož pozemskou ženskou, která vypadla z kočáru a vlasy jí šednou a žije v říši molů. Odvedla si Růženu k sobě, zařídíme si svoje divadlo, soukromý šantán u dvou vdov, plerézy, róby, tanec, a bez obecenstva, jedině podagrický hrabě Vincek bude přihlížet z lóže v parteru a nakukovat nám pod sukně, no a co, nóbl holky se svezou i na trakaři, když jim ujel landaur, i Františka užijíme a ještě nám zbude na lístky do biografu, neboj se a pojď.

Tot' se ví, že ten chlebík nebyl zadarmo. Bez ustání bylo v hnízdě snů co přešívát, látat, štipovat, Růženě ztvrdly dlaně od žehličky a zbělely od mydlin, Fína posedávala a polehávala a nadávala, trakař ji tlačil, kodrcalo to, kdežpak plerézy, hádaly se, škorpily se, šly si takříkajíc na nervy, ustavičně spolu, samy dvě spolu, František přespával ve skladišti, do cimry k nim by se nevešel. Kdežpak altánek u dvou vdov. S holkami na stupátku je vždycky všechno jinak. Ofélie by v téhle hře se zpěvy a tanci patrně nedočkala ani přestávky, zčerstva by poodešla k potoku a rozvěsivši své věnečky padla by ve lkající proud. Ale Růžena byla zvyklá, že na světě není tolik květinových věnečků, aby se každá holka mohla úhledně utopit. Bylo aspoň co jíst. A nepršelo na hlavu.

Složitější to časem bylo s Fínou. Fína neměla výdrž. Nic víc už nebude? Župan na hřebíku a nohy v lavóře, přepírat gatě, motat si drdol, večeret hrách? A to je vše? Kde je změna? Blesk zčistanebe? Dostihy v Ascotu, na ty nedojde? Čára je klikatá, bon. Ale proč se to tedy s Fínou nepřestajně motá jak ten drdol, do uzlu? Vždyť z toho bolí lebka. Zvedá se žaludek.

Fíně se zprotivil ten čupr kšeft. Ty prošlapané schody. Ta Růženina žehlička. Ty zasklené dveře, odkud na tebe civějí rekruti z

Maryši, a kdyby páchli hnojem, potem, koňskou močí, ale oni čpí práškem proti hmyzu a chemickou čistírnou! Není to kloudný nesmysl. Není tam Cyrano, d'Artagnan, bajadéry, cikánský baron tam nerozvívá náruč; je tam plátno, samet, plst a plyš. A Flanderkové, Flanderkové sem hledí vlídně. Číhají. Firmička nevelká, ale při perné práci a troše odvahy by se mohly najmout dvě tři děvečky, nakoupit na dluh batistu, aksamitu, látek vlněných i hedvábných, požádat o koncesi a založit akciovou společnost, bratříček Eduard by přispěl odbornou konzultací, i bratříček Alfréd by se nějak zúčastnil, nedaří se jim valně, bratříčkům, uvítali by něco lukrativnějšího, jsme přece Češi a jsme jedna krev, tatínek Julius by opět kandidoval do obecní rady, tentokrát za stranu národně socialistickou, dědeček Vojtěch Druhý by napřesrok odjel do Prahy na sokolský slet, zatleskat chrabrě a krojované Čechii, a pak by se mu vařily švestkové knedlíky, nauč se vařit švestkové knedlíky, drahá Fíno, švestkové knedlíky jsou levné a firma potřebuje provozní kapitál, kupředu, drahá Fíno, mládí je v trapu, sbohem, přeludy, a teď se trošku drát, lárové a penáti sem hledí vlídně, krize minula, válka je kdesi ve Španělsku, české živnosti Bůh nedá zahynout.

Kopnout do toho.

Na podzim roku 1937 Fína Flanderková-Pavelková-Brejšková, majitelka firmy THALIA, které Bůh navzdory předpovědím penátů pomaloučku dával zahynout, fiží byla sice vyžehlená, trika zastupovaná a pirátské šerpy vyprané, ale očividně tu chyběl podnikavý spár, odborná konzultace a provozní kapitál, roku 1937 Fína Flanderková-Pavelková-Brejšková, přestože jí táhlo na padesátku, pohrdla střechou firmy THALIA, skočila na stupátko kočáru a k vadnoucím nádržům přitiskla kufrík s tím nejnutnějším, co s sebou brává do vichřic a do měsíčních nocí podzimní pasažér.

Nebyl to doslova kočár, byl to rychlík Praha – Hamburk, v Hamburku se přesedalo na parník do New Orleansu, třicet dní na moři, na oceáně, Azory, Bahamy, Florida, obratník Raka a jistěže i Kozoroha, tropy i polární zář i luna nad bulvárem, v New Orleansu znovu na vlak nebo na dostavník nebo na loď po Mississippi nebo co tam pro mne za mne jezdí a kam se tam pro mne za mne jezdí,

Chicago, El Paso, Santa Fé, Charleston, určitě tam jsou dostihy, růže z Argentiny, vermut se sodovkou a jiné atrakce, jenom ne únava a nuzota a plst posypaná naftalínem, přinejhorším se tam Fíninka může i vdát, ještě v ní nechrástí kostičky, ještě se udrží na vysokých šteklich a ví, jak drapnout sumce za fousy.

Firmu svěřila Růženě. Růžena netouží, aby jí přšelo na hlavu. Růžena se rozžehnala s oceány i s jinými atrakcemi. Teď už jí stačí jeden firmament. Nízký a popraskaný. Bála by se v Charlestonu. I v Santa Fé. Bude půjčovat selské poctivice. Sama. František se zapsal v Praze na fakultu. Sama jak v poli strom.

– Nějak si poradiš.

A práskl bič a už se uhánělo do města Santa Fé. Po řece Rio Grande. Na březích zrají meruňky a višně v armaňaku a v zátočině se z bahna vynořují růžní sumci.

Nejmenovalo se to doslova Santa Fé. Jmenovalo se to Brownsville. Byl to nevábný zapadákov na mexických hranicích. Do Santa Fé po řece Rio Grande del Norte bylo ještě přes dva tisíce kilometrů. Na to už Fína neměla peníze. Najala si cimříčku v nevábném hotelu, na kraji města vedle přístavu. Přepírala si v lavěře, šaty si věšela na hřebík. Dostihy se tam nepořádaly. Sumci se tam nevyskytovali. Fína prodala poslední flanderkovskou brož a potom si našla přiměřené zaměstnání. Ne, za animírku ji nepřijali. Myla sklo. V hotelové kuchyni. Od šesti do dvou. O půl třetí vyšla ven, sedla si na lavičku a dívala se na moře.

– Jak se daří? – optala se Růžena.

– Děkuju. Sedím a dívám se na moře.

– Na oceán?

– Ne. Na vodu. Od půl třetí. Až do tmy. Bez přestání. Už skoro pět let.

– Lítají kormoráni?

– Kopnout do kormoránů. Dívám se, jestli připluje parník. Neprší venku? Zítra je středa, víd? Ve středu připluje.

– Ale tys předloni umřela.

– Queen Mary. Nebo Mauretania. Takový parník vezme na palubu řadu lidí. Jenom aby jel do Hamburku. Z Hamburku se dá dojít i

pěšky. Jen aby nepršelo.

– Psal švagr Eduard, žes umřela. V nemocnici. V Brownsvillu. A že se čeká na pozůstalostní řízení.

– Eduard ať si čeká, až mu narostou na pupku škeble. Eduard byl vždycky ercblbec. Já čekám na parník. Parníků tady plujou hejna. Na parníku je fůru místa.

– I pro umřelou?

– No a co? Jedou do Hamburku. Přes Veracruz, přes Hongkong, ale všechny jedou do Hamburku. Z Hamburku se dá dojít i po čtyřech.

– V Hamburku jsou nálety.

– Jaké nálety? Je tady kapku vody?

– V konvi.

– Přepřala bych si punčochy. Z Hamburku doležeš i po břicho. Jenže zadarmo tě parník nevezme. A tak tu čekám. Takový parník není, aby tě vzal zadarmo.

– Na co čekáš?

– Jsi hluchá? Na ten parník.

– Který není?

– Jo.

Císařští mušketýři do hry Jan Výrava. Panduři do Jánošíka. Selský lid, loupežníci a elegáni s hůlkou a sousedky. Pro Růženu to nebyla umaštěná plst, nebyl to jednoduše podšívkový plyš. Růžena nepocházela z Flanderků. Firmament jí zbyl jeden, ale pod ním údolí, vítr, dráty a vlaštovky, krajina srdce, kde tajně svítalo a kde se schylovalo k závěrečnému aktu.

K jasnému dni.

K aktšlusu.

K rozhodnutí.

Umotala mezi palcem a ukazovákem uzlík a hvízdala si. Úleva jako vlhký vlhký vzduch zaplavila tu krajinu.

– Dnes se to rozhodne.

A v hostinci U zvonu byl candrbál, pro Růženu si přišel králevic Fortinbras s chryzantémou v klopě a tančili Charleston a shimmy-

blues a Růženě bylo čím dál veseleji a čím dál smutněji a spadla z ní tíha a její svědomí si protahovalo hřbet a její samota si nasadila dlouhý papírový nos, protože nit byla navlečena, bylo půl páté a deset minut, okamžik, kdy den už nemůže nazpět do futrálu noci, a dnes se to rozhodne.

Oskar Pakštajn si jenom namlouval, že neví.

Oskara Pakštajna odvezli na smrt. Do plynu.

A byl tam lehký průvan a všechno se drobátko pohybovalo, všechen ten pestrý pronárod, loupežníci a sousedky, dav před rathauzem, svatebčané na pouti, něco mezi bandou harlekýnů a veškerým lidstvem, hra, toužebná hra, toužebný život aktérů v průvanu, husar se žení, sousedka stůně na úbytě, lid obojího pohlaví vstupuje středem, v čele Thyl Enšpígl, Mikuláš s andělem a čertem, bakus a krvavá Perchta, maškary divoké, za nimi Zulika, stýskavá princezna z neznámé země, a Julie, dcera Kapuletova, a všeliké komonstvo a bukanýři a řada štíhlonohých víl, hudba hraje a oni jdou, strakatý průvod, šaškárna i bludný chorovod, bludný a obluzující, až se bolestí a touhou svírá hrud', a to vše v neskutečném povětří, ve skladišti, kde je šero a lehounký průvan a zvenčí píská dobrovolná stráž a v předhoří Karpat, ne zas tak daleko odtud, se drobí a rozstříkuje hlína pod pásy tanků. Kde to jsme? A kam se podějem?

– Dnes se to rozhodne, – odpověděli blázni. Magister Faustus v okně zamával rozpáraným rukávem a svatebčané se políbili.

Oskar Pakštajn s nimi nešel. Oskara Pakštajna už vezli. Nacpali ho do vagónu, transport už minul Mährisch Ostrau – Moravskou Ostravu a Oskar Pakštajn už věděl, kam ho vezou.

Od začátku to věděl. Jen se to nezdálo možné. Že by hořeli i zestárlí, neduživí, dočista bezvýznamní pinglové se zhroucenou nožní klenbou neboli platfusem. I děti. Jeden na druhém, nazí, narovnaní jak polena, polití petrolejem. Před zraky veškerého lidstva.

Abrahám zplodil Izáka, Izák Jákoba, Jákob Judu a bratry jeho.‘ A Judas zplodil Fáresa a Fares Ezroma. Ezrom Arama, Aram

Aminadaba. A tak to pokračovalo, až se narodil Oskar Pakštajn. Dočista bezvýznamný potomek Oskar Pakštajn, praotec Abrahám by ho přehlédł jak zrnko písku v kananejských rovinách.

– Znal jsem vašeho muže. Flanderku.

Stál tehdy na chodbě v ošumělém raglánku. Pod raglánkem černé kalhoty, černá perka, v ruce černý klobouk. Jako by se vypravil na pohřeb. Psal se rok 1940. Němci obsazovali Kodaň.

– Z gymnázia?

– Ne. Z basy. Vás jsem taky znal. Tenkrát vám bylo pětadvacet. Když jste se vdávala. V posádkovém kostele jste se vdávala.

– Teď je mně osmačtyřicet, – stroze ho přerušila Růžena. – Přál jste si něco žertovného? Byl by tu Napoleon. Na vaši postavu.

– Napoleon? – žasl Pakštajn.

– Nebo vodník. I pierot, nohavice byste si podkasal. Co na mě koukáte?

– Podkasal? – zašeptal Pakštajn a pro jistotu o krůček couvl. Vdově, jak vidno, šplouchá na maják. Nápad to byl, jak vidno, na pytel. Všecko, co Oskara Pakštajna od loňského března napadá a co se ho víc i méně týká, je jaksi na pytel. Už nesmí ani na plovárnu. Nad putyčkou, kde mezi rozvrzanými stolky a židlemi a poplašenými hosty roznáší nápoj zvaný káva a šlichtu zvanou polévka, leskl se ještě loni ručně malovaný štít se zlatým nápisem CAFÉ-RESTAURANT WURM LEO, a se dvěma ručičkami v běloskvoucích manžetách, jež na ten nápis decentně ukazovaly; a nyní je tam hnusná, předpisová cedule s úředním upozorněním JÜDISCHE UNTERNEHMUNG – ŽIDOVSKÝ PODNIK. Do občanské legitimace natiskli Pakštajnovi veliké černé J. Jude. A vdova není spásný nápad, vdova je potrhlá. Co obtěžuje s vodníkem? Oskar Pakštajn není vodník. Není mu dovoleno být vodníkem. Znečistil by vodu árijským spoluobčanům. Oskar Pakštajn je žid.

Ale vtom si připomněl, čemu slouží starobylá firma THALIA, a dal se do smíchu.

– Odpusťte. Nač by mně byl kostým, uznejte. Oskar Pakštajn. Nepozvete mě dál?

Pozvala ho dál. Procházeli skladištěm a dámy z vyšších rangů na

něho zamířily své lorněty.

– Kdo je ten muž? – tázala se baronka del Poggio a poupravila si dekoltáž.

– Kdo je ten interesantní muž? – tázala se hraběnka del Sole a narovnávala si pokroucený podvazek.

– Moriturus, – poučil dámy učený dottore a raději jim to i přeložil, u dam nelze spoléhat na hlubší znalost deponentních sloves třetí konjugace. – Ten, kterému jest zemřítí.

– Ó! – obdivně vypískly šlechtičny.

Pozornost Oskara Pakštajna však neupoutaly. Oskaru Pakštajnovi nemohla v dané tísní pomoci hraběnka v krinolíně a s mašličkou ve výstřihu, a krom toho ne zcela dokazatelná. Oskaru Pakštajnovi mohla pomoci skutečná, živá Růžena Flanderková. Snad, snad mu mohla pomoci; jistého nebylo pro Oskara Pakštajna od loňského března čistočistě nic.

Růžena Flanderková, vdova, osoba osamělá, nemajetná a skromná, životním strážním přivyklá, holka do deště a do drsného počasí. Na to se přeptal, nežli se sem vydal. Růžena Flanderková, osoba árijského původu.

Sedl si, rozeplnul raglánek, vypil meltu, zdvořile poklábosil o měšť Josefstadtu, o řemesle číšnickém, o ledvinových chorobách a požádal Růženu o ruku.

– Cože?

– Nápad je to, prosím, podivný. Pravdaže podivný. Ke mně by láskou nezahořela ani chromá myš. A nesmím na plovárnu a nesmím být členem sportovního klubu a nesmím do biografu a sám asi netuším, co všechno nesmím. Ona hlavně doba je podivná. Z mé strany by to, nezapírám, byl sňatek z rozumu. Neřku-li z vychytralosti. Dokavad se to smí. Promiňte. Nebudu zdržovat. Kdybyste znala nějakou vhodnou osobu, seznámíte mě s ní laskavě? Mně je to, nezapírám, prašť jako uhod'. Pochopitelně aby byla árijského původu. Věřte mi, že to není příjemné. Radši bych si dal trhat zuby. Jezdíte do Josefova? Na hřbitov, že? Já jsem Josefov začmáral i v jízdním řádu. Taky Berlín jsem začmáral. Na mapě. I to je samozřejmě na pytel. Aspoň dva prarodiče té osoby aby byli

árijští. Dva postačí. Náramně podivná doba. Do vlaku zatím smíme. Ale proslýchá se, že nám zakážou spací vagóny. Škoda. Jakživ jsem nejel ve spacím vagóně. Rukulíbám.

– Počkejte, – nepřívětivě, zamračeně ho zarazila Růžena. – Vám by to nějak pomohlo?

Oskar Pakštajn se otočil ve dveřích a na rameno se mu snesl maličký barevný pták. Naděje.

– Snad. Proslýchá se, že židé ze smíšených manželství budou posuzováni mírněji.

– Posuzováni?

– Ano. Jsou všelijaké možné situace. Jdete po ulici a proti vám voják. A křikne: Halt! Ausweis! A mně do občanské legitimace před měsícem natiskli veliké písmeno J. Gumovým razítkem. Pocházím ze tří židovských prarodičů, chápete? A voják vidí písmeno J a začne mě tahat za uši. Pro svoje potěšení. V rukavicích, aby se neumazal. A křičí: Sau! Sau! Snad by mě, odpusťte ten hloupý vtip, snad by mě tahal mírněji. Kdybych byl ze smíšeného manželství. Chápete? A jsou i horší situace.

– Vy máte strach?

– Ano. Strach.

Pták mžoural očkama a Oskar Pakštajn stál ve dveřích a ztichl a díval se na budík, z nesrozumitelné příčiny se upřeně díval na budík, jako by se vývoj lidského druhu neuskutečňoval v miliónech přešlých i budoucích věků, prozkoumaných učenými doktory a popsanych na stránkách učebnic, ale v těch několika kmitnutích vyšlochtaného setrvačníku, v těch nicotných několika vteřinách. Dokavad se to smí. Stál mezi dveřmi v ošumělém raglánku a čekal.

A bývala to veselá kopa, pingl Pakštajnek. Uměl tango a twostep. Ferbla, ramšla a hromádky. Málokterá mladší pokojská z hotelu Grand, z hotelu U modrého koně i málokterá služebná dívka z okolí mu uklouzla. I málokterá přebytečná čtvrtička tramínku, když se štamgasti po půlnoci sesedli a připíjeli na strom poznání a na těžkou měnu a přestali si hlídat, kolik vypili. Ještě roku 1923 ve Stoleté

hospodě, kde toho času roznášel pivo a polívku, vyzdobil smrkovými větvičkami lokál k oslavě úspěšného atentátu na ministra Rašína i s jeho těžkou měnou. Ještě ve středu 11. února roku 1925, nazítří po onom krvavém večeru, kdy lidé v Praze na Václavském náměstí demonstrovali proti drahotě a policie do nich střílela, Oskar Pakštajn stávkoval. Nikoli na pokyn odborové organizace. A stávkového výboru. Sám. Druzí dva pinglové běhali po lokále, roznášeli pivo a hovězí polívku s morkovými knedlíčky, a on se procházel venku po chodníku s rukama v kapsách a netajil se důvodem své absence. Hosté si na něho ukazovali a hostinský přísahal, že ho poleje petrolejem a škrtne sirkou, chrst a škrt, a bude po stávce i po židákovi. Pakštajn nevinně krčil rameny, žvýkal rozinky, ukradené v kuchyni, a smál se. Uniformovaným orgánem byl po setmění zatčen pro podezření z přečinu pobuřování podle § 14 č. III a IV zákona č. 8/1863; a ráno zase propuštěn, anžto občan republiky má koneckonců právo procházet se sám po chodníku a hřát si ruce v kapsách a nedostavit se do práce, pokud je ochoten riskovat okamžité zrušení pracovního poměru. Pakštajn se smál, byla to zábavná noc, pozdravil uniformované orgány a šel se vyspat do svého lochu ve Stoleté hospodě. V tom mu však bylo hravě zabráněno; hostinský mu již před úsvitem vyházel svršky na chodník. Když se židovi na chodníku líbí, ať si tam i spí. Žid Pakštajn se smál a odebral se šupito presto navázat jiný a bohdá výživnější pracovní poměr, hospod bylo po městě naseto.

Šupito presto ho ale odevšad jen vyhodili. Řádný hoteliér a restauratér a vinárník, ba ani umouněný šentíř na předměstí, člen strany živnostenské anebo Kramářovy národně demokratické, čtenář Národních listů anebo Národní politiky, si nenasadí do kožichu veš, která byla zatčena pro pobuřování a krade rozinky. Do půl roku byl Oskar Pakštajn nasuchu, nahuntě, švorc jako šutr v tunelu. Přespával nazapřenou v cizích loších a hotelových mansardách, zprvu u mladších pokojských, poté u starších, a nakonec v čekárně na nádraží a nejednou i na lavičce v sadech Jiráskových i Klicperových, kde roste javor stříbrný, ořešák černý, jilm, habr, topol a buk, nicméně k ránu je tam zima. Zkusil to zmužnět a obohatit se v cihelně, ve

výkopu, na zdravém vzduchu; to ti prospěje, ujišťovali ho ve veřejné zprostředkovatelně práce, když namítal, že je slabý na plíce. Shodil dvanáct kilogramů živé váhy, trápily ho noční poty a krátký dech a jednoho krásného zdravého jitra se do šichty nedostavil, čímž si úmyslně přivodil okamžité zrušení pracovního poměru a ztrátu nároku na podporu v nezaměstnanosti.

A bylo po veselé kopě. Pakštajnek zvážněl a zmoudřel jak ryba na Štědrý den ve vaně. Jen sebou nemrskat. Snad se nerozpomenou na chudáka rybku. Nebo jim došla strouhanka. A místo kapra zadělají na buchty. Snad. Živil se z ruky do huby, i za šamesa v synagóze čásek zaskakoval, třebaže z posvátného náčiní neznal než to koště, jímž zametal šerý stánek Jehovův. I drobné zboží podezřele nabyté občas přechovával a občas s ním i kšeftoval; nebývaly to zlaté brazoletky a oringle, spíš nějaký ten kabát, ruksak, peřina, přechin napomáhání dle § 5 a § 177 tu však byl prokazatelný, naštěstí uniformované orgány tentokrát nezasáhly, delikvent se při činu nepoflakoval po chodníku, byl moudřejší.

Teprve když minula krize, zaměstnal Oskara Pakštajna majitel krcálku na dolním podloubí Leo Wurm, jehož to pobíhání s tácem k stáru udolávalo, a aby vzal přes levou paži kostkovaný pléd a pravé rámě nabídl své choti Juditě a odcestoval trávit soumrak žití na Lidu, v Biarritzu, v Baden-Badenu, na to si vařením kávy, prodejem preclíků a podáváním košer obědů nenahospodařil. Zaměstnal Oskara Pakštajna, zlehoulinka mu vyměřil mzdu a proháněl ho po tratorii, až se z něho kouřilo. Nevelmi výživný pracovní poměr.

Tak skončil Pakštajnek. Dál už je pouhý neduživý stín.

Ale nutno se smířit. Zaměstnání nevýživné, zato stálé. Kde by sehnali takového bulíka? V CAFÉ WURM bude Oskar Pakštajn klusat s tácem do smrti. Leo Wurm zhasne, nespátřiv Biarritz, nastoupí Wurm Arnošt, prozatím privatiér a kučeravý idol místního damenweltu, ale i on zmoudří. Všichni zmoudříme a spočineme ve vaně. Pakštajn Oskar pod štítem CAFÉ-RESTAURANT pokojně doslouží do šedin a počestně i zemře. A ručičky v manžetách se skloní a decentně na něho ukážou: žil, servíroval kávu, a kdo si přeje víc?

Napoleon?

Pierot s moukou na ksichtě?

– Tří! – řeknou ručičky.

– Jen sebou nemrskat, – řeknou ručičky.

Nemohl vědět Oskar Pakštajn, že je pro něho uchystáno překvapení. Nepokojné a strhující finále. Při kterém jeho duše vysrší vzhůru komínem tisíckrát zoufalejší než slzy pierotovy a jeho tělo se zkroutí a smrskne na krematorním roštu hrůzněji než padlí u Wagramu a u Lipska. Jenže to předčasně vyzrazujeme tajemství jablíčka napohled obyčejnského, konzumní běžný druh, renetka, jakých je dvanáct do tuctu, mrňavá, nevábná, na štrúdl, bylo málo sluníčka, kdo by pomyslel, že u jadýrka je červ a že se činí.

Kolo božího mlýna se točilo obvyklým pořádkem a vodní kapky byly nepatrně zarůžovělé; poeticky založený divák, snídaje v trávě vedle náhonu, to považoval za odlesk červánků.

V roce 1933 se stal čtyřiačtyřicetiletý, donedávna řadový árijský občan Německé říše Adolf Hitler, syn zesnulého celního úředníka Aloise Schnecklgrubera-Hitlera a Kláry rozené Poetzlové, říšským kancléřem; jeho představy, jeho sny, jeho perspektivy byly bez hranic, i jeho možnosti byly věru nezanedbatelné.

Téhož roku pětačtyřicetiletý řadový neárijský občan Republiky československé Oskar Pakštajn, syn zesnulého poštovního expedienta Jakuba Pakštajna a Anny rozené Rýparové, ospale klouzal denně včetně nedělí mezi stolky a židličkami svého stálého působiště s nákladem kávy kabané, kapucínka, vídeňské se šlehačkou, preclíků, povídkových koláčků. Jeho možnosti byly zanedbatelné, jeho sny zakrslé.

Sorela, Sorela,

hlava mě bolela,

vlasý mně vypadaly.

Kapky růžověly a záhy i poeticky založeného diváka napadlo, že je to od krve. Zabalil do ubrousku zbytky snídaně, šunku a vdolky s mákem a vajíčka natvrdo, a prchal. A doma shromáždil své dítky a vyprávěl jim o vodě, která hučí po lučinách, a usilovně se tvářil, že nic neviděl.

Oskar Pakštajn četl v novinách rubriku sportovní a inzeráty. Dověděl se mimo jiné, že je na prodej komfortní vila v Jevanech se dvěma garážemi, nerez nádobí pro spokojená manželství že dodává V. J. Rott a mnoho štědře obvěšených statkářských dcer že hledá pána, jenž by byl JUDr. nebo MUDr. nebo důstojník a brunet. Četlo se to hezky, nijak naléhavě se to Oskara Pakštajna nedotýkalo. Byl sice brunet, avšak bývalý.

*Sorela, Sorela,
hlava mě bolela,
vlasy mně vypadaly.*

Sorela byl populární přípravek podporující vzrůst vlasů; dnešní mládež o tom pohříchu nemá tuchy.

V létě 1934 se dověděl díky přímým rozhlasovým přenosům, jež vyřvávaly z Říma přes čtyřlampačku v pokoji Arnošta Wurma až dolů do restaurantu a hosté i Oskar Pakštajn je sledovali se zatajeným dechem, že populární mužstvo Československa na fotbalovém mistrovství světa teprve ve finále podlehl populárnímu domácímu mužstvu zvanému squadra azzura. Strhující, slavné finále! Naši hoši se bili jako lvi, v brance byl Plánička, gól vstřelil Puč, a tento svátek rozkvetlého mládí na půdě slunné Itálie utkví nadlouho v české paměti.

O rok později vtrhla vojska slunného Italského království do Habeše, střílela z tanků i letadel a během osmi měsíců udatná mládež Benita Mussoliniho dobyla Addis Abeby.

Habeš byl starý název dnešní Etiopie.

Oskar Pakštajn sympatizoval s bosými Habešany. Když bylo po všem, pustila tu nemilou epizodu z hlavy i ctihodná Společnost národů; tím spíše Oskar Pakštajn.

Sorela, Sorela...

Ostatně blížily se olympijské hry. 30. července 1936 byly slavnostně zahájeny. V Berlíně. Zahájil je sám Adolf Hitler. Dvanáct dní předtím začala španělská válka.

A tak dál.

Oskar Pakštajn si našetřil devět stovek a něco vyhrál v gotýsku a silně se mu zasnulo o motocyklu. Ojetém, spánembohem i kraksně,

jen aby jela kupředu, a pěkně od června až do září, vždycky v pondělí odpoledne, když je v podniku pusto, limonády třem čtyřem zbloudilým pasantům našenkují šéfová a pingl si vybírá volno, vždycky v pondělí po obědě si Oskar Pakštajn vyjede na městskou plovárnu a tam si lehne na bok a bude lízat zmrzlinu a okukovat feš paničky v pasent plavkách a drobátko usínat a drobátko si představovat, že svět není zas tak nejhorší, řeka teče, v aleji hraje flašinet a ledaco se ještě může stát, rozkročí se nad Oskarem Pakštajnem blondýna, lodyha jak z Folies-Bergère ve městě Paříži, a prohlíží si mateřské znamínko na jeho podbřišku a přivírá nalepené řasy a rozpomíná se a špičičkou jazyka si pošimrává rumělkový pysk.

– Tě víno, Oskare.

– Tě vidím, anděli. Sháníš kořena?

– Nesháním, Oskare. Nepracuju, jsem provdaná.

– No to mě podrž. Za kostelníka od Panny Marie?

– Za kapitána, Oskare.

– Od ostrostřelců?

– Od námořníků. Je kapitánem na Queen Elisabeth. To je loď, Oskare. Hledají pingly. Nečets inzerát?

– Ne, já teď nečtu. Já jsem si koupil motocykl. Jezdím na plovárnu a ležím na boku.

– To jsi sám proti sobě, Oskare. Zejtra se vyplouvá. Na Queen Elisabeth je pingl pán. Bere gáži, češe si pěšinku uprostřed a pije orange bitter.

– A kam by se plulo?

– Do Grónska, Oskare. Anebo na jižní pól. Tady ti hoří podolek. Tady se to s tebou ošklivě houpá. Pojd' do vody. Poplavem na jižní pól.

– S tebou i na severní, anděli.

– Tak vstávej, pojd'.

– I prdlajs. Já neumím plavat.

A blondýna se ztratí, asi že zblíkne u kabin kořena, a Oskar Pakštajn se převálí na druhý bok a dolíže si vanilkovou zmrzlinu. Na plovárně je pohoda.

Ve středu 15. března 1939 brzy ráno vyřvával rozhlasový hlasatel z Prahy přes čtyřlampačku v pokoji Arnošta Wurma až dolů, kde Oskar Pakštajn prostíral k snídani: *Z rozkazu prezidenta republiky se všechno obyvatelstvo upozorňuje, že počínaje osmou hodinou ranní začne německé vojsko obsazovat území Čech a Moravy.*

Arnošt Wurm se pokusil rádio ztlumit, ale nepodařilo se mu to, byl opilý. Otočil knoflíkem na opačnou stranu a zpráva duněla domem, jako by probouzela i kosti předků, zasypané v základech. Jako by volal polozadušený Hospodin, kterého otočili na opačnou stranu a on se zaryl ústy mezi střepey a kamení: Vstaň, vezmi zetě a syny své, vyjdi z místa tohoto a utíkej do Grónska a nezastavuj se!

Leo Wurm se posadil na posteli a zmaten odříkával kadeš, modlitbu za mrtvé.

Oskar Pakštajn rovnal na stolky košíčky s houskami a pepř a sůl a párátka a popelníky a jeho osobní neduživý malý Hospodin ho ubezpečoval, že jakkoli je to truchlivé, nijak naléhavě se ho to nedotýká, párátky se šťourají v zubech i Němci, ono to povolí a změkne, i říšský kancléř sedá na dvou půlkách, co v Grónsku, co ježišmarjá v Grónsku, ono se to vyhnisá. Osobní Hospodinové bývají praktičtější než vrchní Hospodinové. Nestrkají hubu do střepů a patos se jim přičí.

Oskar Pakštajn dorovnal teplé houstičky, sundal zástěru a zapálil si zorku. Ale prsty se mu třásly.

– Nelíbí se mně to, Hospodine. Smrdí to krchovem.

– Nebud' labuť, – durdil se Hospodin. – Pro krchov nejsi zrozen. Mé čestné slovo, Oskare.

– A proč jsem zrozen?

– Co je ti po tom? Nefilozofuj a raduj se. Za šest dní máme jaro. Plovárna osychá.

– Neosychá. Prší. Jak je daleko na severní pól?

– Dva a půl miliónu sáhů. Plus padesát pět stop.

– Kecáš.

– Budu to kvůli tobě měřit! Zachtělo se mu, salátoví, na severní pól! Neschrastíš ani na jízdenku do Trutnova. Mimoto tam nesmíš. Je to v říši a nadává se tomu Trautenau.

- Pojedu do Belgie. Našetřil jsem si devět stovek.
- Za ty sis koupil u hadráře raglán. A sportovní sáčko, z dyftýnu. A tu rezavou kraksnu od podomka z Grandu. Jak že se tomu říká?
- Bicykl. Abych moh jezdit na plovárnu.
- No prosím. Nemáš ani korunu.
- Vyhraju v gotýsku.
- Jo. Vyhraješ a prohraješ. Známe se.
- Porad' mi teda. Od čeho jsi Hospodin?
- Sed' na zadku a neposkakuj. Radím ti. Jsou tady, podívej.

Po rynečku rachotily vojenské sajdkáry. Za řídítky chlapi v helmách. Padal déšť se sněhem. Wehrmacht. Oskar Pakštajn típl cigaretu a zhluboka se nadechl, chtělo se mu zvracet.

- Co se mnou bude?
- To ponech osudu.
- Jinak nic nezbejvá?
- Nezbejvá. Jsi švorc.

Arnošt Wurm nebyl švorc, Arnošt Wurm si opatřil do pasu doložku gestapa a dánské vízum a jízdenku na rychlík Praha – Berlín – Rostoky – Kodaň, Přišlo to draho, ale bylo to rozumnější než osud. V červenci odejel. Hospodin mu nadělil dobrodružnou povahu. Tatínek Leo Wurm peníze. Arnošt Wurm měl štěstí. Zahynul v dubnu příštího roku, v kodaňském přístavu, Němci obsazovali Dánsko a on nastupoval na poslední parníček, aby se přeplavil do Malmö, do Švédska, spořádaně a s jízdenkou, ale v té tlačnici uklouzl a spadl do moře, do špinavých vod Öresundu, smrt utopením nastává u normálních jedinců za pět až patnáct minut, vylovili ho mrtvého. Vzhledem k poměrům a k faktu, že ten poslední parníček stejně neodplul, a ke čtyřem kompletním Arnoštovým židovským prarodičům to byla milosrdná, protekční smrt.

Oskar Pakštajn setrval v rodné zemi. Jednak že mu Hospodin nenadělil dobrodružnou povahu, i kuráže teninkou svíčičku, a ta už byla shořelá. A jednak že tatínek Jakub Pakštajn mu neodkázal peníze; a to byla možná i výmluva, do Krakova se dá dojít pěšky, mnozí tak šli, pěšky a na náraznících dobytčáků a v budkách brzdařů, vpoleu srpna už jich tam bylo přes tři tisíce. Oskar Pakštajn setrval.

Rovnal košíčky a popelníky, vždycky v pondělí po obědě se převlékl do sportovního saka a vytáhl z kůlny bicykl a jel a představoval si, že jede na motorce, jel z kopečka Mýtskou ulicí a před krajským soudem zahnul doprava, nalevo se jelo do Grónska, ale on zahnul na městskou plovárnu.

Nebyly tam feš paničky. Bylo tam prázdné, kdo by se v pondělí štrachal na plovárnu. I řeka tekla líně, zmrzlinu neprodávali, Oskar Pakštajn si lehl do uprášené trávy a tupě civěl do nebe a to bylo tak všecko, čeho si dopřával v punktu klidného filozofování a světských rozkoší.

– Na nebi se popásají beránci, – pravil osobní Hospodin. – Připomíná mně to pastviny v zemi Moábské. Ale i zde je kouzelně.

– Vyser si voko, – pravil Oskar Pakštajn.

– A jsme naživu, – nesměle podotkl Hospodin, kterému také svítalo, že je tu někde zádrhel.

14. srpna 1939 byl policejní vyhláškou židům zakázán pobyt na veřejných plovárnách. Proslýchalo se, že jim budou zakázány i spací vagóny. A taxíky. A telefony. A dětem školy. A tak dál.

Psal se rok 1940, Němci obsazovali Kodaň, po Arnoštu Wurmovi už z mořského ložumentu roztouženě pošilhávaly ucourané přístavní undiny, Oskar Pakštajn byl naživu a v ošumělém raglánku od vetešníka stál mezi dveřmi a za ním bylo skladiště, THALIA a moli, půjčovna iluzí.

I potkal pes hvězdu a očichali se.

– Kolik je hodin? – povídá ta hvězda.

– Ještě ne, – povídá ten pes.

– Ale už přihorívá, – povídá ten pes.

– Tak tě pic, – povídá ta hvězda. – A hvízdni, až to bude.

– Tě pic Lobkovic, – povídá pes. – Já hvízdnu.

A ubírali se každý svou cestou, každý dle svého reglamá. Hvězda vznášet se, pes polykat prach.

Růžena umotala uzlík, jehlu s nití zapíchla do širmu lampičky a omluvila se králevici Fortinbrasovi, který se nad ní skláněl a vlnil se v tangovém rytmu. Pán promine, ale tango ona netančí.

Obávala se totiž, že by byl králevic Fortinbras zklamán, až by ji k sobě přivinul tělo na tělo. Norští králevicové jsou zvyklí na těla mladá. A vypasenější.

Posunula si brýle na čelo, šla ke skříni a sundala z ramínka kabátek od kostýmu.

Sukni a blůzu dosud nesvlékla. Od včerejška. Když se včera dopoledne vrátila od vlaku, zula si střevíce a kabátek pověsila na ramínko do skříně. K dalším změnám vezdejšího odění už nenalezla sílu. A příčinu.

Zdola se ozval časový signál. Tři čtvrtě na pět. A úporný, dávivý mužský kašel. Pan Cajsik je vzhůru.

Sundala kabátek z ramínka. Měl by se přežehlit.

Až potom.

Byl to svatební kostým. Z nové látky. Od Oskara Pakštajna. Zakoupil látku za hotové. V Maison René. Jako pard, jako frajer, jako hrabě de Mižón. Prý že se napakoval v gotýsku. A prodal bicykl.

– Nebylo na to pozdě? – žárlivě dotíral Marcel Flanderka.

– Na kostým?

– Na svatbu!

Stále se tady ohomejtal. Tvrdil, že je šlus a živí lidé že mu jsou wurst. A přesto neodcházel. Do té své věčnosti.

– Nebylo pozdě. Na radnici se pošklebovali, baba je asi cvok, a Pakštajn usychal od starostí, aby se všecho stihlo, dokavad se to smí. A ono se to smělo až do přespříštího jara. Ukrutně se bál. A já jsem se mu smála. Že nesmí na plovárnu, no a co?

– Ale já myslím pro tebe. Pro tebe bylo pozdě, ne?

– Jak to pozdě?

– Že jsi už byla stará. Ty nevíš, co je pozdě, krucinál?

– Nevříškej, vojáku. Na tohle není nikdy pozdě, vojáku.

– Bodejt' by se ti nepošklebovali. Baba se musí vdávat! To jste spolu nemohli líhat bez papírů? Když už to na vás přišlo? V tomhle věku? Je mi z tebe mdlo.

– Kdo mluví o líhání, vojáku?

– A o čem? O čem, krucinál?

Růžena si sedla s kabátkem ke světlu, rozložila si ho na kolenou a našla místo, kde je srdce. *Auf der linken Brustseite*. Na levé straně prsou.

Do toho místa střelí. Při popravě. Zabíjejí lidi. Na střelnici. Na popravišti. Hlásili to z rádia. Z Moskvy i z Londýna. Že bez přestání zabíjejí. Prchají blátem v Sedmihradech, prchají blátem u Grodna, prchají blátem mezi Paříží a Štrasburkem a zabíjejí. Živé lidi.

Taky hlásili, co se děje v Osvětimi. Co se tam do dneška děje. Osvětim je město. Je na mapě. Kroužek a uprostřed tečka. Jako Josefov.

A co se dělo v Majdanku, někde u Lublina, tamodtud už zdrhli, roztloukají lebky a zdrhají, na mapě Majdanek není, ale dělo se to tam, Lublin na mapě je, zamknou lidi a pustí na ně plyn, na živé lidi, a pak je pálí v krematoriu, hromady lidí najednou, a on to věděl, on si namlouval, že to neví, protože se ukrutně bál.

A ona se mu smála, že nesmí na plovárnu.

Ani o třásničku zelí si od loňského ledna nesměl u hokyně říct. Výdej zelí židům je zakázán. Ani brambory ve sklepě nesměl mít.

Auf der linken Brustseite ist der Judenstern sichtbar zu tragen.

Na místě, kde je srdce.

Dnes se to rozhodne.

A voják mluví o líhání. Sprostě. Voják ničemu nerozumí. Ničemu nerozumí. Ničemu.

Pana Cajsika trefí šlak.

A voják bude závidět. Že je to zlatá medaile. Že je to výhra z pouti a jemu že nebyla přána. Že tu hvězdu vystřílel své drahé choti Oskar Pakštajn o svatém Vavřínečku na pouti. Voják je telátko.

Marcel Flanderka tomu opravdu nerozuměl. Pro jeho plavou hlavinku to bylo zbytečně složité.

Chudák Růžena. Asi je cvok. Líp se nedožít takového stáří. Děkuji

ti, můj šikovateli. Ted' bych tu ležel v duchnách a přihlížel, jak ráno ve tři čtvrtě na pět látá ponožky. Nebo co to tam pod lampičkou tropí.

A pláče u toho.

– Do plynu?

– Jdi, vojáku. Jdi, počítej ovečky, plivají do potoka, usneš.

– Jsem tvůj muž.

– Nejsi. Přečti si to. V občanské legitimaci, je na etažérce. Růžena Pakštajnová. Deutsches Reich. Protektorat Böhmen und Mähren. Tenhle taneček není tvůj, vojáku.

– Tebe to baví?

– Nebaví.

– Tobě ho bylo líto?

– Nebylo. A běž, na věčnosti je posvácení, zmeškáš ho.

Koncem května roku 1940 se Růžena Flanderková vdala za Oskara Pakštajna. Na radnici. Stručně a bez cirátů. Poobědvali v restauraci Na růžku. Hrachovou polévku, karbanátek a moučník. Pingl se jim poškleboval. Poslali si ho pro velkou slivovici. A repete. A Pakštajn zaplatil a utíkal. Do CAFÉ WURM. Sklidit ze stolů špinavé nádoby, šéfová to sichr nezvládne.

Utíkal přes náměstí. Zhubeněl. Od starostí. Raglánek na něm visel.

Nebylo jí ho líto.

Ale byla to příležitost.

Pro vdoví duši, jež vyprahla a byla jako dřavý měchýř, zplihlá a daremná.

Ten večer po svatbě Růžena nakrájela salám a rozdělila ho na dva talíře a otevřela láhev okurek a na chodbě ve škopíku chladila džbánky piva.

Pakštajn nepřišel. Nebyl si jist, smí-li.

A bylo přece výslovně řečeno a zemským úřadem oznámeno, že nesmí na plovárnu. O obydlích vdovích duší se zemský úřad nezmínil.

Na věži tloukla pŕlnoc, pan Cajsik dávno zamkl vrata.

Pakštajn nepřišel, zato se ohlásily tři vzdálené příbuzné. Růžena v obavě, že jí jdou kondolovat, zhasla a otevřela okno. Aby jen prošly a rozplynuly se v tom bití hodin na noční obloze anebo aby se protáhly větrákem do provaziště blízkého Klicperova divadla, tady není tyátr, tady je všední lidské obydlí, dva talíře gothajského salámu a jedna nezajímavá obstarožní ženská.

Jenomže perzóny děje šly najisto. Potmě zavětrily a zkušeným čichem objevily ideu příběhu i salám.

– Pourquoi nezajímavá? – pravila Žandarka, Panna orleánská, oděná do bitvy, od pasu dolů v pouhém přiléhavém triku a na nohou jezdecké škorně z jelenice, pamětníky lepších sezón ve firmě THALIA.

– Do dějepisů nevstoupíte, ale čin to je, – pravila a cinkla ostruhami na škorních.

Růžena ji sledovala, jak odložila ocelový šišák a jak se cpe salámem, na hradbách orleánských jí vyhládlo.

– Jaký čin? – upřímně se podivila. – Nemluvílo se o činu.

– Nač mluvit? Mluví muži. Mniši a poserové, – s plnými ústy pravila panna. Díky stykům s královskými žoldněři prosákly do jejího slovníku i obhroublejší výrazy. – Pořádná ženská obkročí koně a jede na nepřítel. En avant!

– Někdy stačí jed do kafe, – připomněla nenápadná mladice v kostýmu Maryši z posledního aktu.

– Hlavní je čin, – přikývla panna. Co je kafe, jí nebylo jasné, za jejích časů linul se městy pach pražených panenských kostí, zvyk pražit na ryncích semena kávovníku a lidské kosti spalovat bez účasti širšího obecnstva ujal se v Evropě mnohem později; ale věcnými detaily se Johanka z Arku nezabývala. Hlavní je jasný čin.

– Pohřbíte ho, že? – s pevnou důvěrou se na Růženu zahleděla Antigona, dcera Oidipova, v popelavě šedém peplu. – Je vaše povinnost ho pohřbít.

– A koho? – zděsila se Růžena.

– Ona ho nepohřbí, – poučovala panna Oidipovu dceru. – Ona se za něj vdala.

– Míním to obrazně, – trvala na svém dcera krále thébského. – Vdavky jsou primitivní motiv.

– Houbec primitivní, – rozčilila se Žandarka. – Ona je statečná. Ona ho zachrání. Jiné se s takovými rozvádějí, a ona se za něj vdala, co se vám na tom neráčí? Jsme lidi, nebo svině?

– Lidi, – souhlasila Antigona.

– Lidi, – toužně se přidala i Maryša.

– Posláním lidí je skočit na koně a bojovat za své bližní, až nepříteli lezou střeva z břicha ven, – horlila panna, lehkomyslně komolíc slova přikázání, kacířská minulost se v ní nezapřela.

– Jako Prométheus, – po pohansku souhlasila Antigona. – Pro blaho lidí putujících po zemi. Ve jménu lidské lásky proti shnilým zákonům!

Bojovat a pohřbívat, hodlala dodat, pro ni to patřilo k sobě, měla to tak v roli, avšak vyjádřila tu myšlenku jen pauzou a přísně se zahleděla na Růženu. I Panna orleánská se přísně zahleděla. Očekávaly zásadní odpověď ve věci lidského poslání.

– Ale já to dělám pro sebe, – přiznala se Růžena.

– Pro sebe? – ulekla se Panna orleánská a nasadila si šišák.

– Pro sebe! – zhrozila se dcera Oidipova a zahalila si cípem peplu tvář.

– Abych se nestyděla sama před sebou. Víte, já žiju jak to křoví u silnice. Všichni odešli a nechali mě samotnou. Já vám to nedokážu vysvětlit. Víte, mně by pomohlo, kdybych mu pomohla. Ne? Vy mně taky nerozumíte?

– Nu ano, – s netajeným zklamáním pravila panna z Arku. – Do dějin ovšem rozhodně nevstoupíte.

– Já o to nestojím.

– Považte jenom, – zapomněla se Žandarka a mluvila a mluvila, – pobodnout koně a tasit meč a zvednout praporec, pod vámi podlá chátra, nad vámi Bůh, před vámi sladká Francie! A svoboda! A království! A korunovace!

– Neumím jezdit na koni, – omlouvala se Růžena.

– Nu ano, – povzdechla si Oidipova dcera.

A sykla na svou křesťanskou přítelkyni a obě se ladným skokem

vyhouply do okna, aby se rozplynuly v dálavách noční oblohy anebo vklouzly větrákem pod střechu divadla a odtud na setmělé jeviště, kde naštěstí se dosud činu říká nahlas čin a zamilovaní šplhají na balkón a padouch klesá sťat a text se nedrmolí a nepolykají se koncovky a postavy neskrývají své city a tužby a modlitby a šrámy, z nichž prýští viditelná krev. Alespoň v klasickém repertoáru.

– Mračí se, – postěžovala si Franckova milá, když obě historické panny zmizely. Na noční oblohu ji to očividně nelákalo. – Dejte mi kapku piva.

Napily se piva a mlčky dojedly, co zbylo. Maryša si přehodila přes ramena žinylkový šátek a zavázala si tkaničku na botce.

– Půjdu po schodech.

– Odemknu vám vrata.

– Není potřeba. Já jsem vymyšlená.

– Ať si.

A ještě postály ve vratech, táhly nad nimi mraky. Už zase dvě vdovy. Které vypadly z kočáru.

– Nepřišel? Odvedli ho k vojsku?

– Ne. Přijde ráno. Přinese snídani.

– On je to hodný člověk?

– Je to člověk.

– A vy ho milujete?

– Ne.

– Tak sbohem, – řekla Maryša. A po pár krocích se vrátila.

– A to s tím činem, – řekla, – jak povídala ta svatá, poslouchala jste?

– Poslouchala.

– To nebyla marná řeč.

– Trošku moc exalté.

– Jak?

– Moc na vysokých kramflekách.

– To jo, – řekla Maryša a vzdalovala se po hrbolatém chodníku. Na rohu se naposledy ohlédla. Mraky černaly a trhaly se o věže kostela.

– Smůla je, že to špatně dopadne, – řekla. Růžena však už zamkla

vrata a šla spat.

Pan Cajsik nespal, pan Cajsik svědomitě bděl.

Maryšu, to dá rozum, neviděl.

Oskara Pakštajna ráno viděl. Jak nese snídani. Vídal ho potom často. Jak sem dochází. Zjistil si, oč tu kráčí. Pan Cajsik byl svině.

Václav Čížek, stálo v páně Cajsikově občanské legitimaci. Na gestapu by si na tom zlomili jazyk. Překřtili si ho po německu. Zeissig. Wenzel Zeissig. Dobrovolný V-Mann neboli důvěrník.

Česky svině.

V ulici se to zanedlouho rozkřiklo. Čížek je Cajsik a udává.

– No a co?

– Ze ti to uškodí, – staral se Pakštajn a mazal si tvaroh na chleba.

– Nemluv a jez.

Salámu bylo míň a míň. Pak už nebyval ani v neděli. Oskar Pakštajn byl vyloučen z přídělů marmelády, z přídělů sýra, ryb i luštěnin, z přídělů ovoce čerstvého i konzervovaného, z přídělů drůbeže, zvěřiny, z přídělů masa vůbec, z přídělů cibule i umělého medu, z přídělů mléka a vajec, kvasnic, česneku, bílého pečiva. A tak dál.

Říšským nařízením ze dne 3. října 1941 bylo ustanoveno, že židé jsou povinni vykonávat takovou práci, jakou jim určí úřad k tomu povoláný, zvaný arbeitsamt. Jejich pracovní poměr bude přitom zvláštního druhu, v důsledku čehož nemají nárok na dovolenou, na plat v případě nemoci, na příplatky za práci přesčas a za práci o nedělích a svátcích, na rodinné přídavky, na pohřebné, na remunerace. Jakákoli opatření a předpisy o pracovní době se na ně nevztahují. Zaměstnání buďtež ve skupinách, oddělených od ostatních zaměstnanců.

Výměnou za CAFÉ WURM, kde zvrhle a neužitečně roznášel lžičičky a talířky, zahnal úřad k tomu povoláný Oskara Pakštajna na stavbu, aby chlapsky nakládal a vozil kolečka hlíny a malty a cihel a pytle vápna a cementu a po kotníky se bořil do podzimního marastu a byl konečně árijskému světu jakžtakž k užitku; stavba to nebyla leccaká, Oskar Pakštajn ve skupině oddělené od ostatních zaměstnanců pomáhal stavět slévárnu bloků pro motory

bombardovacích letadel. I zde byl čerstvý vzduch, v zimě navíc čiperné mrazíky, naskýtal se možnost shodit četné kilogramy tělesné váhy a přivodit si pestré zdravotní potíže. Tím pestřejší, že Oskar Pakštajn stárl a bylo to na něm znát.

V CAFÉ WURM, po pravdě řečeno, Oskara Pakštajna nepostrádali. CAFÉ WURM navždy zmizelo z panorámatu města i z obchodního rejstříku. Podnik byl zrušen, V-Mann Josef Křepelka si v jeho přízemních prostorách zřídil sběrnou králíčích kožek a v patře privátní abštajg pro nižší úředníky obrlandrátu, spartánsky vybavený, štrožok a plivátko.

Co taky s podnikem, když pingl staví slévárnu a šéf i šéfová jsou v Lodži?

Proč v Lodži?

Kdopakví. Jednatřicátého října, v pátek, jednoduše odjeli Leo Wurm a Judita Wurmová do Lodže. Vzali si s sebou každý zavazadlo o váze 50 kg, označené číslem, a jídlo na pět dní a v den a hodinu stanovenou úředním předvoláním se dostavili, sami též označení číslem, na určené shromaždiště. A odjeli. Ve větší skupině. Oddělené od ostatních občanů. Tisíc oddělených lidí najednou. Živých lidí. Transport. Do Lodže, v Lodži je ghetto, za větrem, ve stínu, svoji jsou pohromadě, přechkají válku, v Lodži je klid.

Někteří arcit' živi do Lodže nedojeli. Byli slabí, byli přestárlí a nemocní a pout' do zaslíbeného lodžského ghetta v prostorných, spolehlivě uzamčených vagónech nevydrželi.

Leo Wurm, když vlak zabrzdil v Lodži, byl mrtev už půl dne. Judita Wurmová právě umírala. Jejich pozůstatky byly uklizeny neznámo kam.

A kdo jim poradil, aby sem jeli? Slušný člověk umře doma. Kus provazu se v domácnosti najde, ne?

A co by taky dělali v Lodži? Utáhli by snad káru šterku? Uzvedli kolejnici? Traverzu? Na also.

Odcházel za tmy, přicházel za tmy. Snědl bramborovou placku, umyl se a lehl a spal. Ráno za tmy vstal, oblékl se, napil se melty, zabalil si do papíru studenou bramborovou placku a šel stavět slévárnu.

Na prsou hvězdu.

Přišitou k raglánu. Tam, kde je srdce.

Policejním nařízením ze dne 1. září 1941 bylo ustanoveno, že židé starší šesti let jsou povinni nosit na veřejnosti označení v podobě hvězdy ze žluté látky, opatřené černým nápisem JUDE. Hvězdy byly vydávány příslušným úřadem v předepsaném provedení, materiálu a formátu; není přípustno, aby si svou hvězdu vyráběl kdekdo a kdykoli podle neukázněné individuální představy. Pouze přišívání bylo ponecháno osobní péči jedinců. Ne ovšem přišívání, jaké si kdo vyvzpomene, žid je žid a bůhví jestli by si ty své zatracené šterny nepřiheftovali na prdel. Hvězda budiž přišita pevně k oděvu, a to na levé straně prsou. Fest und auf der linken Brustseite.

Oskar Pakštajn šel s hvězdou a hvězda šla s Oskarem Pakštajnem. Šli stavět slévárnu, od šesti do šesti včetně nedělí, v blátě, v mraze, s puchýři na dlaních, s přechozeným zánětem průdušek, s bolavými klouby, s vařenou řepou v žaludku, boty dřevěné, raglánek uválený, duši uskládanou a sklíčenou. Byl to žebrácký život. Život jak po krk v senkrubně.

Divže ne bosky a na kolenou děkoval Oskar Pakštajn věčnému Hospodinu za ten život.

Věčnému Hospodinu a sudicím, jež předou naši sudbu.

Věčnému Hospodinu, sudicím, jež předou sudbu, a Růženě.

Růženě, která ho zachránila.

V říjnu a listopadu roku 1941 odjelo pět transportů do Lodže. A jeden do Minska. A Oskar Pakštajn si pochutnával na bramborových plackách a spal v peřinách a ráno srkal horkou meltu.

Růženě, která mu v dané tísní pomohla.

Od prosince 1941 odjížděly transporty do ghetta Theresienstadt. A z Terezína do Rigy, do Varšavy, do Majdanku a do Treblinky, do Osvětimi a do Bergen-Belsenu. A Oskar Pakštajn si denně o půl šesté ráno běžel po městě, kudy si zámánil.

Růženě, která s ním vstoupila ve stav manželský.

Běžel pod podloubím, minul setmělý hotel Grand, překročil řeku buďto po mostě Tyršově, anebo po mostě Wilsonově, přirozeně že bývalém Wilsonově, mráz ho škádlivě štípal do uší, sníl se mu

rozpustile sypal za límec, Oskar Pakštajn se mohl schválně brodit noční závějí, kdyby nebyl tak ospalý, mohl jít spánembohem i po rukou, kdyby ho nebolely klouby v zápěstí, mohl to vzít ulicí Jungmannovou kolem hotelu Avion nebo ulicí Macharovou kolem vinárny U Šramarů, v tom byla volnost, výběr, svoboda, jenom když úderem šesté stál u své zdi, u svého prkna, jež vedlo nahoru na lešení, a měřil si jeho sklon, aby se řádně rozeběhl a vpolou prkna i s kolečkem malty neupadl slabostí.

Růženě, která s ním uzavřela sňatek z rozumu. Židé ze smíšených manželství byli posuzováni mírněji.

Život.

Ať jakýkoli, ale život.

Růžena byla, že ano tedy, árijského původu. Pro ni ty vdavky, že ano tedy, nebyly zrovna rozumné.

Ženská duše je záhadná.

Do vánoc roku 1942 bylo území obrlandrátu téměř judenrein. Čisté od přebytečných podlidí. Zbýval tenký fascikl nevyřešených případů.

Zbýval i Oskar Pakštajn. Živ.

Bosky a na kolenou.

Růženě, která s ním večeří, která mu krájí chleba.

Židé ze smíšených manželství nebyli do transportů zařazováni. A Oskar Pakštajn nevěřil, že by ty transporty jezdily do země zaslíbené. Země zaslíbená není. Je bláto, je mráz a jsou puchýře. A Oskar Pakštajn jí, hoví si doma v předvečer Tří králů, a umyje se a lehne si do peřin a našup usne, zítra jde do práce, neděle a svátky se na něho nevztahují.

Oskar Pakštajn je živ.

– Měl bych před tebou klečet.

– A co revma? Nejsi Romeo, jsi Pakštajn. Jez. Večeřeli bramborovou polívku s mazlavým chlebem.

Válka už trvala tisíc dvě stě dvacet dní.

– Zachránilas mně život.

– Udělala jsem to pro sebe.

– Tomu já nerozumím.

– Nejsi první. Jez.

Židům bylo zakázáno měnit bydliště, sběrna Josefa Křepelky se však rozrůstala a kočky do holínek pro obrsty na východní frontě jsou drahocennější nežli žid v přístěnku za kuchyní; skvělá armáda ustupuje u Velikých Luk a u Kotelnikova, couvá k Nalčiku a k Rostovu a ke Stavropolu, škrť se v kotli mezi Volhou a Donem a všude v těch polích a na těch zavátých spáleništích to k smrti zebe, sběrna koček je klenotnice říše a její mocný arzenál. Policejní úřad povolil výjimku, Křepelka vyházel židovi svršky na chodník a Oskar Pakštajn se nastěhoval k Růženě. Kam jinam by se nastěhoval?

– Romeo před ní kleká?

– A leze na balkón.

– Ono se mu to leze. Když není žid. Byl někdy protivný. Život uhájil, ale dost si ho při té šrůtce pomačkal. Zmačkal do kuličky. Kulička je předmět drobný. Snáze se schová v krutém počasí.

Spal, přikrytý po bradu, před ránem za tmy vstane, umyje se a oblékne a napije se melty a za tmy poběží.

Poběží s hvězdou a hvězda v předepsaném provedení, policejním nařízením ustanovená, poběží s ním. Slévárna už je v glajše, poběží stavět cosi dalšího, jistě ne lecjakého, silnici, kanál, Pakštajn není Romeo, Pakštajn není Tybalt, duelant a rváč, Pakštajn nakládá hlínu a cihly a kamení, Pakštajn si nespakuje batůžek a nevyrazí do Uherského Brodu a z Uherského Brodu někam do lesů, do hor, do pouště vyhrát bitvu za spravedlnost, Pakštajn si nestěžuje, Pakštajna tahají za uši, Pakštajn je živ.

Přiložila lopatku hubeného uhlí, aby se mu aspoň snilo o teplých zeměpásech a aby ho navštívili tři králové, tři mudrci, a vyprávěli mu, že stromy rostou a sládné ovoce, čerstvé i konzervované, a on že není vyloučen z přídělu.

Je tohle život, vojáku?

– Na Tybalta je mrňous. Na balkón nevyleze. A ty s ním spíš.

Život.

Nit byla navlečená, uzlík umotaný, Růžena hledala náprstek.

Voják se potloukal po cimříčce a předstíral, že sčítá mouchy. Že je tím na věčnosti pověřen.

I mrtvým bývá úzko, když jsou sami.

Natož Růženě.

– Mouchy pochcípaly, vojáku.

– Nevadí. Jak to, že jsi s ním líhala?

Ještě nesvítilo, magister Faustus v nepohodlné poloze dřímал, ze skladiště pohřmívalo optimistické chrápání Piccolominiho rejtářů.

– Neotravuj s tím, vojáku. Pakštajna odvezli. Pakštajn dostal předvolání, aby se dostavil. A on se dostavil. Včera dopoledne. Vypravuj o Františkovi. Uherským Brodem vede trať. Pakštajna odvezli do plynu. A kde je František?

– Je v řece Olšavě. A v řece Nigrum Théta.

– Hlouposti. Uherským Brodem jezdí vlak. Povídej o Františkovi, nebud' sprostý, vojáku. Do Břeclavě, pak rychlík Břeclav – Bratislava a z Bratislavy do Budapešti a z Budapešti do Bělehradu. V etažérce je jízdní řád. Po Fíně. A třeba šel i pěšky. Maďarsko zatím nebylo ve válce. Toho se chyt'. Strop je ohavně nízko. Vypravuj.

– Jak ti tři králové? O tom, že sládnou hrušky?

– Mudrci. Spatřili hvězdu a uháněli pangejt nepangejt.

– Hvězdy nejsou. To se vám lidem zdá. To se vám jiskří v palici.

– Nemluv nesmysly, vojáku. Jsi unavený?

– Kdo by nebyl?

– Posad' se.

Přitáhl si židli, leželo na ní žluté plátýnko.

– Co je to za hadřík?

– Hvězda. Podej mi ji. A začni.

Odhodil si z čela plavou kadeř, pyšný, že může předvést znalosti. Ze sedmé třídy gymnázia. Mrtvým je úzko, když jsou němí.

– Něco z přírodopisu? O ovečkách? Latinsky ovis. Genitiv ovis. Femininum.

– Ovečky pochcípaly. Něco ze zeměpisu.

František Flanderka stál na fotografii, byla to fotografie z oktávy, studenti před gymnáziem, osmá A, třetí zleva Flanderka František, nad nimi na sloupu Štursův Vítěz se snítkou vavřínu, František stál

jako svíčka, v režných šortkách a ve staré flanelové košili, vychrtlý, bledý, s vlásy řídkými.

I mrtvým se stýská po dětech.

Natož Růženě.

Ale tomu Vítězi se podobal. Jakkoli by se mu nepodobal? Byl mladý a stál zpřímá. Řídké vlásy nehrají roli. Že pod ním nepraská lavice a neprohýbá se matka země? Že je chudokrevný? Že mívá angínu? Roli nehraje angína, roli hraje František. Teď zvedne ruku a v té ruce se zatřepetá vavřínová snítka. A sluší mu. A patří k němu. Je to vítěz. A matka země, co vy o tom víte, matka země se tajně prohýbá. A sténá láskou. Celuje jeho chodidla.

– Je v Neapoli. Latinsky Neapolis. Pod patou Vesuvu. V okolí daří se vínu, olivám a ořechům. A malárii. U Neapole ukazuje se Vergiliův hrob. Je v Neapoli a trhá citróny.

– Ne, vojáku. Takhle ne. V Neapoli on není.

– To nevádí.

– To vadí! Na co hrob? V Neapoli válka skončila.

– A on tam zbyl. Dezertér. Štěstíčko. Fortunam sibi facit! Hoví si naznak pod bukem a okusuje kost od šunky. Zapíjí bílým vínem. *Tityre, tu patulae recubans sub tegmine fagi.* Vergilius, Zpěvy pastýřské.

– On bojuje!

– Ježkovy zraky, už zas?

– Bojuje věčně! Furtumfurt! A ty se nesměj, nebo tě vyženu! Povědej! Znovu! Dál!

– Je v Římě. Latinsky Róma.

– Není v Římě. V Římě válka skončila. Američani v sobotu obsadili Pisu. Hlásilo to rádio. Z Říma do Pisy je jako z Brna do Prahy. Nanejvýš.

– Je v Pise. Trhá citróny. Z Pisy do Prahy se dojde i pěšky, když neprší. Příští sobotu je tady. Zazvoní, ty mu otevřeš, on smekne žirardák a pozdraví. To jsem já, vzlykne a obejmě tě. Přinese ti citrón.

– Přestaň, vojáku.

– Inu tak snítku vavřínu. Zazvoní, ty mu otevřeš a on bude stát na

chodbě a ovívat se snítkou. A ty ho obejměš.

– Neříkej to, vojáku!

– Inu tak ti přinese medaili. Jako že bojoval. Zacinká medailí a obejmě, tě a bude mít hlad. Hlad mají všichni vojáci. Ti s medailemi i ti bez. Uvař mu guláš. S chlebem. Vojáci nejradši guláš s chlebem. Sedne ke kamínkům, povolí si řemen a bude dlabat, až se u toho zapotí.

– Mlč ksakru!

– Vypravuju, ne?

S Růženou je halt kříž. Odjakživa byl.

Krčila se u lampičky, obličej v dlaních, na pravém prostředníku náprstek, hadřík jí spadl na zem. To že je hvězda? Hvězda se neválí po podlaze. Aby ji někdo zašlápl.

Vstal, připlácí si na hlavu vězeňskou kšiltovku, věžňové nosí dřeváky a čepice s černým kšiltem i v císařskokrálovském armádním nebi.

– Překážím, – řekl uraženě.

– Všude, – řekl žalostně.

– Mně jeto wurst, – řekl a odcházel do věčnosti.

– Neurádej se, vojáku. Vypravuj něco možnějšiho.

– O mannlicherovkách?

– O štěstí.

– Když sedí u kamínek, tvůj vlastní syn, a vyškrabuje kastrol od guláše, to není štěstí?

– Štěstí to je, vojáku. Ale možné to asi není. To by byl skoro zázrak, víš? A zázraky se nedějou. Kvůli mně ne.

– Ty se bojíš? Že zazvoní?

– Já se bojím, že nezazvoní. Až půjdu pro uhlí, bude stát na chodbě a ovívat se snítkou. A já ho obejmě, a on bude jenom vzduch. Vítr. Podle toho já poznám, že někdo umřel, víš? Stojí na chodbě a je to jenom vítr. Jako ty. Nesmím se dovědět, že František umřel. Tolik síly já nemám, vojáku. Promiň. A vypravuj.

– O ovečkách? Ovečky jsou zvěř poslušná. Žijou a chcípnu a nevádí to. Jsi unavená?

– Kdo by nebyl? Vypravuj o Františkovi. Ale že neprijde. Je

daleko a vlaky tamtudy nejezdí. A pěšky by nedošel, to by byla bláhovost, vydat se pěšky, roztrhá střevíce a nikdo mu je nespraví. A cestu přetíná řeka, víš? Olšava. Široká řeka, a zrádná, a mosty spláchla voda, byly ze slámy a shořely a popel spláchla voda. Nemůže přijít. Rád by, je mu líto, a nemůže. Sedí na břehu, učí se ke zkoušce z češtiny a z dějepisu a myslí na nás. Urputně na nás myslí.

– Na břehu řeky Iravadi.

– To je daleko?

– To je v zemi Pegu.

– Taková země že by byla?

– Na dva prsty od země Malakka.

– Ta taky není?

– Jak pro koho. Pěstuje se tam rýže. A mák.

– On sklízí mák? Ty ses pominul, vojáku?

– Nesklízí mák. Sedí při řece Iravadi, na jih od něho je město Rangún a na severu město Mandalaj.

– A bojuje?

– A na pět prstů odtud je ostrov Mindanao. A západní Karolíny a Mariany neboli Ladrony a ostrovy Admiralitní. A Nové Hebridy. A ostrovy Fidži. A souostroví Tokelau. Rakousko-Uhersko by se na tu mapu Vešlo šedesátkrát, je tam nekonečně místa. A od ostrova Mindanao do Ohňové země je deset tisíc námořních mil. Půl věčnosti by se na loďce mohlo plout a plout a potkávat jen ryby.

– A bojuje?

– No ano. Bojuje. Bojuje jako blázen.

– Jako hrdina. Na bojišti?

– Na tichomořském bojišti.

– Za spravedlnost?

– Za co chceš.

– Já chci, aby bojoval za spravedlnost. A za své bližní. Ty nerozumíš, co to znamená.

– Bojuje za spravedlnost a za své bližní a já nerozumím, co to znamená.

– A vyhraje.

– A vyhraje. Na ostrově Mindanao. Pěstuje se tam rýže a bavlna.

– A u té řeky.
– U řeky Iravadi. V zemi Pegu.
– A v Ohňové zemi.
– A v zemi Elam. A v zemi Jamchad.
– On je všude.
– A trhá třešně a jahody a borůvky.
– Bojuje!
– Bojuje. Propichuje nepřátele. Bajonett auf! A až to v zemi Elam skončí, lehne si do loďky, odrazí se od přístavní hráze dlouhým bidlem a popluje.

– Kam?
– Různě. Cikcak. Aby potkával jen ryby. Když jsme se milovali, přšlo na Verdun, pamatuješ? A všechno je to nesmysl.

– Nepamatuju, vojáku.
Přihladila Františkovi pokroucený límeček od košile, u vítězů exteriér nehraje roli, roli hraje statečné srdce, odvaha a čin, ale kdyby zavítal k regimentu kníže ostrovů Fidži a přišpendloval medaile, kdoví bude-li své věrné rozpočítávat a povyšovat podle srdce, nebo podle límečku. Ta košile byla sepraná.

A schovala fotografii do šuplíku.

Na kolo s knížetem. A s medailemi. To je z operety.

– Už mi sem nelez, vojáku.
– Nepotěšilo tě vypravování?
– Nepotěšilo.

Marcel Flanderka se ušklíbl co nejlhostejněji a odešel shánět loďku, která není, a přístav v zemi Elam, která rovněž není.

A Růžena si přiznávala, že je to nesmysl.

Ani ostrovy Fidži asi nejsou.

Jenže co s tím?

Odejet do Uherského Brodu a poptávat se dům od domu, jestli tu před pěti roky nezahlédl studenta s řídkými vlásky? A dovědět se, že ho chytli na čáře četníci a strčili ho za katr a telefonovali pro gestapo a on se v noci oběsil na kšandách? Tolik síly Růžena neměla.

Zavřela oči a představovala si ostrovy Fidži.

A hvězdnou oblohu z atlasu pro c. k. gymnázia a dívčí lycea.

Procyon, Regulus, Aldebaran, hvězdy první třídy. Schváleno ministerstvem kultu a vyučování. Jenže co s tím?

I potkal pes hvězdu a mrkli na sebe.

– Ty tady strašíš? – povídá pes.

– Já tady chodím, – povídá hvězda.

– Po zemi? – povídá pes. – Někdo tě zašlápane.

– Elá hop, – povídá hvězda. – Nahoře je nuda.

– Hleďme, – spisovně povídá pes. – Že prý tvým údělem je vznášet se. Dle reglamá.

– Seru na reglamá, – nespisovně povídá ta hvězda. – Elá hop, aló vivat.

– Fajn, – povídá pes. – Na nebi se ode dneška budou vznášet motejli?

– Na nebi sídlí hvězdy první třídy. Třpytí se a pějí písně. Schválené ministerstvem vyučování. Kapišto?

– Kapiš, – přikývl pes.

– A hvězdy druhé třídy. Tvoří konstelace, rotují, pulsují, gravitují et cetera.

– Kapiš, – přikývl pes, velkoryse přeslechnuv nesrozumitelná cizí slova, například „tvořiti“.

– A výpomocné hvězdy třetí a čtvrté třídy.

– A ty jsi pátá třída? – vyzvídal pes.

– Sedmnáctá, – povídá hvězda. – Stojím a blikám. V mlhovině. Mlha jak mlíko, na krok nevidíš. Nuda.

– Na zemi je prach. A bacily.

– Zvykám si, – povídá hvězda. – Tak se měj. A šla si svou cestou. Šlo se jí bídne. Ale šla.

– K tomu je potřeba hodně síly, – uznale si pomyslel pes, když se za ní díval. – Chodit po zemi.

– Ty se snad vznášíš? – pousmála se na něho hvězda.

– Já jsem pes, – povídá pes.

– Tak servus, pardále, – povídá hvězda.

– Et cetera, – pozdravil pes.

– A hvízdni, nezapomeň.
– Až to bude, – povídá pes. – Ted' hledá nůžky. Má v tom šití bordel.
– Nepořádek, – spisovně ho opravila hvězda. – Jak v ponorce.
A šli a polykali prach.
Ó hvězdy!
Ó hvězdy sedmnácté třídy!
A František?
A kde je František?

František Flanderka se neoběsil na kšandách. Františka Flanderku na čáře nechytli. Vpolou prosince už byl v Bratislavě.

Ne, nebyl sám. Bylo jich půl tuctu. Dobiáš Antonín, Lašek Josef, Martínek Václav, Simon Mikuláš, Soyka Emil, Flanderka František. Obsluha dvou těžkých kulometů. Jednoho protitankového kanónu.

Střílet uměli leda ze špuntovky.

Střílet se člověk naučí. Obzvláště je-li důvod. Důvod byl.

V Bratislavě je nechytli. Rozdělili se a putovali dále každý na svou pěst. Maďarsko zatím nebylo ve válce, ale překročit ty další dvě čáry a přidržovat se aspoň zhruba trasy Győr – Budapest – Szegedin – Novi Sad a vyhnout nebo vykroutit se všem orgánům a kontrolám a sem tam se i vyspat a sem tam sehnat i kus chleba ke špeku, který si nesli v batůžcích a kufírcích, to by i zkušenému bylo nesnadné.

Dobiáše Antonína chytli hned za Bratislavou gardisti. Odepřel podrobit se jejich rozkazům. Martínka Václava vytáhli u městečka Mosonmagyaróváru zpod korby nákladáku jiní komparsní rekové, pro změnu s odznakem šípového kříže na kazajkách. I on odepřel. Dobiáš Antonín i Martínek Václav se od domluvené trasy uchýlili; ne víc než do blízkého křoví, tam však lehli a nevstali. S frakturou kosti týlní se obyčejně nevstává.

František Flanderka se přes Maďarsko zdárně dostal. Dokonce ve vlaku. Bez batůžku, ten mu ukradli v bratislavské noclehárně, hladový, v náprsní kapse lehce zfalšovaný pasport, pod ním v jinošských prsou úzkost, že jede smrti vstříc, že se po kolejích řítí do

sazové tmy a do neznámého a nelítostného osudu, že je to šílenství a doma že by si po večerech četl knížky a připravoval se ke státnicím, do jara beztak bude po válce, a on uvázne kdesi v Novém Sadě, z Nového Sadu je to domů nedohledný lán, šest set padesát kilometrů, měřeno sirkou na mapě. A bylo by ho nerozveselilo, kdyby mu hlavní štáby bojujících vojsk oznámily, že je na omylu, že těch jar uplyne šest a stále nebude po válce. A bylo by ho neutěšilo, kdyby ho armádní kartografové upozornili, že měřeno mírami vojenskými je to z Nového Sadu domů slepičí krok; na mapách jsou města vzdálenější a i ta jsou řádně zakreslena a historie má s nimi i s Františkem Flanderkou své záměry.

Ve vagóně maďarských státních drah cestoval pod vánočním deštěm nížinou Alföldu a natolik se podobal vyplašenému nedorostlému zajíci, že až vzbuzoval důvěru. V rovině mezi Tisou a Dunajem, v noci, za vytrvalého deště, přestoupil čáru. Nebylo návratu. Snad za šest jar.

Úzkost je kropenatý had a požírá vnitřek lidských prsou. Pokud je člověk sám. Zároveň s Františkem Flanderkou směřovali však po trase Győr – Budapest – Szegedin – Novi Sad i Lašek Josef, Simon Mikuláš a Soyka Emil. A to už bylo veselejší. V Bělehradě se znovu setkali.

Ke spravedlnosti bylo ještě velmi daleko. A k boji za spravedlnost jich bylo o dva míň; Dobiáše Antonína a Martínka Václava se nedočkali. Ale z protitankového kanónu se dá střílet i ve čtyřech. Elá hop, aló vivat! Ve Francii se právě zformovala první česká divize.

Prohlédli si Terazije, prohlédli si Kalemegdan, hlad je zahnal na nádraží skládat uhlí, vydělali si po osmdesáti dinárech, prohlédli si i ministerského předsedu Dragiše Cvetkoviće, kterak před nádražím nasedá do vládního automobilu se zahraničním generálem, ověšeným zlatými šňůrami, a usoudili, že i dále půjdou raději na svou pěst, živou duši koneckonců v Bělehradě neznali, to už bylo vpolou ledna, v přístavu na Dunaji týden nakládali železný šrot a vydělali si po sto dvaceti dinárech, ochutnali čorbu, ochutnali čevapčiče s cibulí, ochutnali výčepní rakiji.

A pohádali se nad tou rakijí. Lašek Josef a Simon Mikuláš

vymáhali, aby se šlo do Francie, zítra ráno a přímo a rovnou za nosem. Soyka Emil jim dokazoval, že jít takto do Francie znamená jít rovnou a přímo za nosem do kriminálu, ne-li i do něčeho srabovějšího, v Rakousku i v Itálii lapnou Laška Josefa i Simona Mikuláše, ctihodné posluchače filozofické fakulty, jako selata. Zažehl rakiji ve sklenici, hořela modrým plamínkem, obrátil ji do sebe a navrhl jít po trase București – Chișinău, Rumunsko zatím není ve válce. Jít zhruba při Dunaji až do města Galați a odtud ještě dvě stě kilometrů, měreno sirkou na mapě, přetnout čáru a dojít do Ruska; válka Rusů s Němci nastane dřív nebo později, po jeho soudu dřív, po jeho soudu letos do švestek, Lašek Josef a Simon Mikuláš se mu vysmáli, ale on na tom trval. I ráno, když vystřízlivěli.

Začátkem února se rozešli. Lašek Josef a Simon Mikuláš se vydali po trase Sarajevo – Split; ve Splitu na loď, obeplout Itálii a přistát v Marseilli. Byla to trasa snů, uniklo jim jen, že v plavebních řádech dopravních lodí jsou i mezipřistání, nezbytná k nákupu čerstvých ústřic pro správné pasažéry, probouzející se nahoře v kajutách, a vhodná i ke kontrole pasažérů nesprávných, zalezlých dole mezi balíky. K mezipřistání došlo již v nedalekém přístavu, želbohu ten přístav patřil k Italskému království. Kontrola byla důkladná, na molu kibicoval kompars Mussoliniho raketýrů v černých košilích. Lašek Josef a Simon Mikuláš odpočívají na vězeňském oddělení hřbitova ve městě Brindisi, latinsky Brundisium, v krajině apulské, kde se daří fíkům a mandlím a domů je odtud tisíc jedno sto kilometrů. Měřenou sirkou na mapě.

Soyka Emil se vydal na trasu Smederevo – Turnu Severin – Craiova – București.

František Flanderka vskrytu považoval za nejmoudřejší pozdrzet se v Bělehradě. Až jak se válka vyvrbí. Válčí se ve Finsku. V Číně. V zálivu La Plata. Příšerně daleko. Jaro v Bělehradě je jistě veselé. Na Terazijích se olistňují lípy. A proč by nebylo do jara po válce? A jelo by se domů. Orientexpresem. I v prasečáku by se jelo. Pan profesor Albert Pražák by hned po neděli zahájil přednášky. O smyslu a rázu staročeské Alexandreidy.

Jenomže styděl se to říci. Vysmáli by se mu.

Přidal se k Soykovi Emilovi, posluchači Vysokého učení technického, kterého Lašek Josef a Simon Mikuláš od oné hádky nad rakijí podezírali, že je bolševik.

Přidal se k Soykovi Emilovi, se kterým bydlel v Praze na Žižkově v jednom podnájmu a se kterým si loni v listopadu slíbili, že se sejdou v Uherském Brodě. Loni v noci ze sedmnáctého na osmnáctý listopad, když ujížděli z Prahy, bez kravaty a naboso. Že půjdou bojovat za spravedlnost. Kamkoli.

Přidal se k Soykovi Emilovi, který měl na mapě států balkánských, vytržené z Brunclíkova zeměpisného atlasu, inkoustovou tužkou vyrytou trasu Smederevo – Turnu Severin – Craiova, od města Galați potom k severovýchodu, překročit řeku Prut a pořád k severovýchodu, to už na mapě nebylo.

Ne že by mu ta jeho trasa připadala moudřejší. Přidal se k němu, aby nešel sám.

Růžena konečně našla nůžky, byly zapadlé za etažérkou, a vystříhovala hvězdu.

Zdola se ozvalo rachocení roštu. Pan Cajsik vybírá popel.

Panu Cajsikovi přivezli včera fůrku uhlí. Skládali mu je, když se Růžena vracela od vlaku. Stál před vraty, aby ho uhlíři neošidili, zastrkoval půlčíka do špičky a popiskoval si a zblízka si prozkoumal Růženin neloajální kontrfekt. Je žádoucí, aby osoba byla ubrečená. Vrací-li se od tohoto vlaku. Aby byla groggy, jak se psává v pondělních novinách, v rubrice BOX. Pan Cajsik zbožňoval box. Zejména když byl soupeř groggy. V pondělním A-Zetu. Groggy, to jest vyřízen. Rozmanžirován. Potácí se, visí v provazech, krvácí z obočí. A nad ním se natrásá Cajsik bijec. Cajsik postupuje do finále. Cajsik šampión. A ne posraný domovník, podměrečný a sužovaný krvácením z hemoroidů.

– Už zase vdova?

Neřekl to. Ale Růžena to slyšela. Jako by hulákal na celou ulici. A ulice to opakovala kamennou ozvěnou.

Prošla kolem něho malým, ale zřetelným štítivým obloučkem.

Nebyla groggy. Až doma. Doma se uvidí.

– V kastlíku máte dopis, – utrousil pan Cajsik škodolibě a na půl huby, když už Růžena, drzá a neubrečená, zacházela do průjezdu. – Úřední.

Dopis je v kastlíku doted'. Růženu nezajímá, co jí sděluje úřad.

Oskar Pakštajn, předvolán úřadem, minul Moravskou Ostravu a vzdaluje se a ztrácí se v zemi Polské jako v trávě měďák, jenž nebude nalezen.

Dýchlá si na prsty. V cimříčce bylo chladno.

Pan Cajsik bude zatápět. Pan Cajsik si zaslouží mít cemr v teple. Pan Cajsik je důvěrník.

Pan Cajsik nevypovází k vlaku své příbuzné. Nepře-rovnává v šuplíku fotografie. Kromě úředních sdělení pan Cajsik nedostává dopisy. Pan Cajsik žije v opovržení příbuzných, přátel, rodáků, lidstva, ba i tvorstva, pan Cajsik nepojal ženu, samotu s ním nesdílí pes ni kocour a vrabci na římsu jeho okna nepřilétají.

Růžena se otrásla odporem. Ona a pan Cajsik. Opuštění ve svých doupatech. Fuj.

Do kastlíku se včera pro jistotu podívala mřížkou. Cajsik nelhal. Dopis byl od arbeidsamtu. Nechala ho tam. Ať si mřížku omotají pavouci. Růženu nezajímají dopisy.

Neposlal ani pohlednici. Uherský Brod, pohled od řeky Olšavy. Jsem tady, je tu po pás sněhu, přijed' a přivez mně lyže, František.

Neposlal ani korespondenční lístek. Lyže jsou na půdě.

– Na co lyže? – dopálil se magister Faustus, ačkoli zamýšlel zachovat se neutrálně v této při a hájit si svou myslitelskou dřimotu. Zoufalství uznával, i on si zoufal, hluboce a nejednou, *der Horizont hat sich verdunkelt* a podobně, nesmí se v tom však přepínat.

– Neklesejte na mysli, dámo, – pravil a nenápadně poukázal na svůj rozpáraný talár i na svou rozpáranou existenci. Postava, jejíž kus vypadl z repertoáru, veskrze puchří a rozsypává se na cucky.

– Myšlenka není smrtelná, – pravil. – Nehledejte náprstek, snažte se najít jádro příběhu. Jeho filozofii.

– Čili humor, – neomalenež se vmísil do debaty kterýsi epizodní šasek z řady u stropu, šašků byla ve skladišti bohatá kolekce, šašci na

rozdíl od učenců se rentují. A předvedl pravěkou žongláž s neviditelnými balónky, jež byly neviditelně označeny názvy neviditelných idejí.

Růžena se jen významně ohlédla do kouta, kde stálo koště. Pánové schlípli a zanechali debaty. Posláním muže je vynalézat smysl bytí; a ne se prát s negramotným svazkem rýžové slámy, upevněným na holi.

– Matčino neštěstí, – zahořekovala vtom Lesana, královna víl, složená v truhle, – nezhojí filozofie.

A sbor víl po starodávnu zakvílel, na regále se sama od sebe rozezvučela kašírovaná loutna a v truhlách jako když se trhá organtýn.

– On se ti ale vrátí, – rychle zas Lesana tišila nemírný žal; byla to panovnice laskavá a její obor bylo mírné dobro.

– Z války se vrací málokdo, – zpražil ji podplukovník Hofkirchen, velitel Sparrových kyrysníků, oděný do kůže a plechu, v podpaždí přílbu se šarlatovým chocholem.

– On je ve válce? – zděsila se královna víl. – Domnívala jsem se, že putoval do neznámé země. Toulat se. Mladí lidé se věkůvěčně toulají. Nemohu věřit, že je ve válce. Kdo mu to poradil?

– A kde by byl? – žasl nad tou naivitou podplukovník.

– Je to chlap. Odvodní povinnosti podléhá, kuň se mu přidělí.

– A válčí? – úpěla Lesana.

– Baže válčí, – hrdě ji ujistil Herr von Hofkirchen.

– V turecký vojně, ve válkách punských, ve válce stoleté, třicetileté, sedmileté, ve válce opiové, burské, galské, ve válce o Flandry a o dědictví rakouské a v případě nouze i o boží hrob, cíl a účel se vždycky vymyslí, na cíl a účel jsou nadřizené orgány. Mladí lidé jsou od toho, aby se proslavili ve válce. Und Maul halten!

A rozlehlo se kvílení víl, pohřební stuhy šelestily ve vanutí jejich vzdechů, ze smutečních věnců opadávaly lístky a truhly se podmáčely potokem mateřských, vdovích, nevěstích i dceřiných slz.

A podplukovník zpaměti a mrštně vyjmenovával válku za válkou a poskakoval nadšením. Byla to od něho nepředloženost; ukázalo se přitom, že v jeho podpaždí se nejenom leskne přílba, v té přílbě že

tkví i jeho kníratá, zamodralá, od krku odborně oddělená hlava. Podplukovník Hofkirchen byl v únoru léta Páně 1633 popraven pro notorickou zbabělost.

Und Maul halten.

Magister Faustus se znechuceně odvrátil. V reálném světě byl trapný nepořádek.

Jak v ponorce.

– U všech strupatých d'áblů! – vzkřikla panna z Arku, vyběhla na tátrum a rozťala mečem vzduch. Její slovník i její móresy byly den ze dne obhroublejší; život válečný pannám na noblese nepřidá.

– U všech d'áblů a kanců! – vzkřikla Matylda Toskánská, markraběnka a paní krajů lombardských, soudkyně nad papežem a císařem, a rozrýpla ostruhou linoleum.

– U všech kanců a žab a ouhořů! – vzkřikla Markéta Korutanská řečená Maultasch, též plna zlosti na muže, kteří se mužům pouze podobají, a plna touhy po muži, který se nepodobá, ale jest.

Trojím dupnutím umlčely víly a ostatní uskuhranou havěť, zahnaly podplukovníka i s jeho zapáchlou hlavou a malebně se rozestavily po světlém tátrumě, na nohou jezdecké škorně, na těle kroužkované brnění, nezcela historicky věrné, firma THALIA vlastnila jedinou sadu imitovaných drátěných košilek, a panny pocházely z rozličných století.

Nebo to nebylo světlé theatrum? Bylo to šeré popraviště? A to rachocení zdola, to už byly rouenské bubny? A praskot roští? A dým?

Bud'si. O detaily se panna s mečem nestará. Cimříčka pukala ve švech, napěchovaná neukrotitelnou silou a potrhlou vírou a utajenou trýzní ženského pohlaví.

– Podruhé neposlouchejte placené soldáty, – odplivla si Žandarka a přelomila kord, který tu při útěku ztratil zbabělý velitel kyrysarů.

– A knihožrouty, – neomylně ocenila sametového viselce Markéta řečená Maultasch. Uměním číst a psát se panny s mečem nerozptylují.

– A istrmony, – ohrnula markraběcí ret Matylda Toskánská a nabodla neviditelný balónek.

– Náš boj je svatý! – vroucně zašeptala Žandarka, přiklekla k Růženě a upřela na ni zrak, v němž hořel plamen. Pravda. Vítězství. Spravedlnost. Hranice na rouenském náměstí.

– Pohřbila jsem ho pod olivou, – jakoby z polospánku se rozvyprávěla Antigona v popelavě šedém peplu, umazaném od hlíny.

– Náš boj je vítězný! – šeptala Žandarka.

– Pod suchou olivou, – vyprávěla Antigona. – Země tam byla tvrdá, Théby jsou ve vyprahlé krajině, není to nejlepší hrob. A od té doby ho pohřbívám a pohřbívám, a pokaždé do tvrdší země, hrob je pokaždé mělký a on je zakrvácený a já spěchám a nehty se mně lámou a z hradeb na mne řvou, že je na to trest smrti, vyhrabávat hroby je trudné řemeslo. Pohřbila jsem ho u Platají. Pohřbila jsem ho pod Kartágem. Pohřbila jsem ho u Wogastisburgu a u Hastingsu. A na Katalaunských polích a na Kosově poli. A u Grunwaldu a u Marenga a u Tannenbergu a všude. Všude, kde je aspoň škraloupek hlíny. Bojoval na nepravé straně, bojoval proti Thébám, bohové ho zmátli, já vím, ale když padl, rozsekaný, krvavý, když ležel pod hradbami a rojily se nad ním mouchy, vy byste ho nepohřbila? Kdyby to byl váš bratr? Otec? Syn? Vás by zajímalo, že je na to nějaký idiotský trest? Z moci úřadu? Z moci krále a starce Kreonta? Ty jejich zákony! A války! Pro blaho lidí se spíš pohřbívá, než válčí. Na světě není místočko, aby tam nebyl hrob. Tahat mrtvé, rovnat je do jam, do příkopů, do děr po granátech, zasypávat je vápnem, chlórem, znovu, denně, už toho bylo přespříliš.

A zahalila se cípem peplu, vědouc, že její řeč byla nevčasná a nemístná. Už ji to pohřbívání zmáhalo.

– Je to tragédka a Řekyně, – pravila na její omluvu Matylda Toskánská a odvedla umdlelou Antigonu do skladiště.

– Tady si pohřbívejte, – ukázala jí bedničku s pískem, z příkazu civilní protiletecké obrany připravenou pro uhašení požáru, vzniklého bombardováním. Do písku byla zaražena dětská lopatička. – A potichu.

A Antigona klesla na písek a líbala rozervané, krví zalité údy svého bratra Polykleita, jenž zahynul při náletu na město Théby a okolí. Ve jménu lidské lásky a pro blaho lidí putujících po zemi pak

popadla lopatičku a házela písek do výšky, chtějíc zasypat na nebi ta letadla. Jenže bombardéry byly dávno zpět na svých základnách, piloti v kantýně pili whisky and soda a jedli ham and eggs. Písek padal dceři Oidipově do vlasů. Antigona byla k smrti znavená.

– On neumřel, – žhavým dechem šeptala Žandarka, klečíc před Růženou a upírajíc na ni hořící zrak.

– Bojuje na naší straně, – vášnivě šeptala Maultasch. – Jakýpak hrob?

– Bojuje za spravedlnost, – šeptala Žandarka a její horoucí vůle nepřipouštěla sebemenší pochybu.

– Rozsoudí papeže i císaře, – zapřísahala se Matylida Toskánská s trikotem lehýnce umazaným od hlíny. A zčistajasna si přisedla ke studeným kamínkům; zamrazilo ji nenadálou pochybou. – A kdo rozsoudí nás? Ta Řekyně si asi podřeže žíly.

– Ale on, ke všem sakrům, neumřel! – zaklela panna z Arku a znělo to téměř jako zpěv.

– Neumřel, – disciplinovaně se přidala Matylida Toskánská, křepce vstala, oprášila si trikot a provedla vzorný posun, odsun a výpad podle florentské šermířské školy.

– Je na ostrovech Šalomounových, – pravila Maultasch tak jistě, jako by ho byla včera potkala.

– Na Nové Guineji, – neméně jistě pravila Matylida Toskánská, přestože její dvorní mapy dosvědčovaly, že Nová Guinea nebyla dosud objevena. Ona ho tam však potkala. Bylo tam samé kamení. Ani hrstička hlíny. Jakýpak hrob?

– Je v Barmě, obléhá město Rangún. A město Mandalaj, – pravila Maultasch. – Ve městě Rangúnu jsou Saraceni.

Saraceni v Rangúnu jaktěživo nebyli. Ona však tam Františka Flanderku potkala. Rozštípl mečem bránu. Bil se s přesilou saracénskou jako lev.

– Je v Marseilli. V přístavu, – žádostivě pravila Žandarka, toužíc přenést to bojování na půdu zmučené a sladké Francie.

– V Aix-en-Provence, – souhlasila Matylida Toskánská. V Aix-en-Provence ho totiž včera také potkala.

– U Tarrasconu, – divoce přesvědčovala Růženu Markéta zvaná

Maultasch. – Tartarin z Tarrasconu, to se hrálo, upamatujte se.

– V Lyonu! – hnala je Žandarka údolím Rhôny rovně k severu, aby se neodbočovalo od směru na její rodnou ves Domrémy, odkud ještě neodtáhli Němci, vraždili tamní obyvatele a ve stodolách polévali petrolejem nevymláčené obilí.

– A v Bukurešti, – tékala Evropou Matylda Toskánská, neboť i v Bukurešti Františka Flanderku včera potkala. – Rumunsko vyhlásilo Němcům válku. Je v Bukurešti na mostě a zachraňuje sirotky.

– Útočí na bitevní loď Tirpitz, – vzrušeně oznamovala Maultasch. – V Altafjordu.

– Překročil řeku Prut, – zvolala Matylda Toskánská.

– A řeku Dunaj, – zvolala Maultasch.

– A řeku Arno, – zvolala velkým hlasem neposkvrněná markraběnka Matylda a v duchu zřela říční vodu, jak plyne spanilým Toskánskem, a na ní bezpočtu nádherných rudých a hříšných a svůdně pableskujících skvrn a po obou březích se od svítání do soumraku bijí rytířové a každý z nich je muž.

– A Seinu! – největším hlasem zvolala panna z Arku a vztáhla paže, že se až dotkla stropu, a náhle se rozhovořila klidně, s panenským a šťastným úsměvem. – Je v Rouenu. Jen se koukněte, holky. Teď běží po náměstí. Střílí. Něco tam vzadu dohořívá. Asi já. Ale to už je jedno. Není nic prostšího než hrdinství. Zaslechneš hlasy, vykonáš zázrak a shoříš. Je v Rouenu a v rukou božích. Už mužem jít.

– Pošetilé děvy, – řekl magister Faustus, když odešly. – Copak je tady prostého?

A Bůh v nadzemských sférách se překulil na svém šafránovém loži a šmátral po zápalkách, aby si posvítil na hodiny, nenastala-li chvíle jitřních modliteb. Ve tmě se rojily mouchy a on ne a ne tu prokletou škatulku sirek nahmatat. Měl useknuté ruce.

Antigona usnula. Po jejím boku, pod vrstvičkou písku, spal i krvavý Polykleitos, jenž padl v litém boji, a cíl i účel toho boje zastřel mrak zapomnění. Byl-li jaký cíl a účel.

Růžena si promnula oči, šly na ni mrákoty.

Johanka z Arku je z mrákot. Johanka z Arku tu nebyla. Není čas

na přeludy, je čas na šití.

Tartarin z Tarrasconu, to se nehrálo. Tartarin z Tarrasconu je také z mrákot. Neexistuje taková hra.

– I hrálo se to. V Přelouči, – ozval se z etažérky direktor Jožka Kočka a shakespearovským krokem se vypotácel na forbínu, Král Lear, jednání třetí, výstup druhý, král pozbývá smyslů a nabývá pravdy a bloudí pustou plání, shůry bouře, hrom a blesk. – Všechno se hrálo a všichni bloudíme.

Tou dobou desátník František Flanderka usilovným pochodem postupoval kdesi v prostoru mezi městečkem Samborem a městečkem Krosnem. V povodí řeky Sánu. V zemi Polské.

Střílet už se naučil.

Postupoval ve funkci mířiče protitankového kanónu ráže 45. Mířič protitankového kanónu ráže 45 je zároveň i střelec. Zaklekne k mířidlům, posune si nepřátelský tank doprostřed nitkového kříže a stiskne spoušť.

Až do ledna roku 1944 byl František Flanderka nabíječem toho kanónku. Mířičem byl četař Soyka Emil. Dne 29. ledna roku 1944, ve středu, za svítání, v povodí říčky Horní Tikič, mířil Emil Soyka na německý tank. Bylo to na Ukrajině. V Čerkaské oblasti. Jižně od městečka Žaškova. Právě si posunoval nepřátelský tank doprostřed nitkového kříže, když nalevo od palpostu dopadla mina. Mířičovo místo je na levé straně kanónku. Soyka Emil, posluchač Vysokého učení technického, ještě v předsmrtné křeči stiskl kovový knoflík spouště. Potom se zkroutil na zemi. Zkrvavený a se střepinou v břiše. Pohřbili ho do tvrdé, promrzlé hlíny, nebyl to nejlepší hrob.

Mířič a desátník František Flanderka pochodoval po přesné trase mezi Samborem a Krosnem, v podhůří Poloninských Karpat, směrem západním, Ukrajina už byla za zády, nad řekou Dněprem tam svítalo. Nebloudil. Postupuje-li se nočním usilovným pochodem, jsou k ránu i bez bloudění nohy jak ze dřeva; není nálada toulat se po pusté pláni. Přidržel se oprýskané hlavně kanónku a podřimoval v chůzi. Voják se ledačemu naučí. Zejména je-li k tomu důvod. Důvod byl.

– V Přelouči v hospodě, – lhal direktor Jožka Kočka, jen se mu od úst prášilo. – Slabanti. V hledišti patnáct lidí a očividně litovali zmařeného večera. A mně už vynechávala paměť, taktak jsme to došmodrchali. Já hrál toho Tartarina, víš? Tartarin je hezounká role. Tys tenkrát byla v jiném angažmá.

– Žehlila jsem fiží. A zabíjela moly. Tartarin z Tarrasconu neexistuje.

– A co existuje? Moli? – klábosil direktor, který nenáviděl pauzy, pauza je zlověstné znamení, že někdo na jevišti neví, jak dál. – To jsou efektní role, když se v nich zabíjí. Paničkám od ouzkosti modrají pysky. Richard Třetí, vzpomínáš? Hrál ho Bohdan Podroužek. Blbě ho hrál. Richard je taky hezounká role. Ale Lear, to je holt maso! Lear je nejhustší role pod sluncem. *Ó šašku, já se zblázím!* Koho žes zabíjela?

– Myši. Dal jste mně výpověď.

– Neříkej. Tys přece byla první dáma souboru.

– Prdlajs.

– Nojo. Prdlajs. A Leara jsem v životě nehrál. My už pak hráli operetky. Při klimprkostnu. Hnus. Mělas recht, žes dala výpověď. Vdala ses?

– Vdala.

– Za oficíra?

– Za restauratéra.

– Peněz jak želez?

– Jak želez.

– Nojo. Prdlajs. A žiješ spořádaně, co?

– Spořádaně. Snídám chleba s margarínem, večerím brambory s odstředěným mlíkem, v devět zhasnu a spím.

– Sec mazec! Restauratér se vypařil?

– Odjel.

– Za mladší?

– Ne. Úředně.

– A tady bydlíš? Kotec jak pro králíka, co? Tady když mávneš

mečem, protrhneš horizont.

– Já mečem nemávám. Opláchnu talíře, zametu, vyvětrám a poslechnu si rádio. A zhasnu a spím.

– V devět večer? To se teprve hraje třetí jednání.

– Někdy i v osm.

– Netrop si ze mne šprýmy, drahá Kordélie. Ted' je pět ráno a ty jsi v sukni a v punčochách.

– Dneska je výjimka.

– Jaká?

– Obyčejná. Takový šprým.

– Ty se trápíš?

Růžena objala Jožku Kočku kolem vrásčitého krku. Byl cítit šminkou a cibulí.

– Trápím se, direktore.

– Protože nehraješ?

– Ale ne. Protože je mně na oběšení.

– Saprlot! Dramatická krize?

– I starou belu krize. Není nic prostšího než se oběsit. A neprskejte.

– Vždycky jsem prskal. Velký nos velkého ducha značí a prskání značí dokonalou výslovnost. A dramatickou krizi nepodceňuj, dramatická krize je kumšt. Paničkám se při ní nadouvají živůtky. Hamlet, jednání třetí, scéna první. *Víc důstojno-li ducha trpěti od střel a praků zlého osudu, neb ozbrojit se proti moři běd.* Deklamuju obstojně, ne?

– Obstojně.

– Moje dramatická krize začala, když jsem prodal fundus. Rekvizity, kostýmy, prospekt a na něm Hradčana, sakumpikum za tisíc kaček i s koncesí. Že se uchýlím na odpočinek. Parbleu! A kam?

Růžena mu urovnala pomačkaný límec, byl umaštěný a byl cítit nádražní čekárnou.

– A kam?

– Nejspíš do háje zelenýho. Sypat ptáčkům a psát memoáry. Prstem do bláta. Jenomže já měl kliku, bulvárně řečeno. Přejel mě vlak, víš? Dvě stovky jsem předtím propil v nádražním bufetu. V

Přelouči. Ze žalu. A osm stovek mně ukradli. Vzal je čert, za osm stovek se stejně bůhvíjak dlouho nedá žít. Na cimprcampr mě přejel. Byl to expres. Jel do Istanbulu. Seškrabovali mě z glajzy lopatou. A bylo po odpočinku. Čímpak se trápíš?

– Od ouzkosti. Je válka.

– Už zas?

– Už zas.

– V Habeši?

– Všude. Světová.

– Sakrment! Prajzi?

– Prajzi.

– Frankrajch je v plamenech?

– Všecko je v plamenech.

– Válku nepodceňuj. Rapíry, kopný, hrubé násilí, do toho mlynářova schovanka a rytmistr od rajneráků, je o čem hrát. *To gaskoňští kadeti jsou, Castel-Jaloux jich kapitán!* Když se to chutě mydlí, konflikt je jako na dlani. Paničkám cvakají zubní protézy. Toseví, potřebuješ kompars. Kompars se sežene. Chasníci nebo studenti, oni se rádi producírujou. Zadarmo. Se šavličkou, hurá za vlast a skácí se, zkroutí se na zemi, chlístá krev, prst' domova se barví do purpurová, to se všecko dá zahrát, i plameny, i Frankrajch, ne?

– Ne.

– Nojo. Prdlajs. Mně se nevrátil brácha. Narukoval k infantérii. Na jaře devatenáct set šestnáct. Je někde v Talijánsku. V Talijánsku nebyla prst' domova. A on beztak zašel na úplavici. U nás v rodině jsme nebejvali kadeti. Ten tvůj restaurátér je ve válce?

– Ve válce.

– Dlouho?

– Od včerejška.

– Už berou i dědky? On se protluče. Je u trénu. U kuchyně. Vaří guláš a zadělává na buchtu. Pod zadkem bečičku se švestkovým povidlím.

– Není u kuchyně.

– Tak u hudby. Vozí buben. Vojenská hudba je prvotřídní švindl.

Vó-jáci douvořádou, bože jaká je to krása, – zapěl Jožka Kočka a napodobil kulhavého vojína při parádemarši.

– Trhněte si nohou, direktore.

– Nojo. Prdlajs. Vojta Špírek, fešák a milovníček, sloužil z protekce u kuchyně. Přilítla nějaká potvora a ufikla mu hlavu. Hlava spadla do kotle, v kotli se dovářely kynutý knedlíky. Muselo se to naházet prasatům. Knedlíky byly načervenalý. Na válku nemysli. Jako by nebyla. Je mír, kvetou chudobky a ptactvo na horizontu štěbetá. Slyšíš?

– Neslyším. Odvezli ho do plynu.

– Do čeho?

– Direktore, proč já si nelehla pod ten vlak? Kterým ho vezli.

– Vlak nezastavíš. S tím já mám zkušenost. Přejel by tě a šinul by si to do Istanbulu.

– No tak by přejel. Vezli ho na smrt, do plynu. A Františka zahrabali do písku. Zkrvaveného. Já už nemůžu žít.

– Ježkovy bačkory! Tohleto že je dramatická krize? Mžouráš na mě jak nasydlá slepice! Vstávej! Tu sukni vejš! Opona, světlo, jedem!

Ó Die, jaký výjev!

Jožka Kočka si stiskl dvěma prsty nos a zatroubil intrádu, vylezl na židli, chytil balanc, pokynul publiku a pozdravil nedaleké jitro nového dne zpěvem.

– To mám radost,

že mně narost

ten můj tulipán!

A seskočil a graciézním gestem si přivola Inkou Mrázkovou, svou družku na pouti životem i uměním, jež umírajíc roku 1924 proklela svého milence a direktora za to, že ji roku 1910 neobsadil do role princezny Pampelišky a přinutil ji přehrát se z naivek na komické staré, ač jí nebylo ani pětáctýřicet. Přivola ji a uchopil ji v pase, mrknutím upozornil publikum, jak mu nehorázně ztloustla, a polechtal ji na usmířenou a zatančili spolu nachtanz, až se prkna pod nimi houpala a hospodyně v hledišti kničely smíchy a hospodáři s uspokojením postřehli, že umělkyně nenosí spodničku.

– Protože toho bohdá nebude, aby český komediant z boje utíkal!
– parlandoval direktor namísto refrénu, který se mu ztratil v záhybu paměti.

Ale Růžena nehnula brvou, neusmála se, nezatleskala.

– Ozbroj se proti moři běd! – zalit potem jí po direktorsku velel Jožka Kočka a tancoval.

Ale Růžena se jen sehnula pro spadlou hvězdu, vystřiženou ze žlutého plátna, s černým nápisem JUDE, byla to rezervní hvězda, Pakštajnova, árijské manželky této povinnosti nepodléhá.

– A nožky? Nač máš nožky? – povykoval Jožka Kočka a tancoval.

– Jsou tu Prajzi, – zbrocena potem hájila Růženu Inka Mrázková.

– Nebude ukazovat nožky Prajzům, Prajz od lajtnanta nahoru je každej druhej buzerant.

– Kdo říká ukazovat? Nakopnout! – hřměl direktor jak bouře, hrom a blesk a vířil prach na pusté pláni od Přelouče až po Istanbul a tancoval a tancoval.

A Růženě bylo před ním hanba, ale nejraději by byla zmuchlala ten žlutý hadřík a nacpala ho do kamen, a s ním i nit a náprstek a kabátek od kostýmu a pánská perka a sešit 21 krát 15 cm a imitované drátěné košílky a fotografie, co s tím? Byl to bláhový, ženský, zbrklý nápad. Co by se rozhodlo? Plátěný klůcek, byt' i přišíť na levé straně prsou, není ta pravá zbroj proti moři běd.

– Že ne? – promluvil bez dovolení oktáván Flanderka František, třetí zleva, v sepraném flanelu. – Kolikrát stačí i ruka na srdci.

– Slíbils mě chránit! – hořce mu vyčetla Růžena. – Všude pod nebem!

– Chráním tě, – odpověděl on zdaleka.

– Ale já se zblázním!

– Nezblázníš. My ti to nedovolíme.

– Kdo?

– Nech se překvapit.

– Kde jsi? Ve válce? S vojskem?

– Se ví, že s vojskem, – pochlubil se desátník Flanderka a po mužsku si odplivl na udupanou cestu mezi Samborem a Krosnem. – Je nás tu tauzentmilión. Armádní sbor!

– A ležíš zahrabaný v písku? Přiznej se!
– Neležím. Jdu a jdu. Už pátou noc. Usilovným pochodem. Slíbil jsem tě chránit.

A Růženě bylo hanba i před Františkem.

I před sebou.

A kamínka stejně byla vystydlá. Uhlí Růženě nepřivezli. Uhlí je pro důvěrníky.

Chvatným stehem začala obrubovat hvězdu.

Nepřestávat! A nevymejšlet si! Dnes se to rozhodne.

Co se rozhodne, je nejisté. Ale rozhodne se to. Jinak se nedá žít.

– A ty se vrátíš, Františku?

– Vrátím se.

– Ke mně? Ty jsi můj syn?

– Syn. A taky voják.

– Já jsem neporodila vojáka. To je osud?

– To je válka.

– Hlavně se vrať.

– Všichni se vrátíme.

– S medailí na prsou?

– Se ví, že s medailí. Za chrabrost. Na trojbarevné stužce.

– Opravdu? Ať už ta válka skončí, Františku.

– Skončí, až vyhrajem.

– Vy na tom trváte?

– My na tom trváme.

– No dobře, – povzdechla si Růžena. – Ty jsi voják, ty se v tom vyznáš. Jestlipak tam u vás neprší? Mívávals přes tu chvíli angínu. Neškrábe tě v krku?

– Se ví, že neškrábe.

– Na rameno ti pověsili flintu?

– Samopal.

– To je zbraň?

– Palná. Automat. Ráže devět.

– Winchester? Mauser?

– Špagin.

– A stojíš na horizontu? Stůj, nehýbej se! Já jsem tě zahlídla.

Přicházíš středem jako Fortinbras. Bubny a prapory! A ta stužka je zlatá!

– Piánko. Nevymejšlej si. My tady nejsme kvůli medailím.

– A kvůli čemu? – zoufale vykřikla Růžena. Matčina úzkost je osamělá.

Osamělá a slepá, s očima vypálenýma.

Vykřikla to mlčky. Aby se František nehněval.

A přikryla si žlutým plátnem obličej, aby ji František neviděl, aby ho nerozhněvalo, že ona není voják, nestojí na horizontu uprostřed praporů, uboze mlčí a její ramena jsou skleslá, řemen od palné zbraně by po nich sklouzl, matky neunesou tíhu světa na rameni, matky klopýtají se zkrvavenou tíhou světa v náručí.

– My jsme tady kvůli spravedlnosti.

– Co to je? Zatopím si tím v kamnech?

– Zatopíš. Přivezou ti uhlí. Celý vagón, z Donbasu nebo z Karagandy. Spěšným nákladním vlakem. Zastaví ti u sklepa a uhlí se bude sypat proudem. Antracit.

– Sem nevedou koleje, Františku. Sem zajedou jen sem tam popeláři. Pro smetí. Já jsem sama, Františku.

– Koleje se položí. Postaví se trať. Tauzentmilión kilometrů. Po válce. A elektrárna se postaví. A fabrika na traktory. A rozboří se kasárny a postaví se škola. Ze skla a z betonu. Já v ní budu učit češtinu a dějepis. S plnicím perem v kapsičce. Všecko se změní.

– Ale ty ne! Ty se mi nezměníš!

– Neboj se. Nech se překvapit.

– Hlavně se vrať. Medaili vyměníme za vajíčka. Uvařím ti žemličkový pudink. Dvě žemle namočím do smetany, utřu čtvrtku másla, přidám tři žloutky a tu namočenou žemličku, rozinky, pomerančovou kůru, mandle, cukr, lžící araku a sníh ze tří bílků, naplácá se to do formy a vaří se to v páře, o tom mně vypravoval Pakštajn. Takový pudink servírovali u Wurmů. Jako moučník. Pro dva lidi, věřil bys? Přišel pán se slečnou na večeři, dali si knedlíčkovou polívku, a ty knedlíčky byly čistě do světla hnědá, od čeho by taky zčervenaly, před válkou, a po polívce si poručili biftek a navrch žemličkový pudink. A zpocívali to a nebylo jim špatně. Jsi

tady? Já už tě nerozpoznávám. Je vás moc a jste v mlze. Asi vypnuli světla na rampě. Ale ta mlha je načervenalá. Jako by hořelo. A něco tam cinká. Co to hoří a cinká, když jdou vojáci? Pakštajn by zíral, panečku. Seděli bychom kolem stolu, ty bys jedl pudink a na prsou by se ti třpytila ta zlatá rybka a my bychom na tebe zírali. Že jsi největší hrdina.

– Piánko. Já nejsem hrdina. Největší hrdina má díru na prsou.

– Červenou?

– Nebo černou. Krev brzo zasychá.

– Ale ten je mrtvý! Vrat' se!

– Já se vrátím. Slibuju. Sednem si kolem stolu a budeme jíst pudink.

– A nebude to zázrak?

– Bude to normální.

– Já se bojím, Františku. Aby mi před tebou nebylo hanba. Já i ten pudink zbabráám. Zdrčne. A zežmolkovatí. Běž, nestůj tady, mně se zdá, že se zvedá vítr, průvan, vzduch, ježíšíkriste, ať ta nekonečná válka skončí, běž, já budu šít, já nejsem první dáma, já jsem ve sboru, za horizontem, vzadu za scénou obecný lid zpívá na známou notu, já jsem šicí stroj, zarezlá singrovka, já musím šít a šít, aby mně nebylo hanba, abych se nezbláznila, běž a vrat' se, až bude bezvětrí, běž, nemeškej mě, já musím šít.

Perka byla rozšmatřaná, na špičkách sedřený lak, podrážky děravé. U Wurmů eleganci nepěstovali. Podnik žil z tradice a z osvědčené kvality. Leo Wurm říjen co říjen po tři večery si pařil nohy a in persona šlapal zelí. Judita Wurmová pak v tom zelí dusila skopové klobásky a Oskar Pakštajn je roznášel po lokále a klobásky vydávaly osvědčenou vůni a hostům bylo lhostejno, je-li pingl vyšňořen à la mode či oděn kůží jako předkové Abrahámovi.

A kdeže je ta tradice?

Kde jsou ti páni? Na hřbitově zakopáni.

Leo a Judita Wurmovi odjeli, označení číslem. Ani hřbitovní tráva na nich neroste. Nebyli. Nejsou. Utonuli v moři běd. Ty je pomstíš,

Františku? Ty na tom trváš? Ať prší nebo neprší?

A kdyby si ta hvězda usmyslela, že se odebere na nebeskou báň, kdyby to pro ni nebylo dost elegantní, já si tam přišiju svou vlastní ruku! Na levou stranu prsou! Na kabátek! Já ti to přísahám, Františku!

– To je policejní nařízení? – zeptal se Oskar Pakštajn a zamyšleně si prohlížel svoje perka. – Potřebovaly by podrazit.

– To není nařízení. To je naschvál! – rozkřičela se na něho Růžena. – Polož ty křápy! Cos povídal? Koho podrazit?

– Perka. Dones je k ševci. Můžeš je potom prodat. Nebo vyměnit za cigarety. Já kouřím poslední. Brát s sebou do transportu kuřivo je zakázáno. Propašoval jsem v podšívce hrstičku tabáku. A papírky. Člověka hřeje i docela malý ohýnek. Když je poslední.

– A kde je chrabrost? A svoboda?

– Venku, – usmál se Pakštajn. – Prohánějí se po polích. My jsme tu zavření. Ve vlaku.

– Padají na bojišti! S dírou na prsou!

– Nikdy jsem na bojišti nebyl. Mě vždycky zavrou, když se bojuje. Moje branže jsou díry v podrážce. Pobíhám a roznáším klobásy. I teď. Zadrímnu, a už pobíhám. Jsem utahaný jak štajerácká kobyla. Tu hvězdu spal.

– Já si ji přišiju. Na kabátek.

– To vyšlo včera? Nová vyhláška?

– Ne, to je natruc!

– Nevyváděj. A spal ji. Mně tím nepomůžeš.

– Sobě tím pomůžu!

– Do lágru.

– Ať!

– Ty jsi praštěná ženská.

– Ať.

– Tohleto není divadlo! Mrzí tě, že jsi naživu?

– A ty? Moh sis tisíckrát spakovat batůžek! A zdrhnout! Do lesa! Do hor! A do Tobruku nebo kam! Ale ne, tys byl zticha. Zmačkaný do kuličky. Naživu. Ty sis lhal! Doposledka sis lhal! Ze strachu podívat se pravdě do ksichtu! Už jsi přeplaval rovník? Vaříš si humra

namodro? Už tam budeš? Na Madagaskaru?

– Už tam budu. Už je to blizoučko. Humři už vystrkují klepeta. Vzpomínám na tebe.

– Já na tebe taky. Ty jsi nešťastná osoba. Narodil ses na šišatý planetě.

– Já jsem osoba šťastná. Na Madagaskaru kvete zeli. A vanilka. Okolo vanou pasáty. Budu tam roznášet humry namodro a sardinky se šlehačkou. Šišatá planeta je srandovní. Na ní se rodí Pakštajni a zápasníci a mistři světa. A podrážky s křidýlkama. Já si tu cestuju jako hrabě a kouřím jemné cigáro a Madagaskar je blizoučko.

– Nojo. Necítíš plyn?

Včera ráno stáli na chodníku. Na rohu před nádražím. Růžena a Pakštajn, dvě zimomřivé osoby.

Času bylo nazbyt, přišli o dvacet minut dřív. Pakštajn postavil kufr na obrubník, aby nepřekážel árijským spoluobčanům, narovnal se v kříži a oddychl si. Že jsou tu včas, že dodrželi pokyny, že nebudou potíže. A rozepnul si raglánek a porozvázal si šálu a usmál se na Růženu a pak rozpačitě pozvedl oči k nebi nad střechami činžáků, bylo zataženo, šedivo. Mlčeli.

A co si ještě vykládat? Už si všechno řekli. Všechno, co si dvě osoby dokážou říci; nebývá toho příliš.

Pakštajn dostal úřední předvolání, transportní číslo a natištěné pokyny, přehledně rozdělené do bodů a odstavců. Nepřekvapilo ho to. Vědělo se, že židé ze smíšených manželství jsou na řadě a budou transportováni.

Kam?

Nu přeci do ghetta. Do nějakého menšího a tiššího ghetta. Budou posuzováni mírněji.

Ghetto je ovšem nepříjemné sídliště. Prý jsou tam blechy. A vši. Ale dá se tam žít.

Utíkat do hor? Do jakých hor?

Z hor znal Pakštajn Krkonoše. Liščí bouda, Špindlerova bouda. Klasa podniky. Grog, gin-fizz, v noci koňaky a kanasta, pinglové ve

fialových vestičkách. Nyní Fuchsbaude, hitlerjugend a tak dál. V Sudetech.

Utíkat do hor je výstřední. A nebezpečné.

Podle pokynů, odstavec třetí, bod a), si připravil zavazadlo o váze padesát kilogramů. Zvážili mu je u řezníka na decimálce. Večer, když stáhli roletu. Aby se neprozradilo, že posluhují židovi. Decimálka ukázala čtyřicet devět kilo a šedesát deka. Doma Pakštajn přidal do kufru obnošenou beranici, ale po večeři ji zase vyndal. Lépe o půl kila lehčí zavazadlo nežli o pět deka těžší. Ať nejsou potíže. Beranice se v ghettu prodávají. Co by ne? Komu by neárišší čepičáři prodávali své výrobky? Pakštajn si najde práci, v ghettu je kavárna anebo nějaký bufet, nějaká košer hospoda, Pakštajn bude pobíhat po lokále a do vánoc si koupí tři beranice, zánovní, z australského berana. Ne?

Růžena usmažila k večeři karbanátky z ovesných vloček. Byly uvnitř mazlavé a páchly kunerolem. Pakštajnovi chutnaly. Kdoví kdy bude příště jíst karbanátky z ovesných vloček? Za pět dní? Za týden? Vlaky se courají. Je válka. Napadlo ho, že navrhne Růženě, aby za ním přijela. Jestli se tam dá žít. A co by se tam nedalo žít? Pakštajn to okoukne, najde byt, nejpříhodnější bude zařízený pokoj v podnájmu, se zvláštním vchodem, a napíše Růženě a ona za ním přijede. A zapil karbanátky vodou a zapálil si balenky z jahodového listí a zahnal ten nápad. Jsou tam vši. A prý i tyfus. A hlad. A všude plno protivných nosatých židů. Nebylo by jí to příjemné.

Ráno si přivstal, připravil snídani sobě i Růženě, po snídani ještě bůhvíproč setřel prach z lampičky na nočním stolku. Kapesníkem. Byl nervózní a stále si osahával tváře, jako by se obával, že ho rozbolí zuby a nebude mít z cestování požitek. Potom se obul, uvázal si šálu, oblékl si svůj raglánec s našitou hvězdou a číslem, podle pokynů, odstavec třetí, bod h), a narazil si klobouk až po uši a s heknutím zvedl těžký kufr, taktéž opatřený číslem, je v zájmu každého jednotlivce, aby byla čísla připevněna viditelně a trvanlivě. Pokyny byly srozumitelné a podrobné. Kufr váží o čtyřicet dekagramů méně. Nebudou potíže. A šli.

– Kam jde ten muž? – podivila se baronka del Poggio, když

procházeli skladištěm, a poukryla se za paraván; byla dosud bez paruky a v ranních nedbalkách.

– Moriturus, – ze zvyku poučil dámy učený dottore. – Ten, kterému jest zemřítí.

– Ó! – obdivně vypískla hraběnka del Sole a po ní i jiné přítomné šlechtičny. Nemínily to však vážně. Byla to jen taková hra. I mlynář Vávra chodíval zemřítí, i prostopášný don Juan, i ta podezřelá panna z Arku chodívala zemřítí a holedbala se tím, jako by mělo shořet divadlo, a nakonec se všichni navrátili, zkrotlí a ušmouraní, a byli vyprání a vyžehleni a posypáni naftalínem a pověšeni na ramínko a z jejich umírání zbyla podvyživená cifra v účetní knize firmy THALIA, chlupatý medvěd na maškarním bále vynášel dvojnásob. Dámy sklaply lorněty a věnovaly se své toaletě.

Jedině žid Ezechiél a žid Shylock na sebe pohlédli a svěřili si své hlavy.

– Ja, – smutně pravil Shylock, neboť dlouhý epilóg by tu nepůsobil vhodně.

Nebyla to hra.

A nad střechami činžáků se šedalo ranní nebe, fádní, studené, zbývalo dvacet minut, Pakštajn mlčel a Růžena mlčela, osobní Hospodin se houpal nad náměstím na drátě a dával najevo, že tohle se ho netýká, transporty, kufry, čísla, beranice, to vše je pod úroveň Hospodinovu.

– Tužme se! – zahalekal, shodil řízu, pod ní měl sokolské tričko, a pokoušel se o veletoč. – Osvobodili jsme Antverpy a Rimini. Ozdob se pérem sokolím a změň si jméno na Oskara Cihelku. Je po válce. Nazdar!

– Prd, – odvětil mu Oskar Pakštajn a vytrvale se díval nad střechy. Bylo to zvláštní. Šedivý prostor, jakoby obraz bez rámu a bez malování. Dole dráty. Díval se a díval. Pravdě do ksichtu.

A to byla ta potíž. Ta jediná a opravdická potíž. Že je konec. Že Oskar Pakštajn jede do plynu a že to ví, že to už kolik týdnů ví, všechno ví, židé ze smíšených manželství jsou na řadě a půjdou do plynu, to on ví, co bylo v Majdanku a co je v Osvětimi, to všechno ví, hlásilo to rádio, stanice Kroměříš, Oskar Pakštajn rádio poslouchá,

sotvaže Růžena vytáhne paty z bytu, on sedne k rádiu a poslouchá, v Majdanku pálili mrtvolý na roštech z kolejnic, Majdanek osvobodila vojska prvního běloruského frontu už v červenci, to Oskar Pakštajn ví, jenže od Osvětimi jsou ta vojska ještě na tři sta kilometrů a Oskar Pakštajn jede do Osvětimi, Osvětim-Birkenau, Oskar Pakštajn tam bude dřív, Oskar Pakštajn je prakticky po smrti, stojí na chodníku a hlídá kufr a je po smrti, to on ví, jen si to nepřipouštěl, nemyslel na to, byl naživu, pokoušel se zacvičit veletuč, se svým škaredým tělem, se svýma platfusáckýma nohama, docela malý, soukromý veletuč na docela malém soukromém drátě, Oskar Pakštajn je moudrý, neduživý, na štrúdl, namlouval si, Oskar Pakštajn se smířil a bude naživu, jen sebou nemrskat, denně si namlouval, Oskar Pakštajn o ničem neví, ta pravda není, ta pravda se ho netýká.

A ta pravda je.

Nad střechami se šklebil ksicht.

Skoro jako když důvěrně pomrkává.

– Tě vidím, Oskare.

A Růžena se držela za knoflík Pakštajnova raglátku a bylo jí k pláči líto chotě nešťastného, na šišaté planetě narozeného a prakticky již mrtvého.

A tedy Oskar Pakštajn vypjal hrud' a nabral dech, aby odešel ne sice jako Romeo, ne sice jako Tybalt, to nebyla jeho branže, ale aspoň jako haur a pard a hazardní hráč a veselá kopa a flancmajor a známý srandista.

– Na Madagaskaru jsou humři, – řekl jenom tak mimochodem. – A krevety. Frutti di mare. Těším se.

Růžena pustila knoflík a s hrůzou k Pakštajnovi vzhlédla. Jeho to však nevyvedlo z konceptu.

– Jako kluk jsem si představoval, že rovník je na moři označený. Šňůrou a na ní jsou korálky. Teď to konečně uvidím.

– Co uvidíš?

– Tu šňůru. Na moři. No ne, možná neuvidím. Jestli tam není. Anebo si jí nevšimnem. Jestli poplujem v noci.

– Kam?

– Na Madagaskar. Ze smíšených manželství se jezdí na

Madagaskar. To je ta výhoda. Já jsem ti o tom neříkal? Zařídí se tam něco jako rezervace. Země zaslíbená. Eldorádo. Že prý to prorokoval Mojžíš. Hotovka.

– Na Madagaskaru jsou Angličani.

– No právě. A prodali ho židům. Koupil ho Rothschild, zařídí se tam něco jako Riviéra. Hotely, kasina, bufety, senzační kšeft. A plovárny. A kiosky se zmrzlinou. Ohromné možnosti. Najdu si práci, našetřím si a najmu hospodu. Docela malou českou hospodu. Pivo, preclíky, domácí klobásky, v poledne svíčková na smetaně. Lidi se pohrnou.

– Nelži!

– Uvidíš. Já ti napíšu a přijed'. Když budeš chtít. Nájem si jachtu, naložíme nůši banánů a zvednem kotvy. Na výlet. Lovit humry. S sebou vezmem turisty, frajery s paničkama, a já je obehraju ve skořápkách. A ve ferblu. Svlíknu je donaha. Nepoplet' si to. Madagaskar, hlavní město je Eldorádo. Přístav, schody, palmová alej a za kostelem hospoda. Restaurant U zápasníka. Před restaurantem Pakštajn v gazelí vestičce. Já napíšu. Tě víno, anděli.

A posunul si klobouk do týla, hravě zvedl kufr, těch dvacet kroků ho v levé ruce unese, a odešel jako pard, jako hercovy král, jako hrabě de Mižón.

Těch dvacet kroků byla dlouhá cesta, ale zvládl ji. Potom už to šlo hladce. Dobyťčí vagón, tma, hlad, Osvětim-Birkenau, selekce, kyanovodík.

Ja.

A blížili se k sobě. Pakštajn od Moravské Ostravy a František Flanderka od městečka Samboru. Byli od sebe nakonec pouhých sto pětáosmdesát kilometrů, když o čtyři dny později za svítání zahájila vojska prvního a čtvrtého ukrajinského frontu v prostoru městečka Krosna a městečka Sanoku bitvu o Karpaty a když pak nazítří, po nočním usilovném pochodu, přešla do útoku i první brigáda československého armádního sboru a v prostoru vsi Machnówky vyrazil za pěšími rotami druhého praporu i protitankový kanónek

ráže 45 a odnaproti z lesa se vyvalily německé tanky a obsluha vmžiku zatáhla kanónek za lískový keř a zaujala palebné postavení a nabíječ hlásil Nabito! a velitel udal délku a náměr a velel Pal! a mířič František Flanderka si posunul čelní tank doprostřed nitkového kříže a stiskl spoušť.

Stihnout však už se to nemohlo. Oskar Pakštajn už nežil. A ani hřbitovní tráva neměla kde nad ním růst.

Ostatně Osvětim je od vsi Machnówky směrem přibližně západním; a František Flanderka na rozkaz hlavního stanu od toho dne postupoval k jihu. Směr Dukla, průsmyk Dukelský, Svidník, Giraltovce. Na mapě z atlasu pro sedmou třídu gymnázia je to kousíček. Necelá půlka sirky.

Lesnatá, horská krajina. Daleko od lidí, bystřina, mech a plachá zvěř, sluníčko pozdního léta, ráj na zemi.

Mapy jsou někdy nepřesné. Byla to velmi dlouhá cesta. A lidí tam bylo velice mnoho.

Růžena došla domů, zula si střevíce, kabátek od kostýmu pověsila na ramínko do skříně. Kvečeru rozestlala postel, ale nelehla si. Zatemnila okno a rozsvítila lampičku. Byla to dlouhá noc. O půl páté ráno si nasadila brýle a sáhla po krabici se šitím.

Ó hvězdy!

A holky do deště a do drsného počasí!

Copak nám ještě zbývá?

S těmihle pokleslými ramený?

Vzdor? Odvaha? A čin?

Holky to nemají snadné. Že, Fíno, mořská lasice?

– Kluci taky ne. Už jsi ji obroubila? Děsně ti závidím. Já tady pořád čekám. Jak idiot.

– Dočkáš se. Po válce. Ted' se všude bojuje. Všichni se perou. A co mně závidíš?

– Že se pereš.

– Já?

– Když všichni, no tak všichni. Pokud se dokážou postavit na

zadní. A pokud nečekají na parník, který není. Děsně vám závidím. Hlásili, že už jsme v Holandsku. A že jsme obsadili město Lilie. Lilie je po vlámsku Ryssel. Z Rysselu jsou primisima látky. Na kostým. Na podzimní plášť. My Flanderkové odtud pocházíme. On je tam? U jízdy? Nebo letec? Já na uniformy vysazená nejsem. Ale cením si, že je tam. Že se pere.

– Kdo?

– Kdo asi? František!

– O Františka se nestarej.

– Je to pejcha rodu. Sto let se Flanderkové neprali. Až vás František osvobodí, založí akciovou společnost. Loden, batist, kartoun, plst a nylonový punčochy. Do ausláku se vystaví jeho portrét. S trikolórou. Oni už mu s tím poradí. Moji bratříčkové. Fredy a Eduard. Oni už něco zaříkají. Zestárli, bodejt'že. Fredy měl i kdesi cosi s Němcema. A Eduard zase s prostatou. Ale oni se zmátoří. Oni už Františka do toho ausláku dofackují.

– Je to můj syn!

– A Marcelkův.

– Ten umřel. Já jsem sama.

– A budeš se prát?

– A budu se prát. Jenže ne o batist!

– Batist je šikovná tkaninka. A levná. Beppe Plíšek mně z lásky daroval batistovou blůzičku. A pak mě vyhnal z bytu. Tak je to. Kopnout do batistu. A o co se budeš prát?

Růžena se k ní otočila zády a neodpověděla.

– O spravedlnost? – nepolevovala Fína.

– Táhni mně z bytu. Rozumíš? Ty nemáš právo se mně posmívat.

– Já nemám právo na nic. Já jsem zesnula v Brownsvillu v nemocnici a čekám na parník a v ruce žmoulám jeden dolar a ten dolar se mně posmívá. Tobě já se neposmívám. Tobě já závidím. Rozumíš? Nerozumíš. Mně je naplivat na Flanderky. Já byla krásnější nahatá než v batistu. A než v hedvábí. A v kartounu, a jak se všemu tomu šmejdu nadává. A kdyby bratříčkové něco zaříkávali, kdyby se vyhrabali z hnoje, kdyby si zavedli na rynku velkoobchod s indickým kašmírem anebo s moučkou pro prasata, mně oni nepošlou

ani kytku na hrob. Ale buď bez obav. Fredy dobruší za katrem a Edánek ve starobinci. Jsou to lazaři. A spravedlnost je. A ty se za ni nestyď. A neukazuj mně zadek, když se tě na ni ptám. Tě péro, Rózo dolorózo. S tím šitím se neloudej. A pozdravuj Františka.

František samozřejmě neobsadil město Lilie. Tam pracovaly polem jiné armády. Krom toho František byl pěšák. Pěchotní rota protitankových kanónků. Nesloužil u jízdy, nelétal v azurových výškách. Prošel to po svých od Buzuluku v zemi Ruské, oblasti Čkalovské, až do Boskovic v zemi Moravské.

O tom jsou knihy. Válečné události se zaznamenávají pečlivě.

O štrapácích, jež tomu předcházely, se válečné kroniky zpravidla nešíří. Když volá vlast, vojín se dostaví na určené sraziště. Případné překážky přitom překoná. Od toho je vojín, aby překonával překážky.

První překážkou byli rumunští královští grenjégři. To se psal únor, deštivý únor roku 1940. Na trase Smederevo – Craiova – București byli Emil Soyka a František Flanderka, ledva se dotkli podešvemi rumunského území, zadržení a po čtrnáctidenní vazbě vyhnáni nazpět na území království jihoslovanského.

Zkusili to znovu a výsledek byl zhruba týž. Rumunská vláda se toho času pilně připravovala k vyjednávání s vládou německou o paktu Olej-zbraně a neodpovídalo státnímu zájmu, aby se po království potloukali mladí občané Protektorátu Čechy a Morava s neodborně zfalšovanými pasporty.

Prodlévat na jugoslávském území ovšem zdrávo nebylo. Majestát prince regenta Pavla z rodu Karadjordjevičů neskýtal podstatně větších záruk pro volný pobyt českých vagabundů nežli majestát krále Carola Druhého Rumunského z rodu Hohenzollern-Sigmaringen.

Mladý občan se však nevzdává. Třiadvacetiletí jinochové připomínají zdálky živou pochoděň: to na nich hoří knůtky naděje.

Balkán je poloostrov rozsáhlý, jeho povrch je členitý a podnebí jarním toulkám příznivé, pakliže zrovna neprší a není bláta po kotníky a pakliže toulající se subjekt je opatřen jakostní obuví, bernou mincí, triedrem a bedekrem; doporučuje se i lehká střelná

zbraň, jíž se v krajní nouzi uloví něco k snědku a v nouzi nejkrajnější se jí subjekt může bránit proti různým banditům s rozmanitými kříži na kazajkách a s jednotnou křišťálovou nocí v kebulích, poměry vnitropolitické byly onoho deštivého února na Balkáně nevykvašené.

Soyka Emil a Flanderka František se rozhodli rumunské grencejgry potřetí nepopouzet a podle řeky Moravy uhnuli k jihu. Šli pomalu, často přšelo a bláta bylo po kotníky. Jejich obuv, zdaleka ne jakostní, pozvolna podléhala zkáze. Zbraní jim byly holé pěsti a jeden zavírací nůž, na probodávání fašistů nedostatečný, na krájení chleba jako stvořený. S fašisty se naštěstí při svém balkánském tažení v přímém boji nestřetli. S chlebem se střetávali, arcit' jen nepravidelně.

Míjeli malá města i osamělá sela v žírné krajině, na stráních vinohrady, v akátových stromořadích vesnické bryčky a korby cikánů, v městečku Paračinu vybrali popovi žumpu a vysmejčili kostelíček a Emil Soyka mu ze samé přičinlivosti i svedl dceru, od popa obdrželi po patnácti dinárech, od dcery tištěný obrázek bohorodice a zase šli, dva nomádi s jedním zavírákem a s jednou bohorodicí, knůtky na nich hořely, do obuvi jim teklo, to už se psal duben, sem tam i žebrali, ochutnali vařenou beraní hlavu, ochutnali suché placky z kukuřičné mouky, přespávali na seně, ve stájích a na půdičkách vechtroven, srbské vechtry nezajímaly jejich paspory, oteplovalo se, oklikou minuli město Niš a na druhý den odbočili od řeky Moravy a šli do hor, byly to spanilé hory, bystřiny, les a slunce rozkvetlého jara, minuli městečko Caribrod, bloudili, přeskakovali potoky, vyškřábali se z lesa na širokou planinu, ovce tam byly stejné, seno i kostelíčky stejné, nicméně záhy pochopili, že jsou v Bulharsku.

Car bulharský Boris Třetí z dynastie Koburků též přízní k běžencům a tkáčům neslynul. ale tak zatvrzele na disciplíně ve svém carství a v řadách svých grencejgrů asi nerajtoval, což bylo od něho milé, Emil Soyka a František Flanderka bez úrazu a obtěžování došli až k humnům městečka Slivnice a chtě nechtě to zase vzali oklikou, aby obešli Sofii. Ve městě Perníku, sužování nedostatkem bulharské berné mince, čistili na nádraží vagóny a poté v důlní kantýně myli

nádobí, už se psal červen a oni se k svému cíli ještě nepřiblížili ani na dostřel. Ba spíše se mu vzdálili. Pět set kilometrů odtud si šuměla a do Dunaje se poblíže města Galați vlévala řeka Prut, a oni se o nedělích koupali hodinku cesty za Perníkem v řece Strumě, pradávném Strýmonu, žal Orfeův na jeho vlnách nedozníval, ale uplývaly tou vodou jejich sny, zelená jinošská jablíčka, a oni náhle zapochybovali, že dojdou, kam se vydali, Strýmó spěje odpradáva do moře Egejského, a co by oni v moři Egejském pohledávali, koneckonců co pohledávají ve městě Perníku, v carství Bulharském, na poloostrově Balkánském, kam vlastně jdou, nejsou-li pak vlastně ztraceni, za spravedlnost se bojuje v Norsku, ve Francii, při řece Sommě a Seině a Loire, a oni se těm řekám vzdalují a cákají se v řece Strumě a za chvíli se snad položí naznak a poplavou do moře Egejského a budou si na břehu sbírat škeble, takové je to jejich dobrodružství, jejich výprava do svaté země, jejich čin.

Popoháněni zmateným svědomím nacpali si hned nazítří do kapes vydělaných sto třicet leva a nuž a pasporty a bohorodici a utekli z města Perníku i od řeky Strumy, stoupali opět do hor, v horách opět zabloudili, nikde ves, nikde salaš, nikde vechtrovna, potáceli se z vršku do údolí a z údolí na vršek, jedli ztvrdlý chleba a nakonec už jenom jahody a houby opečené na ohníčku, slábli, ve dne usínali na slunci a v noci se krčili ke kořenům stromů a za rozbřesku, prostydlí, bloudili čím dál nesmyslněji, knůtek po knůtku hasl, zdálky připomínali dvě slípky se zmoklým peřím, jak na nich visely pahýlky vyhořelých nadějí, jinošská naděje prudce hoří i zprudka zhasíná, litovali, že si nelehli naznak a nenechali se unášet do Egejského moře, sbírat škeble by bylo nádherné, sedmého dne stanuli na kraji dubového háje v neznámém pohoří a pod sebou v utěšené kotlině spatřili báně věžiček a dvůr a studnu na dvoře a kolem dvora bílá stavení a za staveními ohradu, v ohradě se popelila drůbež a po dvoře vážně a pokojně přecházely mužské postavy v kutnách a na vratech i báních se třpytily pozlacené symboly pravoslavné víry a dřevěné římsy i sloupky pavlačí byly umně vyřezávané a všude bylo ticho, jen rumpál přívětivě skřípal, a z komína se linul bělavý kouř, jakoby provoněný jalovcovým jehličím a božíhodovými kobližkami a

modlitbou, která se kvapně odříkává před jídlem. Zbožný poutník z dalekých končin, vyhladovělý a utmácený, by jistě uvěřil, že je to miniaturní nebe. Nebe přelud. Nebe na ukázkou; aby si zbožní lidé uvědomili, co za slasti jim kyne, vytrvají-li.

Byl to monastýr. Emil Soyka a František Flanderka se věru nepodobali zbožným poutníkům, ale hlad a únava žene ke křížku i pohana, hopsají-li kolem toho symbolu tuční kurové a strouhaným tvarohem posypané, smetanou polité koblihy.

Pohané Emil Soyka a František Flanderka mimoto z fleku poznali, že tohle namoutě není přelud, tohle je veritábl radostná a spásná skutečnost.

– Pojd', – řekl František Flanderka.

A Emil Soyka neprotestoval. I jemu slabostí a hladu podklesávala kolena.

Vrata jim otevřel prastarý mníšek s plnovousem, nad ústy nažloutlým od tabáku a navlhlým od ječného piva. Kol lemu kutny se mu batolila housata. Z housat jsou do podzimka husy. Husa se podřízne, oškube, vykuchá, osolí a pokmínuje a peče se v troubě. Pravoslavná husa se možná peče v pícce. Husám je lhostejné, co se děje v Norsku a ve Francii. Po obědě se mnišci a jejich drazí hosté natáhnou v bibliotéce ria truhly, hlavy si podloží zpěvníkem anebo teologickým pojednáním patriarchy konstantinopolského a spí až do večere, k večeri je zadělávaný kaldoun s rýží. Byla to přeradostná skutečnost.

V monastýru vydrželi do jara. Emil Soyka protestoval; ale Flanderka ho umluvil a uprosil a odložili to nejdřív o týden, po týdně o dva týdny, potom do žní, aby si o nich mniškové nepomysleli, že jim jdou ruce od těla, a po žních do vinobraní. A v říjnu napadl sníh a roztál a bláta bylo po kůtka a v listopadu snížek padal a padal a přibývalo ho, mniši utěsnili okna koudelí a topilo se a makovým olejem se natíraly ikony a disputovalo se v chlívku nad čuníky, který z nich už váží poctivých ortodoxních šestnáct pudů a jeho duše půjde první zvěstovat Pánu všehomíra, že na zemi je všechno, jak má být A venku fičelo a koldokola žádná ves, žádná salaš, žádná vechtrovna. Přetěžko sbalit batůžek a odejít.

Žilo se v monastýru klidně. Žilo se, jako žili apoštolově, dokavad si je nesvolal Mesiáš a nepřikázal jim zanechat rybaření a tesaření a jít a kázat mezi národy. Mniši orali, šili, roubovali jabloně, dojili krávy, sušili homolky, nehnípali v bibliotéce s teologií pod hlavou, teologické spisy v monastýru nebyly, ani ta bibliotéka nebyla, na čtení měl čas a chuť toliko otec igumen a ten četl kalendáře a šestákové romány. Personál monastýru nepěstil a netrhal plody ducha, o to oddaněji zato trhal a žal a sbíral a vykopával plody země, plody utěšené kotliny, kde na slunných terasách zráló víno, a plody přilehlých polností, kde zláto obilí a rudla rajčata a modraly se švestky; a mniši byli boží rolníci a boží šafáři a boží čeledínové a pohůnkové, pravidla církevní hierarchie platí i v horských kotlinách, bez hierarchie by personál lozil po hambalkách a nebyly by koláče.

Drahým hostům i nejspodnější špruslíček hierarchie byl nepřipustně vysoko. Neměli ani nižší svěcení. Jejich lež, že putují k božímu hrobu, dokazovaná prstem na mapě, byla dětinsky průhledná. I četník by uhodl, že jsou v rozepři se světskými zákony; natož mniši, kteří už hostili nejednoho psance a karbonáře a vaganta.

O karbonářství si tady v tom klínu přírody dosyta rozprávěj s liškami. A vagant je do hospodářství užitečný. Otec igumen, hned jak přišli, hostům odpustil a požehnal a poslal je do kuchyně škrábat brambory. Když oškrábali brambory, vyvezli od ovcí hnůj. Večer vydrhli schody a namočili prádlo, kaldoun i rýži oželeli, bylo kozí mléko s podplamenicí, ráno ty mnišské spodky vyvařili a vydrbali na valše a vymáchali v korytě, a tak se plahočili den za dnem, k obědu fazole s jogurtem, po obědě sušit seno, přehazovat ječmen, podestlat kravám, lze si zajisté představit bezstarostnější letní byt, mastnější živobytí, ale dalo se žít, žít a obnovovat síly, vpolou září už se bojovalo i v Egyptě a v Dakaru, od konce října v Řecku, od ledna v Súdánu a v Etiopii a car Boris pilně a osobně vyjednával s Adolfem Hitlerem, vojínům spravedlnosti bylo zapotřebí nemalých sil.

– Že sil? A k čemu? – protestoval Emil Soyka. – Aby spal igumen v bachratějších peřinách?

Drali peří. Byl únor roku 1941, venku rozbředaly závěje.

– Až oschnou cesty, – smlouval František Flanderka aspoň o

týden, o tři týdny, aspoň do velikonoce. – Ukradnem koně a bryčku a pofrčíme.

Vskrytu považoval František Flanderka za rozumné pozdržet se i přes velikonoce. Vyčkat jarního tepla a zelených proutků na vrbě a jet a frčet a upalovat domů. Orientexpres v Sofii staví. Přibírá pasažéry, poštu a do jídelního vozu čerstvé jehněčí.

Jenomže válka není rozumná. A válčí se blíž a blíž.

A do jara nebude po válce.

A cesta domů je nadranc rozbitá.

Ze vrat monastýru vyklouzli v noci na druhý březen. Před jitem, bylo pondělí, už sestupovali po úbočí. Pěšourem. Kůň je tvor hlučný a oni měli pádný důvod jít potichu.

Bylo pondělí a německá 12. armáda pod velením maršála Lista a se souhlasem úslužného cara Borise právě vstupovala do Bulharska. Obloha duněla jak plechový buben, messerschmidty a junkersy přelétaly nad Dunajem a kroužily mezi vrcholky Musaly a Vichřenu a Vitoši a přistávaly na sofijském a na plovdivském letišti.

Emil Soyka a František Flanderka byli do neděle dole z hor, klášterní strava v nich probudila novou svěžest a klášterní pokora nový nepokoj, někde za městem Pazardžikem hodlali přetnout řeku Maricu a ostrými pochody postupovat na východ, obejít město Burgas, ochutnat kraba, sardel, makrelu a zahnout doleva a s Černým mořem na dohled jít a jít, překročit dalších patnáct řek, jít, běžet, šťastně frčet bez přestání k severovýchodu až tam, kde končila mapa a začínala země svobody.

Mířili takto k jisté smrti.

Bulharsko se hemžilo helmami wehrmachtu, dvanáctá armáda s důkladností německým armádám vlastní doviřovala smělé okupační dílo, s čelistmi odhodlaně stisknutými, s kvéry odjištěnými, přestože se jí téměř nikdo nestavěl na odpor. Její úderné oddíly právě zahajovaly přesun k tureckým hranicím, na linii Petrič – Zlatograd – Svilengrad – Achtopol; Emil Soyka, František Flanderka a maršál Wilhelm List si šli nevědomky vstříc a nebylo obtížné uhádnout, kdo z nich to setkání přežije.

Za městem Pazardžikem našli v loňském březním porostu

pramičku, vylili z ní vodu, a že se přeplaví. Vtom se na protějším břehu rozestoupila olšina a stál tam tank s černým křížem. Za ním druhý. A třetí. Na věžích se jim zvedly poklopy a z otvorů se vynořily tři militární bysty, kožené přilby, tváře z ocele, pátravý hled. Velitelská bysta vztáhla pravici s pistolí a vystřelila signální raketu. Palubní kulomet pro výstrahu dlouhou dávkou pokropil hladinu řeky Marici, pradávného thráckého Hebru, a coby cvičný terč zasáhl plačící Orfeovu hlavu, jež plula po jeho vlnách, urvaná od sněžné šije, a zmírajíc bědovala „Ó Eurydiko!“.

„Eurydiko!“ zas zpátky ozvěnou vracely břehy.

A raketa zapadla do houští, ozvěna zmlkla, bysty zmizely, příklopy se zavřely, rozeřvaly se motory a zaskřípaly pásy a tanky se rozjely příbřežní krajinou, sledující proud řeky a zatlačující do hlíny zděšené oči brouků a rosné oči trávy, výhonky olší a jív a všechno živé při vodách rodného Hebru.

Mrštit po nich zavíracím nožem? Nebo jim pohrozit bohorodící?

Emil Soyka a František Flanderka se bezmocně tiskli k zemi v suchém porostu.

Do války voják nemůže jít sám.

I ve dvou je to úprk smrti vstříc.

Prchali zpátky k Pazardžiku. Doběhli k městu, před nimi bylo nádraží. Stmívalo se. Chtěli se porozhlédnout, kde by sehnali nocleh a večeri. Vtom se rozhrnula clona šera a přijížděl vlak. Zabrzdil, ze stupátek seskákaly hlídky v helmách a s automaty v podpaždí. Vlak vezl vojsko. Plavé soldáty. Zpívali. Na zadním plošinovém voze, osazeném snajpřy a velkorážním protiletadlovým dvojčetem, stál zešíroka rozkročený untroficír a močil na perón. Už stáli a močili na perón od La Rochelle až po Rodopy. V Narviku i v Libyi. Zpívali a pili bulharskou mastiku, zajíždali ji maďarským špekem a dánskými ančovičkami. Mahlzeit. Untroficír se rozvážně zapnul, podřepí, protáhl se a zkoumal zešeřelé nádraží, nemihne-li se někde cvičný terč.

Emil Soyka a František Flanderka couvali ke slepé koleji, do stínu odstavených nákladních vagónů. Jeden byl pootevřený, vlezli do něho. V přítmí nahmatali napěchované pytle, poodtáhli je a

prosmýkli se ke stěně, do tmy, do bezpečí.

Bezpečí smrdělo, v pytlicích byl superfosfát, seděli na podlaze, tma je dusila, večerní kukuřičná placka se kutálela do dále. Zpěv sem doléhal tlumeněji, avšak neustával. Lili Marleen se vznášela nad pazardžickým kolejištěm, rozvalená na dece z uhelného kouře, zesprostáčelá v zapařených představách rasově čistých mladíků, vyslaných udolat zestárlou a chlípnou Evropu a přivázat ji na kavalec a vrazit jí knakvuřt mezi stehna, jak káže zákon armádního humoru.

Noc byla milosrdná. Fricové odjeli, nádraží usnulo. Spali i Emil Soyka a František Flanderka, opření o pytle se strojeným hnojivem, připraveným k rozmetání po polích Hornothrácké nížiny, aby vyrostlo husté a zrnaté obilí, jež zapáleno tvoří malebné pozadí bitevních scén.

Zdálo se jim o báječných dnech minulých, kdy neváhající a neumdlévající šli na určené sraziště. Občas, pravdaže, i váhající. A umdlévající. Občas i bludnou oklikou. Ale šli.

O dnech budoucích se jim nezdálo. Dny budoucí se zatměly, opřeny o pytel s umělým hnojivem, u stěny nákladního vagónu, který nikam nejede. Protože do války člověk nemůže jít sám. A oni byli sami, sami dva v pochybném bezpečí, sami dva zády ke stěně, sami dva ve městě Pazardžiku, je-li vůbec nějaké město Pazardžik, není-li to všechno ošklivý sen ve slepé chodbě garnizónních kasemat, v zašpendleném rukávě, kde je tma, a ta tma je konec a konec smrdí superfosfátem.

Probudil je placmistr. Snažili se mu vysvětlit, že putují k božímu hrobu, ukázali bohorodici a mapu a pasporty. Pokýval, podrbal se na zátylku a zeptal se, kdeže ten jejich boží hrob je; mapa končila u Cařihradu. Odpověděli, že boží hrob je ve svaté zemi, terra sancta, a přesně tam že putují. A on jakžtakž porozuměl a zeptal se, zda do Jeruzaléma. A oni, že ani ne tak do Jeruzaléma, Jeruzalém je město cizí a je to daleko. Lepší že by například byla Oděsa. Pokýval, poušklíbl se nad jejich mnišskými opánky, památkou na zbožné pravoslaví, a vykládal jim cosi nesrozumitelného o Oděse a o moři a o Turecku a Persii a palcem na prkenné stěně hytláku jim jako dětem ve školičce naznačoval, že do Oděsy je cesta klikatá a je to třikrát dál

než do Jeruzaléma. A nabídl jim, ať zatím zůstanou v Pazardžiku nebo někde v okolí. Emil Soyka vzteky roztrhl bohorodici vejpl a prohlásil, že není zvědavý na pohádky ajznboňáků, kteří se ve školičce učili jakýsi extra zeměpis, že je mu lógr Jeruzalém i Persie a všichni Turci a popi a machometáni a Pazardžik i s okolím, on že jde do Oděsy, už na to darmo spekuluje půldruhá roku a už toho potulování bylo pocaď, jedinež do Oděsy, ted', dnes, i kdyby tam měl doplavat čubičkou. Placmistr mu se zájmem naslouchal, pokýval a odešel.

Emil Soyka vylezl z vagónu, chvíli trucoval venku na šterku, potom zase vlezl dovnitř a sedl si do opačného kouta. Aby neviděl na Flanderku, který se mu jistě posmívá.

Čubičkou. Bodejt'. Ale jak dojít do Burgasu a nespadnout pod tank, o tom se v zeměpise neráčili zmínit.

Čubičkou. Ale jak plavat, když hladinu moře kropí mašinkvér?

A Flanderka se vysmívá, aby se nepoznalo, že brečí.

Placmistr už se neukázal, přišel postarší jednoruký muž v civilu a mluvil česky a tvářil se nedůvěřivě, vyžádal si jejich pasporty, vypytał se, mračil se, podezíral, podobalo se to výslechu.

Kvečeru přišel znovu a vyzval je, ať jdou za ním. A podal každému krabici od cukru, převázanou motouzem.

Mlčky se šourali za ním, zpovzdáli je sledoval placmistr, podobalo se to postrku do obecní šatlavy. Ten jednoruký v civilu je prostě fízl. Od Němců. Nebo od Bulharů. Český prevít se užíví i v Patagonii. V krabicích jsou trestanecké oblečky. A oni dva jsou prostě bulíčci a jejich určeným srazištěm je pazardžická obecní basa, případně i hřbitůvek nad řekou Maricou, je-li vůbec nějaká řeka Marica, třeba se jim to zdá. Soyka otevřel v kapse nůž, a pak ho zase sklapl. Když čubičkou, tak čubičkou. V kýblu. Do lapáku. Blbost je trestná. Punkt.

Obloukem obešli nádraží až kamsi ke skladištní koleji, kde stál nákladní vlak bez lokomotivy. Jednoruký se vydrápal na vagón naložený borovými fošnami a dvě vrchní odsunul. Objevil se úzký otvor.

– Dělej, – poručil Soykovi.

Emil Soyka ani nehlesl, všechno to bylo jako ve snu, a vsoukal se do otvoru. Po něm i Flanderka. Ve štosu fošen byla uvnitř dutina, zpevněná trámky a kramlemi.

– Ještě se uvidíme, – řekl jednoruký, prstem se dotkl štítku čepice a zahradil otvor.

– To už jsme v rakvi? – uboze zažertoval Flanderka, narazil čelem na trámek a zaúpěl.

– Silence! – ozvalo se zhloubi skryše. Někdo tam ležel.

Zkrotle se usadili, připadali si jako v pasti, past ve tvaru dřevěné jeskyňky s nevrlym společníkem, který nesnáší lidský hovor a úpění, nasládlý pach dříví prosycoval vlahou temnotu, oči se klížily, silentium, silence, to bylo asi francouzsky, nosovky v češtině se neudržely, změnivše se ve své střídnicí, příruční mluvnice jazyka českého od pana profesora Gebauera, František Flanderka se ospale sesul na podlahu a po hmatu rozvazoval motouz na krabici, že si pruhovaným oblečkem podloží uondanou lebku, v níž bzučely spavé včely, roje přichcíplých včel, jak tomu bývá u chovanců obecního cvokhauzu.

V krabici našel věku bílého chleba, sýr, jablka a pár šněrovacích bot. I na omak to byly boty pevné. Erární. Ajznboňácké.

Vlakem to trhlo. Připojovali lokomotivu.

A vlak se rozjel.

Jel celou noc, zastavil všehovšudy třikrát. K ránu, jedva-že štěrbiny mezi fošami zešedly, zastavil počtvrté. Zvenku bylo slyšet dupot, hlasy, hvizd píšťalky. Vlak popojel, a znovu dupot a hlasy, tentokrát v záhadné řeči. František Flanderka v polospánku usoudil, že budou nepříjemnosti, ta řeč je bezpochyby maďarština, v Maďarsku vytáhnou chovance z jeskyňky, choromyslnost v Maďarsku neomlouvá, přiváží je k nejbližšímu plotu, správce Mikuláš Horthy vytasí šavli a zařve Feuer! a hotovo. Překulil se k Soykovi, aby ho vzbudil.

Ale Emil Soyka nespál. Zašněroval si boty. Jako by se někam rychtoval. Kam? V pevných botách smrti vstříc?

Vlak se hnul, kodrcal po výhybkách, nabíral rychlost. Štěrbiny zbělely.

– La Turquie, – ozvalo se zhloubi skřýše. Seděl tam chlap s vizáží polárního lovce, v kožené vestě a s černým šátkem na krku, vyspalý do růžové nálady, jako by byl přenocoval v hotelu Splendid. Také si zašněroval boty.

– Turecko! – pohotově přeložil Emil Soyka, ačkoli francouzský jazyk neovládal. Ale už mu svítalo.

Před další stanicí vlak zpomalil, polární lovec odsunul fošny a vysoukal se ven a skočil z vagónu dolů. Soyka i Flanderka poslušně za ním. Procházel se tam turecký nádražák a nenápadně je dirigoval do magacínu.

Ukázalo se, že nepřijeli jenom tři. Přijelo jich sedm. A čtyři tu čekali od včerejška; zabarikádování bednami a balíky už hráli přibylým druhům v prádelním hrnci vodu na holení a na grog k snídani, kuchař party byl Polák a povoláním archeolog, cokoli kromě vody vařil nerad a mizerně.

Odpoledne dorazilo zbylých deset. Mezi nimi i jednoruký.

Vždycky na sebe takhle čekali.

Už od dubna roku 1939, kdy na ně nezbylo místo na lodi a oni se vydali napříč pevninou, z Perpignanu přes Nîmes a Turín a Lublaň, zvolna, trpělivě, překonávající nesčetné překážky. Šli ze Španělska. Ve Španělsku byli poraženi. Šli na nové sraziště. Bojovat za spravedlnost je nepřestávající lidské konání. Poraženy při něm mohou být armády. Člověk nikdy.

Nebyli to jinošci v opáncích, s úzkostí v hrdle a s mapou vytrženou z gymnaziálního atlasu. Nebloudili zbůhdarma po horách. Byla to ostrá parta. Pět Španělů, čtyři Češi, pět Francouzů, Němec, dva Poláci a Holanďan. Střílet uměli. Jednoruký byl ve Španělsku velitelem minometné čety. Ruku mu ale uřízl felčar až v Radovljici. Postřelili ho Mussoliniho grenadjéri. Pod horou Triglavem, při prameni řeky Sávy. Parta ho donesla přes čáru do Jugoslávie, do městečka Radovljice, do bytu k felčarovi, a počkala na něho. Dva měsíce.

Věděli, kam jdou, a kudy se tam jde. A že se musí jít pohromadě. Všichni, kdo z čety zůstali naživu.

Emil Soyka a František Flanderka srkali grog a vděčně i

zahanbeně se zadívali na jednorukého, ten však jejich úsměvy neopětoval.

– Opatrovat vás nebudeme, študenti, my nejsme sirotčí spolek. Buďto vás dovedeme do Cařihradu na konzulát, oni se o vás postarají, Turecko není ve válce. Anebo pojedte s námi, my jdeme do Ruska. Se vším rizikem. Školní výlet to nebude. Moře nepřeplovem, půjdeme okolo, možná až do Persie. Je to svinsky daleko a my už tady nemáme na nikoho spojení. Bez sebe radostí z vás nejsme, ale vzali bychom vás. Vyberte si.

Vybrali si.

Zvolna, trpělivě, přes nesčetné překážky se táhlo východním směrem. Překračovali řeku za řekou, Sakarya, Kizilirmak, Yeşilirmak, spatřili město Ankaru, spatřili hradby a minarety města Tabrízu, to už byl zase prosinec, Japonci napadli Pearl Harbor, německá 11. armáda pod velením generála Ericha von Manstein útočila na Sevastopol, sovětská 50. armáda osvobozovala Kalugu, válčilo se v Černé Hoře, v Malajsku, na ostrově Luzonu i na ostrově Mindanao, na Lofotách a v Benghazi, bomby padaly na Brest, na Düsseldorf, na Hongkong, zvolna, trpělivě přešli horu za horou a řeku za řekou, bylo to svinsky daleko, na svahu nad jezerem Urmijským si Emil Soyka zlomil nohu a oni se s ním vrátili do Tabrízu a vyhledali mu špitál a zaplatili a počkali na něho, dva měsíce, koncem jara roku 1942 doputovali do Teheránu, spatřili šáhův palác a sovětské i britské vojáky a našli spojení na Československý komitét. Sehnali pasy, sehnali vstupní víza do SSSR.

V červnu 1942 byli v Astracháni. V červenci v Kujbyševě. Tam se rozdělili. Všech šest Čechů se začátkem září 1942 hlásilo v Buzuluku. V zemi Ruské, oblasti Čkalovské.

30. ledna 1943 se v pochodovém proudu prvního československého samostatného polního praporu vydali na trasu Ostrogožsk, Valujki, Belgorod, Charkov. Sokolovo. Novochoopersk. Emil Soyka a František Flanderka už nebyli jinošci. Voroněž, Kersk. Už se jim nezjevovalo Egejské moře. A neškrábalo je v krku. Kyjev, Belaja Cerkov, Zaškov. Sambor, Machnówka. O tom jsou knihy.

Průsmyk Dukelský, Svidník, Gíraltoyce, o tom jsou kroniky. Bardějov, Ružomberok. Holešov. Boskovice. U Boskovic válka skončila. Stříleli do vzduchu a těšili se domů. Bude-li někdo doma.

5. září 1944, v úterý, brzo ráno, zbývalo války ještě pětaticet týdnů.

Budík tical, bylo pět hodin. Hodiny jdou bez přestávky jedna po druhé. I ve válce.

Emil Soyka ležel v hlíně nedaleko městečka Žaškova. František Flanderka pochodoval mezi městečkem Samborem a městečkem Krosnem. V zemi Polské, v krajině haličské.

Boskovice jsou v zemi Moravské. Mezi krajinou haličskou a zemí Moravskou prostírají se Karpaty, pohoří spanilé, k toulkám a sběru lesních plodin příhodné.

Rozhodně však ne ve válce.

Růžena obroubila hvězdu, nebyl to mistrovský výkon švadlenského řemesla, ale tahleta hvězda nepřišla na svět pro krásu.

– Nýbrž pro neštěstí, – pravil magister Faustus, uvyklý myšlení logickému a studiím ryze teoretickým.

Neodpověděla mu. Bude svítat, zatemnění se sundá, k čemu se bavit s přízraky a s logikou. Dnes se to rozhodne.

Pálily ji oči. Od nevyspání. Ale věděla, že by bylo marné zhasnout a lehnout si a sbohem, světe.

Věděla už skoro všechno.

– Neštěstí je ovšem pojem relativní, – umíněně se vnucoval Faust, jenž každonočním hleděním z okna nastřádal mimoděk i jisté poznatky, na které byla teorie krátká. Uváděly ho ve zmatek a v podezření, že vzdor své učenosti neví celkem nic. Uchyloval se potom k nemírnému přemýšlování a pochybování a poškozoval tím svůj věhlas učence.

– Štěstí ovšem též, – pokračoval, a použil dokonce příkladu ze života, což je hřích na čiré filozofii. – Dole stojí pan Cajsik. Pokuřuje své ranní cigáro. Čvaňháka, jak on to nazývá. Má nové holínky a zdá se šťasten. Z šedavé perleti předjitního nebe? Z pravdy, jež se mu

přes noc vylíhla v žíhané křivuli? Z rozkoší, prožitých ve snu, an sdílel lože se spartskou Helenou? Nikoli. Je šťasten z holínek.

– Kašlu mu na holínky, – neuctivě Fausta přerušila Růžena. – Co je to relativní?

– Protiklad absolutního.

– A co je absolutní?

– Protiklad holínek, – nedůtklivě pravil magister.

– Na holínky vám kašlu. Zvysoka.

– Holínek jakožto příčiny štěstí, – mentorsky upřesnil Faust a v té souvislosti ihned zase zapochyboval. – Či mohou snad být holínky absolutní hodnotou? Jakožto symbol? Čeho symbol? Včera večer, než stáhl zatemnění, zahlédl jsem na jeho otomanu pistoli. Dovolil bych si připomenout, že život není hra. A hvězdy klamou, já to znám, vždyť jsem byl astrolog. Chraňte si život, vážená.

– A co je život? – neurvale namítla Růžena.

– Naivní otázka! – načepýřil se. Ale pak se zamyslel a znejistěl. – Míníte lidský život?

– Ne, slepičí, – odsekla.

– Co se tkne definice žití lidského, – vzdychl, – jsem na rozpacích, přiznávám. I pan Cajsik, řeklo by se, žije. Vizte, on dýchá. Rostou mu vousy. Pokuřuje čvaňháka. Patrně by byl schopen i rozmnožování. Je to pozoruhodné. Ba je to bizarní. Jde nesporně o dílo boží. Avšak co je v něm krom té nesmrtelné duše lidského? Plive na holínky a leští je zmuchlaným toaletním papírem. Co tím Bůh zamýšlel?

– Kašlu mu na duši. Vy si moc čtete v knížkách, magistře. Vás pustit na ulici, přinesete si domů zuby v kornoutu.

– A vy?

– Já?

Rozprostřela si na klíně kabátek a jala se přišívat hvězdu.

– Já jsem pitomá ženská. Do toho nestrkejte nos. Hleďte si pana Cajsika, když je to dílo boží. Pánbu ty svoje lidi taky někdy asi vystříhuje z klozetpapíru.

A přestala si ho všímat. Teď nejmíň toužila po rozmluvách o štěstí. A po rozmluvách s mužskými. Kterí jen všechno zašmodrchají

a zdrhnou. Na okno. Do plynu. Do války.

– Ano, – poctivě uznal Faust. – Za mých dob byla válka s Turky. Sultán Sulejman dobyl Bělehradu. Na hradbách slavně vykrvácelo mnoho mužů. Pro víru, pro čest, pro věrnost praporu, eventuálně i pro peníze. Byli řádně spočítáni, aby se na ně nezapomnělo v dějinách. Žen ovšem ve městě Bělehradu pomřelo tu noc po bitvě mnohem víc. Nikdo je nesčítal. Chraňte si život. Už toho bylo přemíru.

A učenec, nedychtící již po poznání, si tragicky přetáhl rozpáraný rukáv přes hlavu.

Růžena přišívala hvězdu.

Co to mlel o Cajsikovi? Musím si pospíšit.

Kašlu mu na Cajsika.

Musím si pospíšit, nebo omdlím.

Omdlím a najdou mě tu a budou se divit: Dýchá!

Dýchá a je v hanbě, řekne ten v taláru.

Vyžeňte ji z Bělehradu, řekne sultán Sulejman. Je stará a nebrání se, nestojí za znásilnění.

A František! Pokrytý prachem válečným. Cinkají na něm medaile.

Prospala ses, matko bojovníkova?

Hanba.

Ale jak vy jste si to vlastně představovali?

Něco vzletnějšího?

Podzimní paní a válka světů? O tom je nějaká kniha. Nebo hra? Ve třetím jednání ona vyjde, odkopne kanýr a spadne na ni strop. Opona, potlesk, lidi házejí květiny, ona leží a nedýchá.

A já tu místo toho píchám do plátna, asi mně přeskočilo, že? A lidi nepřišli.

Jejich chyba, že nepřišli. Užili by si legrace. Róza Rio přišívá hvězdu. Na kabát. K popukání. Ne?

Škoda že už se neuvidíme, Františku. Možná bys mně i rozuměl. Potom, víš? Až se rozední. A jestli neztratím odvahu.

Hodil bys mně květinu.

Ženská to potřebuje, aby jí někdo hodil květinu.

Už bude svítat.

Opona se zasekla. Květiny nepřišly. Nic, nic, nic. Ani ta růže na špejli.

Sama. Musím si pospíšit.

– Že klamou? – povídá pes a převálil se na záda, neb je to pozice nejpohodlnější pro astronomická pozorování.

– jasně že klamou, – povídá hvězda.

– To by mě naštválo. I ty?

– Já nemám zapotřebí. Klamou jen význačnější hvězdy.

– Betajgojce?

– Betelgeuse, – opravila ho. – Klame, a jak.

– I Ryby?

– Ty klamou vždycky. Honora mokrá. Falešná.

– A čím?

– Tělem. Jinak se jeví a jinak jsou. Chápeš to?

– No zdali. U psů jsou taky případy.

– A u lidí.

– Kdo by to do nich řek, – povídá pes, zastínil si oči a pozoroval a připadal si jako Galileo Galilei, známý fyzik a astronom.

– Do lidí?

– Do hvězd. Nakonec ani nejsou ze stříbra? Stříbro je akorát navrchu?

– Stříbro se akorát jeví.

– Vevnitř je nějaký fujtajbl?

– Příkladně hélium.

– Krucištrycet, – mrzutě povídá pes. – Hélium je míň nežli vzduch. Na hélium se nedá šáhnout.

– Jasně že ne, – povídá hvězda, vytáhla zrcátko a překontrolovala si účes.

– A ty?

– Šáhni si, – klid'ánko povídá hvězda.

– Merci, – povídá cizí řečí pes. Ještě si trošku hrál na Galilea Galileiho, astronoma z města Paříže. Nebo odkud.

A nesáhl si. Džentlmen věří. Džentlmen neomakává.

- Ten plnovous ti sluší, – revanšovala se hvězda.
- Připomínáš mi známého astronoma. Jak on se ale jmenoval?
- Galileo Galilei. Sestrojil dalekohled.
- Ten ty sestrojíš levou zadní.

A odmlčeli se a nábožně spolu obdivovali něžnou perleť předjiřního nebe a naslouchali hudbě sfér. Hvězdy a psi slyší zvuky i z dalekého daleka. Slyšeli tudíž i salvy dělostřeleckých baterií, to bylo od řeky Maasy, americká první armáda tam osvobozovala město Namur, a od řeky Dunaje, vojska druhého ukrajinského frontu tam osvobozovala město Craiovu a město Turnu-Severin. Hudba sfér byla z té kanonády celá bolavá.

- C'est la vie, – povídá hvězda.
- Kanóny patří do šmelcu, – povídá pes.
- Na to jsme malí páni.
- Tebe žere, že nejsi význačná?
- Pch, – ošklíbla se hvězda. – Nemám zapotřebí.
- Betajgojce je význačná?
- Aby ne. Když je to alfa Orióna.
- Závod'ák?
- Cože?
- No jako alfa romeo.

– Ale kuš. Každá hvězda má hodnotu a je označená písmenem. Jsou hvězdy alfa, hvězdy beta, trčí ve všehomíru a jeví se a jsou význačné. Pak jsou hvězdy gama a delta, s těmi už je to poslabší, a pak epsilon, dzéta, éta, théta, ty jsou do počtu, a jak je oblíklí a rozestavili, tak stojí už miliardy let.

– A ty?

– Já jsem obyčejná hvězda psí a mně to vyhovuje. Já jsem holka chudá a svobodná, jdu si kam chci a nikoho se neprosím.

– Prima, – dojatě povídá pes. – Prima a fajn, že jsi naše. My o tobě složíme báseň.

– Jak to naše?

– No přece psí, – zajíkal se pes nadšením. – A ta báseň se vytiskne a bude v čítankách a na obalech od čokolády. A k tomu portrét od malíře. Když jsi naše.

– Počkat, – naježila se hvězda. – Já nejsem ničí. Já jsem svobodná.

– Ale psí. Na svobodu se ti samolitr nešáhne. Kdo by se opovážil, toho psa já bych zmlátil jako psa.

A tu se hvězda rozesmála, až bylo o strach, že jí vypadnou mandličky. A objala psa kolem krku a políbila ho na čumák.

– Ty sis to poplet, pse. Já nejsem psí. Já jsem psí, Kapišto?

– Kapiš, kapiš, – honem povídá pes, anžto se lekl, že jí káplo na karbid. – Ty nejsi psí, ty jsi psí. Pojd', seženeme aspirin.

– Neplaš se, pse, – laskavým hlasem promluvila hvězda. – A poslouchej, co ti povím, a buď pes chlap a zanech iluzí. To moje psí, to není od psa. Písmeno psí. Už chápeš?

– Psí písmena nejsou, – podmračeně namítl pes.

– Písmeno řecké! – dopálila se hvězda a dupla kramflíčkem.

– Řecké snad. Ale ne psí.

Hněv se v nich sbíral, žluč jim kypěla.

– Řecké písmeno psí! – rozkřičela se hvězda. – Sakra! Krucinál!

– Není slyšáno, že by v Řecku byli psi.

– V Řecku? – běsnila hvězda. – Nasráno psů! Bernardýni a mopsli! Dobrmani a kokršpanělé!

– Španělé! V Řecku! Jo!

– Panenkomarjá, já z něho porodím! Proč by, ty moulo, v Řecku nebyli psi?

– Je tam hic, – ohrnul pes čenich a okázale zívł.

– No tak se upečou! O pár prašivejch debilních čoklů!

– Zajisté, – distingované zakončil pes debatu. – Bylo mi ctí.

Chladně se uklonil, lhostejně mlaskl a odcházel.

– Zastavit stát! – zavolala na něho hvězda, když už byl takřka za rohem a už se obával, že mu nezbude než doopravdy odejít.

Oddychl si a zastavil se.

– Vrať se, – řekla hlasem napůl vzteklým a napůl laskavým.

Oddychl si a vrátil se.

– Ještě jsi písmeno? – řekl napolo uraženě a napolo špásem.

– Ještě, – podupla kramflíčkem. Nemohla zničehonic ustoupit.

– Prašivý písmeno, – znovu si začínal pes.

– Počkej, – řekla hlasem na tři čtvrtě laskavým. – Podej mi pravou přední.

– Vztekáš se jako křeček, – řekl, ale podal jí pravou přední.

– Uznávám. A ty jsi moula.

– Uznávám.

– Odpusť mně ty čokly.

– Odpouštím. Obejmi mě kolem krku.

Objala ho kolem krku a naslouchali druhé větě hudby sfér, jako by se byli nepohádali.

– Epes rádes, – šeptla hvězda.

– Epes rádes, – šeptl pes. – A jak je to s tím písmenem? To byl vtip?

– Ne, – zasténala hvězda.

– Takové písmeno nebylo a není a nebude!

– Je! A bylo! Já ti ho napíšu!

A naslinila si ukazováček a napsala na chodník:

Ψ

– Takhle se to píše, – řekla, – a čte se to psí. Kupříkladu ve slově psychologie. Jestli mně nevěříš, nejsi džentlmen a já si namluvím kominíka, já už jsem z tebe jelen. Věříš mně?

– Věřím ti, – povídá pes, vyplázl jazyk a lapal po dechu.

– A chápeš to?

– No zdali, – utrápeně lhal pes. Byl z toho jelen.

Ale už neměli sílu hádat se. Sedli si na chodník, přitulili se k sobě a naslouchali salvám dělostřeleckých baterií.

– Střílí se, – zašeptal pes.

– Z kanónů, – zašeptala hvězda.

– Je mně ouzko.

– Mně taky.

A střílelo se z kanónů a z houfnic a z minometů a z raketometů a válka nepřestávala.

– A kdybych si tě vysadil na hřbet a povozil tě po náměstí, – zaškemral najednou potichouнку pes, – byla bys psí?

– Vždyť já jsem psí! – zoufala si už hvězda.

– Ne, nehádej se, já ti věřím, – upřímně se snažil pes. A až za hodnou chvíli zaškemral úplně potichounku, štěněcím hlásečkem. – Byla bys psí?

A hvězda to vzdala. Někdy je zkrátka lepší oříšek nerozlouskávat. Rozlouskneš ho, a je v něm jelen.

– Tak jo. Byla bych psí.

A pes si ji vysadil na hřbet a povozil ji po náměstí krokem, klusem i cvałem. Jako v manéži.

A hvězda byla hvězda ψ i hvězda psí.

Z toho se nestřílí.

Elá hop, aló vivat!

Hodil bys mně květinu?

Promiň. Posedla mě ta představa. Sen utopené švadlenky. Sen služtičky, zavřené v komoře se zadrátovaným oknem. Cukrkandlová, ručně kolorovaná představa, že mi někdo hodí květinu. Do kastlíku na dopisy. Zezdola z parteru na forbínu. Růži. Červenou papírovou růží na přestřelené špejli. Pro vás, slečno! Dnes ráno střelená!

Ale kdo? A za co?

Nezlob se. To já, to já jsem střelená.

Pan Cajsik dokouřil čvaňháka a upustil oharek do kanálu. Pan Cajsik si štědře dopřává tohoto přepychu, tohoto gesta odkoukaného od důstojníků v holínkách, pan Cajsik nesbírá vajgly, nesuší tabáček zvaný sbíranyko a nemíchá ho s jahodovým listím. Pan Cajsik cvičí sám sebe na důstojníka. Rechts um! Rechts schaut! Prä – sen – tiert! Rusové, připuťme, vtrhli do Rumunska. Američani, připuťme, do Belgie. Gauneraj. V Rumunsku by se žilo luxuriózně. Zabrat statek, chovat koně nebo bagouny nebo co v Rumunsku chovají, honiťba, rybařeníčko, večer taroky se sousedy, v sobotu do hlavního města, i v Rumunsku je snad hlavní město, operetka, kasino, koňak, děvky do kočáru, dej mně nožky na vejložky, obstojný závěr kariéry podměrečného hausmajstra, důstojník ve výslužbě, bitt' schön, major, bitt' schön, na zdraví, Rumuni drek poznají, žes byl za války

V-Mann, denunciant, důvěrník. A smůla, a malér, v rumunském Cajsikově statku se rozvaluje verbež, kouří machorku a napichuje na rožně Cajsikovy bagouny. Ale nešť. Cajsik je nenáročný, život ho vycepoval. Cajsik se spokojí i se statkem při Bratislavě. Na Haně.

V Polabí. Chmel, řepa, se sousedy mariáš, a kurvy jsou všude, major ve výslužbě položí na kanape pistoli a natotata sundá gatě i ministr. A kdyby do Polabí vtrhli Rusové, stateček se ajncvaj zapálí a pistole se ajncvaj přiloží k spánku, po důstojnicku, i to si Cajsik cvičí, když předtím zbraň předpisově zajistí, důstojník si zásadně nepřipouští problémy, důstojník se s ničím nepará, důstojníkovi je všechno ganz egal.

Nemluvě o tom, že v Polabí nejsou. Jsou v Rumunsku. A Vůdce ví, kdy a kde je zastavit.

Pan Cajsik dokouřil čvaňháka a odebral se na záchod.

V holínkách.

Hvězda už byla přišitá. Na levé straně prsou, šesticípá, s černým nápisem JUDE. Růžena zapnula žehličku a poodhrnula zatemnění. Svítalo.

Toho dne v hereckém nebi se všichni shromáždili na schůdkách před pánskou šatnou, všichni zbylí, totiž Inka Mrázková, oddaná družka direktorova, a Vilém Hakl, který hrál role vetchých staříků.

Sdělili si nové anekdoty a nové drby o povážlivém mravním stavu okolních kočovných společností, načež se uchýlili k obvyklému žertování na účet Rudolfa Kroulíka, jenž zničeně klímal opodál na koši s rekvizitami; zde na výsostech taktéž bylo přespočet dívčích i obstarlejších hrudí raněných Kupidovým šípem a Rudolf Kroulík noc co noc nevěděl, kam dřív skočit, aby nedošla úhony pověst cechu a milovnického oboru.

I Rudolf Kroulík byl po smrti. Čtrnáct let a osm měsíců. V noci na Nový rok 1930 zachraňoval reputaci cechu v městečku Litomyšli; doprovázel nejmenovanou dámu z hostince U zlaté hvězdy do rodinné vily, manžela zanechali ve výčepu, byl namol a neschopen přepravy, vše se vyvíjelo jaksepatří a milenci z rozvernosti pohrdli

obecní lávkou a rozhodli se přejít říčku Loučnou po ledě. Dotyčná rozvernost propukla nevhodně blízko splavu, kde je voda nejhlubší, a pod Rudolfem Kroulíkem, poněkud už tělnatým, se probořil led. S pomocí pištící dámy se sice doplazil na břeh a v zmáčeném a mrznoucím oděvu hrdinně doběhl až do vily, ale nebylo to ono, reputaci hanebně poškodil a k tomu dostal prudký zápal plic a po třech dnech zesnul jakožto oběť povolání, jeho duše vzlétla z nemocniční postele přímo do ráje, zprvu se uvažovalo zařadit ji mezi svaté mučedníky, gloria, jenže co v tom případě se šestým přikázáním, šoustání není žádné utrpení, vřeštěly panny světice, neznalé všední praxe, Rudolfa Kroulíka šoupli do hereckého nebe, sekce kočovných společností, obor milovnický, a on s tím byl srozuměn, štace jako štace, gloria negloria, jede se dál.

Klímal na koši a proklínal zdejší zvyk začínat představení v tak časnou ranní hodinu. Zapomínal, že v nebi je věčnost, v nebi není čas.

S mírným direktorským zpožděním se dostavil Jožka Kočka, voněl vuřtem a cibulí, odložil bohémský širák, oznámil, že je vyprodáno, za dvacet minut že se začíná a že je změna programu. Svědomitější členy souboru předem ubezpečil, že tato náhlá změna nikterak neohrozí úroveň produkce, změny programu jsou přeci ježíšmarjá běžné, ansámbl zajisté osvědčí svou příslovečnou odolnost, paměť a v kritických okamžicích i umění improvizace. Namísto oblíbené detektivní hry Maska červené smrti, kterou nelze sehrát, i kdyby se direktor rozkrájel, předvede se publiku něco jiného. Masku červené smrti nelze sehrát z toho zatraceného důvodu, že představitel Sherlocka Holmese Ruda Vach, podlý zrádce a chcípák a plavajzník, dnes před úsvitem opustil Kočkovu divadelní společnost, svázal si do uzlíku frak, triko, lakýrky i šminkkostn, chňapl v podpaždí svou choť Mařenu Vachovou a utekli ke společnosti Morávkově, k té umazané šmíře, a svedli k témuž i bezcharakterního představitele charakterních rolí Bohdana Podroužka, čímž se soubor Jožky Kočky smrskl na čtyři osoby včetně direktora, a ve čtyřech nelze bez úrazu sehrát ani Dáblovy pilulky, ani osvědčené veselohry Rekrutýrka v Kocourkově a Pepík

vypil elixír, neřku-li Shakespearovu Bouři s ředitelem Jožkou Kočkou v roli obludy Kalibána, s takovými troskami ansámblu lze hrát leda kuličky anebo na slepou bábu. A tedy, vzav na vědomí katastrofální situaci a svrab a neštovice, jež postihly jeho uměleckou družinu, oznámil direktor, že hrát se bude, hrát je samozřejmost, hraje se furt, a tedy bude se hrát fatální a fenomenální tragikomedie se zpěvy, s pláštěm a mečem a s pikantními dekolty, proslulá pod názvem Švadlenka v Dunaji aneb Dnes se to rozhodne, kus po všech stránkách vydatný a výhodný, odehrát ho lze i ve třech, vždycky je na scéně nějaký ten on a nějaká ta ona a někdy nějaký ten host, stačí měnit vousy a paruky a neplést si jména, lidé si jsou koneckonců podobní, a dekorace je jediná, pokojík zařízený ve spěchu, nízký a stářím popraskaný strop, a autorské tantiémy se neplatí, neboť tento kus psal a píše život sám.

A direktor v letu obsadil role, proběhlo to bez výtržností, každý stejně hrál víceméně sebe, všichni byli už dávno proměněni v postavy z komedie a mezi skutečností a snem, pozlacenými koturny a rozšmaňvanými škrpály u nich nebylo valného rozdílu.

Přiděliv role, direktor stručně připomněl děj prvního jednání a důtklivě žádal, aby se od něho jalovým extemporováním neodbočovalo. Bylo to zbytečné, děj herci znali: od narození k smrti. Odbočit není kam. Sklonili se nad střípky zrcadel a věnovali se úpravě svého zevnějšku.

Jsou skvělí, pomyslela si Růžena. Mohli by na zimní stagionu i do Pardubic. Jsou skvělí, voní cibulí a šminkou a mně se po nich stejská. Škoda že mi tak zvadlo líčko. A poprsí.

Tu ale Jožka Kočka s drzostí Falstaffovou a šarmem vévody Orsina vykročil před oponu, přislíbil publiku vzácný požitek z inscenace kusu zde dotud neprovozovaného a přidal zákulisní informaci, že jde netoliko o premiéru, jde i o tajné, úřady nepovolené benefiční představení populární Rózy Rio, umělkyně kreolského původu, kterou se po svízelném a finančně náročném jednání podařilo angažovat, přijede ranním rychlíkem, na nádraží přesedne do speciální divadelní ekypáže, v ekypáži se převlékne do atlasového kostýmu, o hlavní přestávce si v ředitelově kanceláři přepudruje

rajské líčko a infernální poprsí, vydá rozkazy režisérovi, garderobiérkám, vlásenkářkám i suflérkám a vystoupí v závěrečném třetím aktu, jenž bude zakončen živým obrazem.

A kruci, pomyslela si Růžena. Musím si pospíšit. Naslinila prst a dotkla se žehličky. Žehlička zasykla.

Zažhnuly rampy.

Za horizontem spadly štafle.

Zazněla předehra. Přednesla ji na pianino staříčká slečna Vondráčková, bytem kdysi v Třebechovicích, nyní v nebi soukromých učitelek hudby a francouzštiny. Bylo jí to nebem uloženo jako pokání.

Jožka Kočka vyhnal z jeviště kulisáky, kteří se pokoušeli zakrýt křovím několik větších skvrn na životopise, a vytáhl oponu.

A jelo se.

Vstupní píseň zaspívala Inka Mrázková. Správně to mělo být dueto, ale Viléma Hakla škrtila uniforma a na zpívání byl odjakživa levington, tím spíš teď k stáru, kdy mu zborčené hlasivky skřípěly a sípaly; a proto zpívající Inku Mrázkovou jen láskyplně objímal a sem tam k tomu parlandoval, aby se nezdálo, že je němý.

Správně to byl dvojzpěv maminky Karolíny, rozené Jílkové, a tatínka Čěnka Swobody, profousa v josefovské pevnosti. Stáli nad kolébkou. Rok 1892. Onehda se jim narodila dcera. Kolébkou představovala krabice se šitím.

– Jsi šťasten? – dozpívavši řekla Inka Mrázková v roli maminky Karolíny.

– Jsem šťasten, – horlivě přitakal Vilém Hakl v roli tatínka Čěnka Swobody.

– A co ty, Růženo? – zeptala se Inka Mrázková, mateřským zrakem nahlízejíc do krabice se šitím.

– Musím si pospíšit, – odpověděla Růžena. Přezehlovala hvězdu.

– Šikovně jsi ji přišila, – řekla maminka Karolína ústy Inky Mrázkové. – Není to ale bláznovství?

– Není to bláznovství. Je to samozřejmost.

– Inu jak myslíš. My ti držíme palce. Já i tatínek. Hlavně buď šťastná. Jako já a tatínek.

A Vilém Hakl láskyplně objal Inku Mrázkovou a odcházeli do levého portálu a slečna Vondráčková k tomu preludovala na melodii Věrného milování od Bedřicha Smetany a maminka byla fešanda a tatínek ji nadevše miloval.

Růžena přirozeně věděla, že tatínek ve skutečnosti s maminkou nebyl moc šťasten a maminka s tatínkem taky moc ne a maminka byla ošklivá a ustavičně stonala a tatínek nadevše miloval zahrádku a okurky a o drobátko míň miloval josefovskou věznici a maminku už docela málo a Růženě by dneska palec nedržel. Jenomže tohleto byla hra, tohleto byla fatální a fenomenální tragikomedie, kterou psal v rauši inspirace život sám, a mezi skutečností a snem v ní nebylo napohled sporu ani rozporu, sen zpíval a skutečnost k tomu sem tam parlandovala a některé větší skvrny na dekoraci byly zabíleny vápnem.

Druhý obraz se odehrával v čekárně módního salónu. Vídeň, léta dvacátá, Franz Lehár dopisoval Zemi úsměvů, vešel MUDr. Weinstock s jakýmsi spolehlivým kolegou.

Hbitě konverzovali a zkoušeli si nové obleky. Byly to slušivé obleky, MUDr. Weinstock a jeho kolega nosili výhradně slušivé a drahé obleky a ukazovali se v nich na dostizích a při automobilových vyjíždkách a na nedělních procházkách po Ringstrasse a Mariahilferstrasse, kde se to hemžilo zámožnou klientelou, MUDr. Weinstock a jeho kolega si vydobývali renomé mladých a perspektivních potratářů. Natahovali si kalhoty a stahovali si kalhoty a konverzovali o kravatách, oblékali si vesty a svlékali si vesty a konverzovali o sýrech a o psychoanalýze. Módní salón představovala krabice se šitím. Pánové se točili na jejím víku a prohlíželi se v miniaturním benátském zrcadle a MUDr. Weinstock se rozpomínal, kterak si vpředvečer oné ekelhaft války narazil chutnou českou švadlenku a ta mu byla dennodenně po vůli, a kolega se rozpomínal, kterak jí to čistounce vyškrábl, a byli cítit krví a lyzolem.

Jaký je maličký, podivila se Růžena a cvrnkla Weinstocka do nosu. Už ji to nebolelo.

A MUDr. Hugo Weinstock se zmenšoval a zmenšoval a žadonil o trošeček lásky, o bublinku rodinného tepla a Růžena ho se smíchem

cvrnkala do nosu, Franz Lehár psal Juditu, došlo k anšlusu, opětně byl předvečer ekelhaft války, opětně byla ekelhaft válka, Weinstock se zmenšoval na pimprlového panáčka, na půlku pimprlového panáčka, na prsou se mu zatřepetala hvězda, maličká, nepořádně přiřítá, zmenšil se na prášek, na popílek, nebyl.

Publikum nespokojeně funělo, asi čekalo medvěda na koloběžce. Nebo kankán. Ale Jožka Kočka pokynul slečně Vondráčkové, aby preludovala na melodii Až nás na Volšana povevou. Jen ať si toho loknou. Byli upozorněni, že kus je tragikomedie. A to, prosím, to neznamená kankán. Tragos je česky kozel. A ne opice. A je-li psáno ve hvězdách, že direktora Jožku Kočku dnes večer zavřou, no tak je to tam halt psáno.

A slečna Vondráčková preludovala na melodii Chopinova Smutečního pochodu a Huga Weinstocka hnali esesáci po Mariahilferstrasse a slečna se bála, že ji zavřou, a hrála a hrála, jako Paderewski, rozpletl se jí drdol a ona hrála, svět hořel, srdce pukala a ona hrála, jako Paderewski s Rubinsteinem čtyřručně, no tak halt zavřou.

– Ve hvězdách nemůže být nic psáno, – povídá hvězda. – To není písanka.

– Nevyrušuj, – povídá pes.

– Jan Hus jel do Kostnice schválně, – vyrušovala hvězda. – I Achilles šel do té bitvy schválně. Měl něco s patou, ale řekl si jdu a šel. Nesváděli to na hvězdy.

– Jan Hus jsou dějiny, – zdůraznil pes a vyprskl. Zjevil se mu Jožka Kočka před kostnickým koncilem.

– Dějiny jsou pořád, – rozhodně pravila hvězda. – A on by neodvolal. Hrál by a hrál.

– Kdo?

– No ta Kočka. Nebo ten Kočka. Koncil by z něho zešílel, papež by si pořídil flašinet a církev by se rozeschla jak necky. Tak proč to svádí na hvězdy? Nemístná skromnost.

– Kdo?

– No ta Kočka! A tobě je to fuk a jen se chichotáš.

– Nechichotám se, – chlácholil ji pes.

Nebylo mu to fuk. Představení ho zaujalo a věřil, že příběh náležitě dopadne. Dobro že zvítězí a zlo že bude vymáčáno v rybníce.

– Hergot, – ještě bunzírovala hvězda.

– Mlč a dívej se, – napomínal ji pes.

Seděli vysoko na galérii a pes byl z toho nesvůj. Brala ho závrat'. Obával se, že doprostřed příběhu spadne on, a to nenáležitě, dolů z galérie, a bude vypráskán. Do divadla je zakázáno vodit psy.

– Spadla jim opona, – zachichotala se hvězda.

– Kdo spadl? Kam spadl? – rozčilil se pes a křečovitě se chytil zábradlíčka, aby nespádl. – Tebe to nebaví?

– Co? – unyle se otázala hvězda.

– Divadlo! – vášnivě tremoloval pes. – Šerm! Vraždy! Žárlivost! Expozice a katarze!

A s rozmachem, zasvěceně, profesionálně ukázal na scénu.

Opona byla dole.

Byl konec prvního jednání.

Hvězda nevinně zašilhala na psa a strčila si do pusy bonbón.

– Dej mi, – povídá pes.

– Větrový nebo štolverk? – povídá hvězda.

– Štolverk se nám psům lepí na patro, – povídá pes.

– Nám taky, – povídá hvězda. A strčila mu do pusy větrový.

Růžena si oblékla kabátek od kostýmu. Hvězda byla bezvadně přišitá. Auf der linken Brustseite.

Chtělo by to vatu do podprsenky, pomyslela si. Bude tanec. Nehodí se jít na sál s povadlými ňadry.

Třeba jsou předepsány glazé rukavičky.

Proužkované prádlo.

A dekoltáž. V hledišti bude generalita. Vyslanci neutrálních států. Členové královské rodiny. Princ dánský, princ norský a princ madagaskarský.

– Protančili jsme noc, můj princ. Svítá.

– Půjdete se mnou do mé mansardy?

– Ráda, můj princ.

– Vítám vás ve své mansardě. Je tady horko. Odložíte šat?

– Ráda, můj princí.
– Lůžko je rozesílané. Odložíte i negližé?
– Ráda, můj princí. Želbohu ta ňadra, podívejte, jak jsou povadlá.
Co vás to vzrušilo, můj princí?
– Duše! Je bílá, plná, špičatá! Nojo. Prdlajs, že, direktore? Ale tanec bude. Nachtanz.

Až se prkna zahoupou.

A byl tanec. Ve druhém jednání. Bál v restauraci U zvonu. Zvon představovala krabice se šitím. Roznášelo se pivo smíchovské a víno šampaňské. Jedly se párky s bramborovým salátem. Jožka Kočka dohlížel, aby se herci salátem nepřecpávali, bylo ho potenku. Párků bylo dost. Párky byly kašírované. Odřené. Jako ve válce. Slečna Vondráčková hrála Na krásném modrém Dunaji. Pánové měli fraky a sešlo se jich tolik, že si až překáželi. Sešli se tři. Překážet si ve třech je umění. Jožka Kočka se mimoto chvílemi vytrácel a vracel se s jiným knírkem a tvářil se, že je jiný pán.

Útlé pohlaví zastupovala Inka Mrázková. Byla za gardedámu. Trůnila na židli, tvářila se nasupeně a odmítala vstát, jednak se jí na zádech roztrhl zip, jednak se o přestávce pošcorpila s Jožkou Kočkou. Zastávala názor, že se mohla dnes večer dávat Princezna Pampeliška, a ne tenhle bramborový salát. Jožka Kočka zastával názor, že dávat Princeznu Pampelišku je ptákovina, jelikož kdo by hrál titulní roli. Vytřala mu políček. Laškovný incident. Jelo se dál.

Byl to bujný a veselý bál. Noblesní společenská událost. Šampaňské šumělo a teklo proudem. Za scénou hlučeli seržanti a nadporučíci; hned z bálu odjížděli do boje. Vzduchem se míhal plášť i meč. Vilém Hakl se přioпил a rozsedl si cylindr. I Jožka Kočka uplatnil úvodem mnohé špílce; záměnu párku s doutníkem, komára na pleši a podobně. Publikum zabíralo, Rudolf Kroulík si však direktora přitáhl za klopou a pohrozil výpovědí. Mají-li scénu opakovat city a vášně a podzimní slova o lásce, nesmí komik stát vzadu a plácát se po pleši.

A scénu opanovaly city a vášně. Ve víru tanečním.

Rudolf Kroulík podával vrcholný výkon svého života. Nejenže byl cvičený milovník, ale bylo to pravděpodobně naposledy. A jemu

fičela hlavou hrůza, co všechno se zmeškalo. Romeo. Don Juan, syn dona Luise. Des Grieux. Finito, kolegové. Zavíráme krám. Už se na nás nebudou culit servírky a prodavačky v cukrárně. Odchází bez potlesku, odchází rzivou alejí, ta naše milovničina. Zavřela krám a ubírá se do nejbližšího špitálu. Pod Rudolfem Kroulíkem se probořil led, když šálil Julii sermónem o křídlech lásky; a to je zlé. Takovou ostudu nezakryje křoví. A od té noci je to horší a horší a ani smrt to nevyřešila, a Rudolf Kroulík aby se přehrával na bonvivány a podvedené tatíky a pomalu se učil šachy, pasiáns a dědečka z Našich furiantů. *Ach Julie, proč ty jsi stále krásná?* Alejí se blíží klaun na předpotopním velocipédu. Řečeném kostitřas. Tak ještě naposled!

– Padá listí, má nejdražší. Smutek se plíží po zadním schodišti. Miluji vás.

Je léto, pomyslela si Růžena. Je pátého září. Úterý. Pátého září byly narozeniny maminky Karolíny a tatínek Čeněk Swoboda sklízel okurky. Pátého září listí nepadá, smutek se neplíží. To by byla hanba.

– Padá v srdeční krajině, – trval na svém Rudolf Kroulík a poodtančil od okna, aby zas nenastydl. – Je chladno. Miluji vás.

Kam s tou krosnou? pomyslela si Růžena. Končíme, pánové. Není kdy na řečičky. Na šmajchle a na kotrmelce.

Ale Rudolf Kroulík trval na svém. Poodtančil za skřín a políbil Růženu na zápěstí. Tam, kde se cuká rozmarná holčičí žilka. I vdovám před smrtí.

Vyzná se, neřád, pomyslela si Růžena. Ve vzduchu sládl odér brilantiny a sametového milovnického saka, protaženého městským kanálem i budoárem markýzy de Pompadour.

A Bon jour! a Küß‘ die Hand! a už tu byl další neřád, Arnoštek, Arnoštek Engel, který svedl Růženu roku 1916 v Opočně, černý a okatý, s kapkou krve taliánské a kapkou cikánské, původem jarmareční kejklíř, talentem perla burgteátrů, osudem individuum těkavé a živel obtížný, stíhaný zákonem č. 102 proti tuláctví a žebrotě. Zemřel nedávno v Brně. V úředovně tajné státní policie. Odmítl pracovat ve zbrojním průmyslu pod záminkou, že je svobodný umělec. A s poznámkou, že mu můžou se zbrojním průmyslem i s vítězstvím Velkoněmecké říše po německu Arsch

lecken. Utloukli ho jako veverku.

– Jenom se podívám, – zašeptal, – a třesou se vám kolena. Že ne? Že netřesou?

Trošičku třesou, přiznala Růžena. Jestli to ovšem není stářím. Anebo tím, že sbírám odvahu. Vy jste od kolotoče, tajemný cizince?

– Hraběcí myslivec! Na panství Colloredo-Mansfeld. Luční seno je letos jako samet, i komteska si libovala, rozsvítím všechny lustry, přijdete?

Komteska! urazila se Růžena. Co ta krůta ví o milování?

– Nemá šajnu! Potí se, vejská a kouše do ucha, – pohotově napravoval své faux pas Arnoštek. – Není nad dramatické umělkyně. A vy se na mne pamatujete?

Kdo by se nepamatoval, Arnoštku? Rozsvítils všechny lustry. Není tvá vina, že v nich nebyly žárovky.

– A vy jste plakala. Z lásky?

Ze smutku, Arnoštku. Ze smutku a z opuštěnosti.

– To já znám, – řekl. – A teď taky? Co teď? Co taky?

– Pláčete. Nestyďte se. Smutek je naše kůže. Náš kožich do chladného počasí.

Houbeles. To jsou řečičky, Arnoštku. To je rozmazané malování na kolotoči. Šasek a mořská panna a rozmazal je déšť.

– Podzimní déšť.

Houbeles podzimní! Je válka, člověče!

– Až potom, – lísal se zamilovaně Arnoštek. – Nejdřív je malování a milování. Smrt je až nakonec. Zazpíváme si smutnou písničku?

Arnoštkovi podali kytaru s pentlemi a Arnoštek hrábl do strun a zpíval U zvonu je candrbál. Smutně zpíval. Jako by ve spadaném listí hledal mrtvou veverku. I ten candrbál byl U zvonu naposled. Za scénou seržanti roztloukali nábytek.

Ale city a vášně houstly, neb v sázce bylo zachování rodu, pověst cechu a krajíček naděje.

Smrt byla v šatně. Česala si paruku a klábosila s garderobiérkou. Smrt vystoupí až potom.

– Zdává se mi o vás, milostivá, – hlásil se do služby nadporučík

Jeřábek, scvakl podpatky, ležérně otevřel pikslu a nabídl Růženě cigaretu značky Stambul, drobátko zatuchlou.

Prokrista, pomyslela si Růžena. I on je maličký. I on je rozmazaný. Jistě padl v kruté řeži.

– Lituji, milostivá. Propuštěn z armády. Pro soustavné opilství. Ožralství ze žalu. Provozují smrdutou živnost, kterou jsem vyženil, obchod koloniální ve městečku Holicích, dřepím před kvelbem na soudku od slanečků, tlustý a nabobtnalý kmínkou, a při zamženém pohledu na štátui Panny Marie zdá se mi o vašem medozlatém klíně.

– Zdává se mi o vás, – pěl nad šuplíkem s pastilkami ve městečku P. věkem zchátralý místní lékárník, z něhož zbyly jen ty gazeli rukavice, nepostradatelné pro automobilisty.

– Zdává se mi o vás, – lkal Alois Nágl, knihkupec z M., a pálil v rodinných kachlových kamnech Palackého Dějiny národu českého. Co s dějinami, když paní našich snů se nenávratně vzdálila a ratolest přítomného žití se přeměnila v pometlo?

Kašlu ti na tvou ratolest! vykřikla znenadání Růžena, strhla zatemnění, rozrazila okno a zběsile vyhazovala ven svědky své mladosti, svou klenotnici, své amorky, svou rekvizitárnu.

– Sakrahnáte, – bědoval Jožka Kočka. – Takhle to nedohrajem.

I dohrajem! sjela ho Růžena a vyhazovala oknem uprášené gazeli rukavice a ušpiněnou pikslu a čtvrtý svazek Palackého Dějin a karty a starodávná skripta z fyziologie a šminky a dopisy a málem i Pakštajnova perka, ta se jí však vysmekla z rukou a přistála na podlaze, a už tu byl zase Oskar Pakštajn a někam šel, na nádraží, na Madagaskar, na šišatou planetu, já ti napíšu a přijed', když budeš chtít, a pod perky ležel školní sešit a Marcel Flanderka se houpal na trapézu, v očích marnost a v zubech růži sáronskou, a senilní tatínek Čeněk Swoboda sklízel okurky a Růžena klesla u postele na kolena a obličej schovala do polštáře, aby to neviděla, to neplatí, to není, to nebylo, ten bleší cirkus, ta nepodařená taškařice o jednom záťahu, která se zove život lidský a která splaskla, seschla, vyčichla, byla stažena z repertoáru, její aktéři na hodinu propuštění pro soustavné srdcebolení, její kulisy prodány pohřebnímu ústavu, rozplynula se do mhy a do nicoty a do zapomenutí, protože svítá, zářivě a oslepující

slunce rzá za vraty a dnes, a dnes se to rozhodne.

Musím si pospíšit. Musím!

Nesmím si vymejšlet.

Nesmím se loučit. Musím zapomenout.

Ničeho mi není líto. Ničeho! Adié, životopise, Růžena už tě nepotřebuje. Mha za mnou.

Já přeci nepláču.

To přejde. To jsou stíny. Vystříhovánky ze sajnepapíru.

Neboť jsem sebrala odvahu a nyní půjdu, nyní si pospíším a vykonám svůj čin.

I kdyby se měl zbořit svět. Musím.

Sama.

A nic kromě toho není.

A nebylo.

Mha.

Kdo tady mluví o smutku? A opuštěnosti?

– Já, – pravil hrabě Vínček a vyloupl se z přítmí v koutě, kde od začátku bálu postával na svých krátkých a bočitých nohou, pravým okem usínal a levým sledoval cvrkot.

Přistoupil k Růženě, upravil si vázanku a revéry žaketu, poklonil se, počkal, až se i dáma upraví, a požádal ji o tanec.

– Vy jste hrabě, – ušklíbla se Růžena, obula si střevíce a nechala se odvést na parket, končíme, pánové, poslední taneček a vyjde slunce, vyjde a vybuchne a smete životopisy. – Já jsem chudá holka a já se musím rozhodnout. Já prostě musím!

– Všem by nám prospělo se prostě rozhodnout. Jinak tu zasmrádnem a na jaře nás odplaví voda, – s povzdechem pravil hrabě Vínček. – Ale že bychom direkt museli, to nemusíme. Notre volonté est libre.

– Prosím? – obroukla se Růžena; nebyla zvyklá konverzovat s hrabaty.

– Naše vůle je svobodná, – laskavě přetlumočil hrabě Vínček větu, kterou znal z raného mládí, kdy postával v městské knihovně a sledoval tam cvrkot.

A zbystřil sluch a pochytil takt skladby Na krásném modrém

Dunaji a přivinul si Růženu k sobě. Že byl o notný kus menší, působilo to přivnutí ždíbínek lascívně. Takové mravnostní předsudky hrabě Vincek ovšem ignoroval. Ba dokonce mu byly šumafuk a putýnka. Mrňous nemrňous, v logále se sáluje a to není mše svatá. A poklona a šmytec.

Hrabě Vincek de facto nebyl hrabě. I ten prsten na jeho malíčku byl z kočičího zlata. Hodinky v kapsičce jeho vesty byly původu problematického. I ten žaket se stužkou Čestné legie byl odvedle ze skladiště firmy THALIA; a žaket, jak známo, je oblek odpolední, do plesu krajně nevhodný. Hrabě Vincek takové komornické předsudky ovšem ignoroval. Ba byly mu volné jak námořníkovovo tričko.

Hrabě Vincek byl falešný hrabě. Titul mu udělila Fina, když tu v tom pokojíku spolu bydleli. A on si s titulem osvojil i některé přiměřené móresy. Z plezíru. Z vrozené hravosti a příchylnosti k detailům pozemského bytí. Hrabě Vincek byl osoba přestárlá, podagrická, život a veškerý cvrkot však ctil a zbožňoval a byl by za ně ochoten holýma rukama obejmout i svůj vlastní doruda rozpálený trup.

– Taktéž vás miluji, – dvorně a přiměřeně k valčíkovému rytmu bavit dámu. – Arciže svět se proto nezboží.

Velice by mě mrzelo, kdyby se zbožil svět Mé ztráty by i byly příšerné.

– Na majetku? – ze zdvořilosti se dotázala Růžena.

– Nu ano, – rozesmál se hrabě Vincek. – V jistém smyslu je to můj majetek. Mé zboží. Můj kapitál, má jistina a moje državy.

– Jste bohatý? – ze slušnosti se pozeptala Růžena a potlačila zívnutí, výše hraběcího konta u Agrární banky ji momentálně neinteresovala.

– Nesmírně.

– Kočáry? Koně? Akcie? – pošklebovala se chudá holka Růžena.

– Akcie ne. Hodnota akcií nepříjemně kolísá, čítával jsem o tom v Národní politice, přítelkyně Fína ji kupovala na podpal. Kolísá a vyjadřuje se cifrou a cifry já nesnáším, finance a účetnictví a nepřehledné dluhy jsou zhoubou našeho rodu. Koně, to už je lepší. Koně snad. Alespoň částečně. Vy zbožňujete koně?

– Ne, – zaškaredila se Růžena. – Splaskli. Byli staženi z repertoáru.

– Madona! Vy se mýlíte, – zvesela paríroval hrabě Vincek. – Já jsem živého koně nikdy neviděl. Ale když jedou dole po ulici, a zřejmě cosi táhnou, fůru uhlí nebo funebrácký vůz, je slyšet klapot kopyt. O dlažbu. A drčí kola toho vozu. A tu i tam někdo zafrká, to bude asi kůň. a zamlaská a zakleje, to bude člověk, že? A pořád a pořád klapou ta kopyta. Velebné zvuky! Koňská hudba! Ta je věčná, ujišťuji vás. Je vyloučeno, aby splaskla. Voilá. Tedy ty zvuky, ty jsou moje. Kůň je funebrákův, státní, policejní, to já nevím, to je věc koňova. Ale klapot kopyt je můj. A kohokoli, kdo ho slyší, toť se rozumí.

– Zvuky? – tentokrát zvědavěji se pozeptala Růžena, takhle trhle s ní ještě nikdo při tanečku nekonverzoval.

– Samo o sobě to není velký majetek, – uznal hrabě Vincek. – Jenže jsou tu i ptáci. Ptáky já vidím. Živé! Venku za oknem. Na akátě, pohleďte, přilétli pozdravit nový den. Dnes máme úterý. Poskakují si z větve na větev. A čechrají si peří. Možná je trápí čmelíci. Nádhra, co? To jsou moji ptáci. I ten akát je můj. Přesněji řečeno ty dvě větve, na které dohlédnu. To není málo, dvě větve akátu. Sakumpak i s listím. S trny. I trny jsou mé zboží, i trny zbožňuji. A vzduch je můj! A čmelíci jsou moji! A úterý! Vaše je také, toť se rozumí. Vy nezbožňujete úterý? A vzduch?

– Já vám tu nebudu pro srandu, – podezíravě se zamračila Růžena, přestala tančit a vycouvala z hraběcího objetí.

– Výborně! – zaradoval se hrabě Vincek a zavěsil se do dámy, bylo to proti bontónu, sluší se nabídnout jí rámě, a ne ji vléci za křídlo, takové tancmajstrovské předsudky on ovšem ignoroval, zavedl si Růženu do svého kouta, přisunul jí stoličku, stoupl si vedle ní a opřel se o zeď, aby ulevil bolavým kloubům dolních končetin. – Odpočinem si, pohovoříme. Podagru nezbožňuju. Ochutnáte mé šampaňské?

A kývl na číšníka. Šampaňského bylo dost. Rekvizitář je pilně vyráběl z ex-šuměnek. Pravé épernayské. Mis en bouteille en France.

– Ď, – odměřeně poděkovala Růžena.

– Všichni jsme svým způsobem pro randu, – blaženě mudroval hrabě Vincek, vylovil ze šosu placatičku předválečného rumu, přihnul si a decentně říhl. – Vám je smutno?

– Není mně nic!

– Lásko má! Nelžete. Co je to nic? – s donšajnovským tremolem zarokotal hrabě Vincek a šmajchlovně na Růženu zašilhal. – Neprojedem se v mém kočáře?

– Nic není a nic nebylo! Zakruťte jim krkem, těm svým čmelíkům! Na nic už není kdy! – vychrstla mu do vrásčitého obličejce Růžena a odvrátila se a ukázala mu záda, shrbená, ale neroztřesená směšným vzlykotem, všem a všemu ukázala záda, podrápaná, ale ztuhlá vzdorem, musím, i kdybych se měla vyhnat bičem, musím, i kdybych si měla jazyk rozkousat, musím, a zabodla oči do podlahy, jako by doufala, že vydrží-li a soustředí-li se, sama a vyprahlá a k smrti nešťastná, způsobí požár.

Hrabě Vincek ji se zájmem dokolečka obešel, nejdřív ho napadlo políbit ji šmajchlovně za ucho, zapudil však ten zálsuk, ženská posedlá ideou bývá jak z divokých vajec, obešel ji podruhé, rozepnul si kabát a ustaraně se poškrábal pod vestou na břiše. A potom, jat náhlým vnuknutím, ten kabát sundal a odhodil. A pomaloučku se sehnul, padl do kolen, pak na všechny čtyři, skrčil se, bradu přitiskl na prsa, čelo na souček v prkně podlahy, krev se mu hrnula do hlavy, supěl, rudl, fialověl, zapřel se špičkami nohou, zadržel dech, společnost zanechala tance a seskupila se kolem něho a ztichla, jen kdesi daleko klapala stříbrem okovaná koňská kopyta, a hrabě Vincek se prudce odrazil a udělal kotrmelec.

– Elá hop! – zajásal Jožka Kočka a dal znamení do zákulisí. Slečna Vondráčková sešlápla pedál a zaimprovizovala fanfáry z opery Aida od Guiseppa Verdiho.

A direktor popoběhl na forbínu a sklidiv ovace informoval publikum, že právě zhlédlo parádní číslo, jímž pohostinsky přispěl k dnešnímu programu populární hrabě Vincenzo, čte se Vinčendzo, šlechtic a akrobat a levoboček papežův, původem z města Venezie, čte se Benátky, pronásledovaný tamějšími nebi i zemi hnusným režimem, ať nás holt zavřou, umělec par excellence, čte se ekseláns,

eskamotér a luftšpringr, který jsa ve vlasti italské psancem vydal se na šňůru čili turné po štacích reálných i zásvětních, vymyšlených i existujících nezávisle na našem postřeleném myšlení, mění převleky i masky i pseudonymy a obšťastňuje vážené a platnou vstupenkou se prokázavší obecenstvo svými evolucemi, svými přehmaty a přemety, a jako nejparádnější ze svých parádních čísel předvede za okamžik salto mortale, ze štégrajfu, bez příplatku, bez záchranné sítě a bez úředního povolení, no tak nás zavřou, virbl, světla, elá hop! A bodře popleskal hraběte Vincka po masitém zátylku.

– To svedete. Vemte to s rozběhem.

– Hovno, – bodře zašeptal hrabě Vincek principálovi, popleskal ho po zádech, oblékl si kabát a upravil si vázanku.

Ten kotrmelec nebyl pro obecenstvo. Ten kotrmelec byl pro Růženu. Aby pochopila, že na kotrmelec je ještě kdy. A na čmelíky. A na semínka akátu. Ještě se neutrhla opona.

Jožka Kočka nasucho polkl, kéž by do toho direktorování hrom bacil, a omluvil mistra Vincenza, je indisponován, nachladil se a chraptí, riskoval by smrtelné zranění, natloukl by si kokos, namísto jeho produkce rozpoutá se efektní taneční vír, hlučení seržantů a nadporučíků, šum šampaňského a mnohé špílce, piruety a monology sólistů baletu i činohry. A dupl a hvízdal a rozpoutali se a tančili s pomyslnými, leč nad pomyslení svůdnými kráskami, on osobně i Rudolf Kroulík i Vilém Hakl, Inka Mrázková trůnila na židli a opakovala si text princezny Pampelišky, slečna Vondráčková brnkala Na krásném modrém Dunaji, bylo to věčně stejné, a k tomu ta zatracená válka a drahota a šikany úřadů, kočovná umělecká družina si i v nebi tvrdě vysluhuje chléb svůj vezdejší.

A Růžena probodávala očima podlahu, a podlaha ne a ne se vznítit. Snad byla navlhla.

– Slzami, – pravil hrabě Vincek. – I na slzy je kdy. Růžena si ho ani nevšimla.

– I na smutek a na opuštěnost, – pokračoval bez příplatku a bez záchranné sítě. – Život byl rozkošný. Piruety a špílce. Pozoruhodné průšvihy a rány osudu. Ze života se neodchází bez rozloučení.

Růženu už pálily oči. A podlaha nehořela. Bylo úterý, začátek

září, ó hvězdy, Oskar Pakštajn jede do plynu, František Flanderka v lijáku střel bojuje za spravedlnost, a ona tu konverzuje s vystydlými litinovými kamínky a sní o požáru svého životopisu a firmy THALIA, a bůhví neusíná-li u toho.

– Mimochodem já nesnáším salto mortale, – neodbytně se vtíral hrabě Vincek.

– Vy se bojíte? – zabodla Růžena zčervenale oči do něho. – Že si natlučete kokos?

– O vás se bojím, lásko má. I vy se mimochodem bojíte. Člověk se narodil, aby byl živ.

– V hanbě?

– Co je to hanba? Aby byl živ!

– Pakštajn se dusí plynem proti štěnicím! To je ta hanba! František se brodí bahnem a pískem a liják ho bije do kostí! A vy děláte kotrmelečky! I bahno zbožňujete? I plyn? I prosit toho hajzla z přízemí? Guten Tag, pane Cajsik, ten dopis dole v kastlíku, žejo, pane Cajsik, po válce se přimluvím zase já za vás, pane Cajsik, slovíčko, zmínčičku, pane Cajsik, aby mě neodvezli do lágru! A když už odvezou, aby to nebylo zejtra, ale až pozejtří! Ještě se s vaším dovolením povožím na kolotoči! A on mně na to poví: nebud'te blázen, paničko, člověk se narodil k životu, a ne k dyzentérii v lágru, stačí se trošku ponížit, trošku něco prásknout, není potřeba moc, stačí drobnost, kdo má ve dřevníku králíky, kdo je v noci dlouho vzhůru, a s kým, a jestli je ten dotyčný policejně přihlášen, a není potřeba nahlas, ponížovat se nahlas je ponižující, stačí tužkou a obálku fest zalepit, jsme Češi, ne? To mně poví! A co já? Já ho obcházím obloučkem! To je ta strašná hanba! Nečumte na mě jak podesranej Saks! Koušou vás čmelíci? A jste živ? Já teda budu radši blázen!

Hrabě Vincek byl stár, byl prastarý, byl starší všech všudy lidí, ale tohle se vymykalo jeho zkušenostem. Nebyl to jeho styl.

Liják on vskutku zbožňoval. Liják češe vzduch. Bubnuje do okapu. Ohýbá větvě akátu. Ale do kostí?

Že se s přítelem Pakštajnem stalo cosi nenáležitého, on vskutku tušil. Ale do plynu? Božínku! Do plynu, to jest navždycky?

A nemalovat mořskou pannu na kolotoč, nýbrž drásat tužkou

nějaké sprostoty? Vždyť ani hrabě Vincek není policejně přihlášen. Zastřelili by ho, o tom se psává v novinách, zastřelili by ho jako vyzvědače, jako parašutistu, a hrabě Vincek není parašutista, hrabě Vincek jen zbožňuje ptáky a listí. A svět se proto nezboří!

Nebo se svět zboří?

Stál a mlčel a zaraženě zíral na Růženu. Švadlenka nad Dunajem. Zkrachovaná milovnice od šmíry. Chudá holka s počmáraným životopisem.

A bere hanbu světa na sebe.

Straší jí ve věži?

Sedí na stoličce v laciném kostýmku a dusí se plynem. Brodí se pískem a močálem. Střílejí po ní z flint a z kulometů a letadla na ni pouštějí bomby a z válečných lodí Tirpitz a Lützow a Admiral Scheer na ni vysílají torpéda a ona obkročila stoličku a cválá na nepřítele a sype mu jed do kafe a píchá do kola od kanónu jehlou, no tak jsem teda blázen, a na prsa si přišila hvězdu a předvede salto mortale a není to posedlost, není to zapšklá ženská idea, je to věc obyčejná, jako ta hvězda z plátna a jako život a jako smrt, jako se jí chleba, když je hlad, jako se rozžhne petrolejka, když je tma, jiná možnost není. Jiná lidská možnost asi není. A šmytec.

Ne, to by hrabě Vincek nedokázal. Hrabě Vincek je postava humorná. Machr na kotrmelce.

– Trapné, – shrnul svůj příběh a kývl na pikolíka, nechť mu přinese klobouk a hůl. – Jste žena statečná a já jsem slimák. Klaním se.

– Ale já ne že se nebojím! Já se bojím, – svěřila se honem Růžena, aby mu pomohla z rozpaků. – Já prostě musím, v tom je ta záhada.

– Záhada? – zavěťil hrabě Vincek, nevoní-li tu aspoň špejle z kotrmelečku. Kdo musí, ten je v moci tajemných živlů. Tajemné živly hrabě Vincek zbožňoval. Dřímaly v uhlí, běsnily v ohni, šimraly po žebrech a byla s nimi legrace.

– Stop, – zarazila ho Růžena shakespearovským gestem, jakým Jožka Kočka řídíval generální zkoušku, zamyslela se a pak to řekla načisto a doopravdicky. – Já nemusím. Já chci.

Hudba hrála, Dunaj tekla a všechno bylo srozumitelné.

– A teď se rozloučíme, – obyčejným hlasem řekla Růžena. Rozloučit se je přirozený lidský zvyk. Tak jako bát se. Tak jako vymejšlet si. Někdy i zaplakat.

Rozloučit se s hrabětem Vinckem bylo tím přirozenější. Hrabě Vincek byl osoba slušná. Slušných osob nejsou pod lampou boží zrovna zástupy. Hrabě Vincek měl v ledasčem i pravdu. Osoby, jež mají v ledasčem i pravdu, se v boží přírodě také zrovna nepřemnožily.

Hrabě Vincek vidí ptáky a trny a vzduch. A úterý. Celičké od rána až do večera, živé úterý. Ne každý vidí živé úterý.

A vmáčkli se spolu do kouta a vyprávěli si navzájem historky a dobrodružství, jež jim bylo přáno prožít. Mnohé z nich byly rázu natolik soukromého a oplývaly detaily pozemského bytí natolik choulostivými, že by i průměrně dbalý obecní úřad zakázal jimi pohoršovat širokou veřejnost.

Kupříkladu historka o sněžné sově, která se úderem půlnoci prochází po akátové větvi, sedmkrát od východu k západu a sedmkrát od západu k východu, a poté mizí, avšak jen zdánlivě, ona tam je, ona tam i za bílého dne sedí a mžourá, bez ustání a navždycky.

Anebo dobrodružství se spalničkami, s planými neštovicemi, s první angínou a s první třískou v dlani a s prvním zubem v dásni, těch nocí, kdy se po misce od medu procházely sudičky a smrtholky a horečnaté bludice, a František je přemohl, František se ubránil všem chorobám a nebezpečným protivenstvím, František se vždycky ubrání, a nejen sebe, i svoje bližní ubrání proti všemu moru a nebezpečnoství a proti všem nepřátelům dohromady i zvlášť, vždycky a navždycky.

A historka o tisícičkoruně, tehdy už třetí den obědvali brambory se zelím a po obědě Růžena žehlila kostýmy, kolombínu, dva kovboje, cikánku a piráta, bylo po masopustě, živnost se sotva hýbala a platil se v tom týdnu nájem a pojistka a účet z čistírny, Růžena žehlila kostýmy a uvažovala, odnést-li potajmu do frcu nějaký ten zachovalejší čarodějnický plášť a tucet rusalcích závojų, anebo vyšívat Fínu za Beppem Plíškem, zda by jí neumožnil pošpásovat s hosty baru Mascot, až budou do slepoty ožrali, radostiplné

uvažování, a tu najednou ležela na zemi pod žehlícím prknem tisícikoruna, zmuchlaná, zhanobená, ale skutečná tisícikoruna, zámožnému kovbojovi či marnotratnému pirátovi patrně přebývala, patrně na ni zanevřel, i zmuchlal ji a pohřbil do kapsy a neabgéboval se s ní více, Růžena ji narovnala, uhladila, přežehlila přes ručník, natáhla si svetr a čepici a gumáky, popadla tisícikorunu a vyřítla se do města a koupila Františkovi hnědý hubertus a hnědou rádiovku a polobotky z hovězího boxu a Fíně flašku griotky a sobě dvoje hedvábné punčochy a koupila šestikilovou husu a koupila šedesát deka šunky a slané rohlíky a sušené bosenské švestky a třípatrovou likérovou bonboniéru a husu doma vykuchala a donesla ji za roh k pekařovi upéct a v pět hodin navečer už seděli za stolem a jako předkrm jedli šunku a švestky a na kamínkách vařili drůbkovou polívku a čekali, kdy si to učedník od pekaře přihásí s teplou husou a s pucláčkem sádla, a pak té husy půlku snědli a griotku vypili a Fína skočila s konví pro pivo a bylo jim od žaludku těžko a od srdce až nahoru lehoučko a prozpěvovali si Šup sem šup tam a Já mám devět kanárů a František potom chodil do gymnázia v hnědém hubertusu a v hnědé rádiovce a vypadal jak od filmu a bonbónů bylo v krabici sto dvacet a brali si denně jeden po snídani a vydržely Františkovi a Růženě čtyřicet dní a Fíně třicet pět. Ne že nic nebylo.

A historka se šminkkastlí, František ji vzal do školy a o přestávce na záchodě nalíčil sebe i spolužáky za indiány a byl potrestán podmíněčným vyloučením a matka pozvána do ředitelny k pohovoru a ředitel jí s odporem předal tu voňavou skříničku a čučel jí do výstrihu letních šatů a přitom přednášel cosi o zhozném vlivu amorálního prostředí, ačkoli Růžena byla čtvrtým rokem od divadla pryč a nemravnosti se mezi věšáky firmy THALIA děly jen v teskných předstávách zkrachované milovnice a jen za horkých nocí, to už František spal.

A dopisy od lékárníků a od příručích ze železářství a od profesorů kreslení, i vnučky by si v nich početly, sladounké, ufnukané, krasopisné dopisy, měly by se pod oknem posbírat.

A stesk hraběte Vincka, jemuž do nenávratna odešla jeho Fina, Finu on miloval, i Růženě se dvořil, nedvořit se dámě je

neomalenost, Fínu však neskonale a žhavě miloval. *Où sont les neiges d'antan? Ne* že nic nebylo.

Bylo toho moře. Oceán. Moře Grónské a moře Amundsenovo, řekl by nezkrotný a galantní jednorožák Marce! Flanderka. Oceán Ledový a Tichý. Moře Bílé, Černé, Žluté a moře Korálové. Život byl rozkošný, jakápak mha? Rozkošný, kratochvilný. Podařená taškařice o jednom zátahu. Vrchovatý koš dobrodružství, cvrkotu, příhod, žertovných situací i tragického dýmu. Smutné, ba přesmutné je loučení.

A hrabě Vincek ji šmajchlovně líbal na nehty a Růžena koketně třepetala prstíky a špitali si o smutku a opuštěnosti a o strakatém malování na kolotoči a o mořské panně, kterou unesl čokoládový indián a chová ji na dvorečku v lavóře, a o vzduchu a o vrabcích i kanárech a o slečnách v kalhotkovém kombiné a o plešatých židech a o dětech a o křtinách a o svatbách a o spravedlnosti a o kouzelném, nezapomenutelném životopise.

A sněžná sova ronila sněžné slzy a učedník si to hasil po schodech s mísou sněhových pusinek.

Nojo.

Se všemi se Růžena usmířila, i s Arnoškem, i s nabobtnalým nadporučíkem Jeřábkem, i s Aloisem Náglem, knihkupcem v P., co si na nich taky vysoudíš, byl to kompars, zbrojnoši na hradbách, kteří volají hurá, pánský kompars obvykle povykuje na hradbách a za uměleckou úroveň kusu neodpovídá, usmířila se s Rudolfem Kroulíkem, v aleji za skříní opravdu padalo listí, podzimní karmínové listí, podzimní paní odcházela tou alejí a světy válčily, i s Marcelem Flanderkou se usmířila, Marcel Flanderka se plaví Ledovým oceánem a potkává jen drobné ryby, Marcel Flanderka byl chudák, i Pakštajn byl chudák, u mužských je to častý případ, ženská nemůže být chudák, ženská je buď ovce pitomá, nebo mrcha naondulovaná a na hradby at' neleze. Sbohem, kamarádi. A na shledanou na hradbách.

Svízel byla s tatínkem Čenkem Swobodou. Tatínek Čeněk Swoboda přetrpěl dueto s maminkou Karolínou, nasupeně obhlédl Růženino nuzné obydlí, takhle nakouřeno a takhle zašlapaná podlaha

není ani v posádkovém hampejzu, a zeptal se za prvé, jak se letos urodily okurky. Růženina odpověď byla nepřesná, naštěstí tatínkovi Čeňku Swobodovi jako by na okurkách vůbec nezáleželo, odkašlal si a zeptal se za druhé, co je pravdy na tom šprochu o koncentračních táborech, i v pevnosti Josefstadtu býval lágr, zavšivený a nehostinný lágr, ale tohle se zdá jakési horší. Růžena odpověděla, že pravda je na tom samozřejmě všechno a ještě se nejspíš ukáže hromadu pravdy navíc a je to horší, než si člověk umí pomyslet a nežli unesou vlny a antény rádia; plyn, tyfus, rošty z kolejnic a mýdlo z lidí a popravy zajatců a po pás popela. Tatínek Čeňk Swoboda se hryzal do pysku a Růženě ho přišlo líto a užuž by ho byla zatahala za knoflík, ať se tím nesouží, on ji však napomenul a objasnil jí, že nejde o nějaké usoplené soužení, soužit se mohou spánembohem civilisté, tady jde o princip, tady jde o tradice, jak se má donnerwetter vězeň polepšovat, když se válí a stůně na tyfus, kam se himlhergot poděje úcta k věznicím, když je v nich binec a svinčik a jsou neodborně vedeny, což určitě nezavinili vojáci, generál Erich Ludendorff se obrací v hrobě, určitě to zavinil onen jistý Adolf Hitler, frajtr v záloze a diletant, čímž vším jsou hrubě poškozeni poctiví a zasloužilí bachaři a profousové a hergotsakra i myšlenka moderního vězeňství, o kterém byla roku 1903 na divizi přednáška. A bil se pěstí do stehén a najednou ztuhl a zkameněl. A tak se vlastně nerozloučili.

V tu chvíli za komínem protějšího domu vyšlo slunce.

Proplulo dírou v horizontu nad městečkem Třebechovicemi, čpělo to tam hlínou a kouřem a maštalí a za hospodou tam stále padaly do trávy hrušky solanky, navždycky, nízkým letem se překulilo přes ves Blešno a ves Svinárky, kroutil se tam dole vláček a odvážel Pélea s jeho Thetidou do Thesalského zálivu, zešílet láskou, navždycky, ozářilo fotbalové hřiště S. K. Slavie a pusté zářijové plovárny, leželi tam na boku Oskar Pakštajn a jedna výstavní blondýna z Folies-Bergère a lízali zmrzlinu, tě víno, Oskare, navždycky, ukáplo ohnivou krůpěj do řeky Orlice, řeka se zčeřila a zaleskly se vlny, s pohrdavou tváří minulo budovu krajského soudu a budovu policejního úřadu, stoupalo, malíčkem nenápadně požehnilo usínajícím barům Mascot a Astoria a Orient, nazdárek, luzné dívky a

premovaní portýři, stoupalo, vyplulo nad římsy, nad vikýře, bylo rudě oranžové a obrovské, stoupalo, rozpálilo dráty a rozechvělo antény, vyhouplo se nad komín pekařova domu a zahledělo se Růženě do okna.

– Já vím, – řekla Růžena.

– A zhasni lampičku, – upozornilo ji slunce. – Zbůhdarma svítí.

– Já vím, – řekla Růžena. – Já všechno vím.

A ještě se pohrabala na dně skříně a vyndala kabelku z ještěřčích kůžiček, byla to Fínina kabelka, oprýskaná a poškrábaná, nicméně byla to nóbl kabelka, s mosazným kováním a s tenounkým řemínkem, šik dáma nevychází na ulici bez kabelky, baba se belhá pro housku, pomluvili by Růženu sousedé a rodáci, divže ne v bačkorách, pomluvili by ji sousedé, chátřá, ta vdova po pinglovi, pomluvili by ji, zmokla jí frizúra a opršel jí ciferník. A Růžena nejde pro housku. Růžena si jde na sluníčko. Růžena si jde prostě na špacír. S ještěřčí kabelkou. A její ciferník je v pořádku.

Byl konec druhého jednání a byla velká pauza. Herci se trousili do šaten na cigaretku a na partičku kaufcvika. Jožka Kočka počítal kasu. Vybralo se osm set čtyřicet korun. Z toho dvě stovky za sál, padesát korun poplatky, dvacet za nájem pianina, dvacet za bramborový salát a šuměnky, slečně Vondráčkové padesát, hercům po šedesáti jako zálohu, sedmdesát statisti a hasič, osmdesát výpomocný technický personál a diškrece policajtovi, sto korun plakáty, desetikačku direktor na pivo. Nula od nuly pojde. Uspokojivé.

– Měla bys dostat za benefici, – přiznal Růženě. – Ale zbejvá mně deset korun. Až příště.

– Až příště, direktore, – souhlasila Růžena.

– Nechceš tu desetikačku?

– Ne, direktore. Pošlete si pro pivo.

– Balada. Jdeš na vzduch?

– Na vzduch.

– Dej pozor. Frankrajch je v plamenech. Abys to neprošvihla.

– Bez obav, direktore. Ted' už není co prošvihnout.

– Jak to že není? – žasl direktor. – A třetí jednání? Růžena zaklapla kabelku a vzala si z etažérky klíče.

– Ona je klidná! – rozkatil se Jožka Kočka a přivolával inspicienta. – Ví o tom, že ve třetím jednání hraje?

Inspicient však nemohl ničemu zabránit. Inspicient v Kočkové souboru neexistoval.

Růžena zavřela okno, zhasla lampičku, byla na ní šmouha od Pakštajnova kapesníku, povytáhla šuplík a znovu přihladila Františkovi pokroucený límeček, ta košile byla na hadr sepraná.

A vyšla z pokojíku a zamkla za sebou.

Hrabě Vincek si zhluboka povzdechl, sedl si na stoličku a poslouchal budík, jak tiká. Na obou akátových větvích poskakovali vrabci, a jeho to neutěšilo. I sluneční harfa mu zněla jenom zdálky a ta melodie se vznášela na jeho gusto příliš vznešeně, vždyť hrabě Vincek nebyl hrabě. Jeho obzor se zakalil a jeho vrásky zvlhly. Slzami. Byl by si s chutí pohovořil o smutku a opuštěnosti, uzrála k tomu jedinečná, perfektní příležitost; ale s kým? Jako by do rámu okna někdo narýsoval mříž. Hrabě Vincek sedí za mříží, jeho vůle je sice svobodná, avšak jeho nohy jsou znetvořené podagrou a krátké, neuzpůsobené k chůzi ze schodů. Ostatně je i zamčeno. A na jaře přijdou pohřebáci a vyvezou tělesné pozůstatky hraběte Vincka na městské smetiště. A tam je spláchně voda.

Vytáhl z truhlíku loňské noviny a četl si inzeráty. Prodám kamna. Značka Rodinné důvody. Prodám vycpanou sovu. Značka Lacino.

– Ó! – vykvikla hraběnka del Sole, když Růžena procházela skladištěm. – Jaké to nezpůsoby! Jsem v nedbalkách a praskla mi guma od kalhotek! Kam jde?

Dottore ji nepoučil. Už byl do mrtě vyčerpán. Učenci z humanitních oborů nevýslovně trpí, když hydra války rdousí lidské hodnoty. Splýval z věšáku a tupě brejlit na hraběncin majestátní zadek. Utišovalo to bolest a hrůzu z vědění.

Růžena zamkla i dveře do firmy THALIA, půjčovny iluzí, seběhla ze schodů, proběhla průjezdem a stanula na chodníku. Den byl jak vajíčko. Slunce zlatilo svými paprsky okenní kliky v horních poschodích, obloha se chrpově modrala, z nedalekého kněžského semináře klinkal jitřní zvonek a vlahý vánek si pohrával s plátěnou stříškou nad vchodem do hostince U růže, ranní polévky, pivo a víno,

tuzemské likéry.

Pod tou stříškou stál pan Cajsik.

Stát pod stříškou není žádná sprostota.

Pan Cajsik čekal, až otevrou hostinec. Jeho náramkové hodinky ukazovaly již pětiminutové zpoždění, na frontě by za to byl trest smrti, aber macht nichts, pan Cajsik dovedl čekat a dovedl i leccos přehlédnout. Pokoušel se nasát do chřípí kuchyňské výpary a rozeznat, bude-li to polévka dršťková anebo gulášová, sbíhaly se mu sliny na obě, přisolit, zamíchat, dva rohlíky, po polívce možná i porci prejtu se zelím, lístky na maso pro V-Manna nejsou problém, opětovně nasál, ucítil všehovšudy pach pisoáru, macht nichts, tedy to bude gulášová, výpary z vařených drštěk by byly mocnější nežli výpary z dehtu a z moči včerejších opilců, čekal a podupával si špičkou holínky a znuděně, líně, po důstojnicku si popiskoval.

Ale byl ve službě.

Pan Cajsik byl nepřetržitě ve službě.

Pan Cajsik to taky neměl lehké.

Po polívce porci prejtu s křenem. Zelí ne. Zelí po ránu štosuje.

Popiskoval si nápěv z operety Na tý louce zelený, kterou dojista složil nějaký žid, všechny nemravné nápěvy složili židi. Árijec, umane-li si něco složit, skládá státní hymnu anebo řízný marš.

Vtom spatřil Růženu.

A Růžena spatřila pana Cajsika a hrklo v ní a bezděky se nahrbila, jenom však na vteřinku, jen co by si vydýchla a přemohla ten svíravý pocit v srdeční krajině, ten pocit, že tam padá spálené listí, tu trému před výstupem, tréma je častá u neostřílených adeptů. Vydýchla a pošklubla rameny, jako by z nich setřásla popel, prach, hrobové kamení, a pak už to bylo v pořádku, pak už to bylo normální, se ví, že na tom trváme, je nás tu tauzentmilión, napřímila se, vypjala prsa, vystavila profil i ánfas, hubené hýždě i hrdou šíj, tak ať se podívá.

A pan Cajsik se podíval. A svraštil obočí a pokrčil nos a podíval se lépe. A promnul si oči a podíval se pohledem ostrým, bdělým a vytrénovaným.

A ono se to nerozplývalo.

– Mein Gott!

Třepetalo se to nad chodníkem jak motýl, drze to prskalo jak žlutek na pánvi, nepatřičně se to veselilo v tisícím osmistém dvaatřicátém dni války, kdy i vyšší důstojníci, i generálové občas sami sebe přistihnou, kterak nad mapou Evropy v zadumání věruže neveselém hledají nejhlubší les. Prskalo to, sršely z toho jiskry a přehlédnout se to nedalo.

– Mein lieber Gott!

Pana Cajsika nefascinovaly hýždě. Tím méně hrdá šíj. Pana Cajsika přimrazila hvězda. Na levé straně prsou. Čerstvě přišitá.

Na levé straně prsou prokazatelně árijských, rodokmen Růženy Swobodové-Flanderkové-Pakštajnové pan Cajsik znal a byl to nezávadný rodokmen, u všech čtyř prarodičů krev vyhovovala norimberským zákonům, židovský prarodič nezjištěn.

– Himmlaudón und Jesus Maria!

Popošel blíž a podíval se pohledem služebním, pohledem státně a tajně policejním, jenž nepřipouští preludy a mátohy.

Hvězda tam byla.

Na prsou.

Árijských.

Tomu pan Cajsik nerozuměl.

Z toho byl pan Cajsik magor.

Bledl a brunátněl a naprázdno pohyboval sinalými rty, slova modlitby ho nenapadala a nadávky se mu vzpříčily v hrdle.

Pomátla se ta vdova?

Jestli chce dělat lidem kašpary, ať se fláká po chodníku s holou zadnicí! A ne s hvězdou na kabátě! S hvězdou ne! K tomu není čitelný důvod! Z toho by zmagořil i polní maršál! Já vás varuju, Pakštajnová! Mně se vzpříčila řeč v hubě a asi mě raní mrtvice, ale já vás důrazně varuju! Tady se nebudou vyvádět blbiny! A srandičky! A kejkle! Kterým není rozumět!

Růžena povolila řemínek, aby se jí kabelka houpala pěkně až u kotníků, jak je to zvykem luzných dívek, soustřeďuje to pozornost a znásobuje to pohoršení počestných rodáků.

– S dovolením, – osmělil se pes. – To je krokodýl?

– Ještěrka, – odpověděla Růžena. Nepřipadlo jí divné, že s ní hovoří

pes. Vůkol ve světě lidském se dály děje mnohem divnější.

– Merci, – vybraně poděkoval pes.

Růžena ho za to podržala za ušima a vykročila přímo tam, kde stál přimražený pan Cajsik, a hvězda vykročila s Růženou, my na tom trváme, my se svým nepřátelům nevyhýbáme, aniž na jejich množství hledíme.

A pes se k nim připojil, takže už byli tři.

A Růžena zvolna prošla kolem přimraženého pana Cajsika a kabelka se jí houpala u kotníků a hvězda jí hrála na prsou a pes pochodoval po Růženině levici jako křídelní pobočník.

– Ten pes tu ještě scházel, – zaúpěla zmagořená mysl pana Cajsika. – K čemu pes?

Bylo to svrchovaně mrzuté. Vdova a hvězda a pes, a pan Cajsik tomu nerozuměl. A byl ve službě.

Pes svědomitě pochodoval, pravdaže ne úplně pintlich do taktu, na parádemař psi nejsou stavění. Ale rozuměl.

Pes rozuměl.

Se pozná, k čemu pes.

Růžena se na okamžiček zastavila před Klicperovým divadlem, sbohem, kamarádi, a zahrnula doprava k Velkému náměstí.

– Bravo! – zavolal na ni profesor Václav Kliment Klicpera. – Připomínáte mně mistra Jana Husa z mého stejnojmenného dramatu. Bohužel jsem rukopis zničil. Bá! jsem se úradů. Měl jsem strach, že mě sesadí z funkce ředitele Akademického gymnázia a pošlou do penze. Můžete mi to odpustit?

– Jasan, – odpověděl namísto Růženy pes, její křídelní pobočník a parlamentář.

– Nahouby mi byla ta funkce ředitele Akademického gymnázia! Nahouby! – volal profesor Klicpera, že se to rozléhalo přes Velké náměstí až do biskupské rezidence. – Ať žije mistr Jan Hus!

– Ať žije mistr Jan Hus a profesor Klicpera! – slavnostně provolával pes. – A hvězdy!

– A hvězdy! – nadšeně opakoval profesor. – A hvězdy pevně přišité!

Pes rozuměl, profesor Klicpera rozuměl. Pan Cajsik nerozuměl a

byl ve službě.

– Všemmu rozumět není nutné, – monotónně zachroptělo z ampliónu městského rozhlasu.

– Nutné je býti ve službě, – zachroptělo z ampliónu městského rozhlasu.

– Někdy ani není záhodno všemu rozumět, – zachroptělo z ampliónu. – Jsme-li ve službě.

– Neřídí nás rozum, řídí nás Prozřetelnost, – zachroptělo. – Das Oberkommando der Wehrmacht gibt bekannt.

To byl hlas Vůdce.

To bylo řešení.

Pan Cajsik odmrzl a vydal se za Růženou. Střelec jde za svou kořistí. Střelec a šampión. Rána na solar, levý hák, uppercut. S podrobnostmi se nenimrá. Třepetání ho neznervózuje. Prejt si odřekl.

V hodinu H ubírala se pozorovaná osoba R podélně ulicí Dlouhou, z níž odbočila do ulice Klicperovy a směřovala na Velké náměstí. Na oděvu osoby byla připevněna žlutá hvězda z neznámého důvodu. Osobu doprovázel pes z neznámého důvodu. Heil Hitler.

Pan Cajsik pookřál a holínky mu vrzaly.

– Pročpak se předvádíš? – mateřsky oslovila Růženu Panna Maria. Zametala před prahem svého kostela na Velkém náměstí, byla bosa a v režné kytlici, tělo zhroucené útrapami a starobou. – Je to bláhovost a nepřinese to užitek. Nebuď pyšná. Jsi prosté děvče. Švadlenka. Plátěným klůckem nepřikryješ hanbu člověčenstva. Kam se ženeš?

– Smazat svou hanbu, – vysvětlovala jí Růžena. – Abych se nestyděla sama před sebou!

– O jednu hanbu! – mávla rukou bělovlasá Matka boží. – Tím se nic nezmění.

– Kdopakví. Nás takových je tauzentmilión.

– Děvenko! Jsi sama. Sama jak zajíc v jeteli. Nepředváděj se. Plač. Pýcha je hřích. Úděl ženy musíme snášet s pokorou, to je ti známo, netvař se, že ne. Nás neukřižují. Zemřít na kříži je údělem mužů. Nám ten kříž naloží na hřbet a my se s ním taháme. Věčně. Na tom nic nezměníš. Netvař se, jako když ti ulítly včely. Tys nikdy

včely neměla. Hni se, vem koště a zametej. Nebo poklušeš dolů k Orlici? Dunaj to není, ale ženská se dokáže utopit i ve strouze. Jenomže neštěkne po tobě pes. O mně se aspoň píše v bibli. Po tobě neštěkne ani ratlák. Lidi se starají o svoje. I můj syn na tom kříži byl sám. Tausentmilión, a každý se stará o svoje.

A vlekouc za sebou březové koště ztratila se v chrámových temnotách.

– Na můj vkus bylo v tom proslovu moc zvířat, – zažertoval pes, protože Růžena mlčela.

– Zajíce v jeteli jsem načapal častokrát, – ještě zažertoval. – Neřekl bych, že mi ho připomínáte.

– Dostat se do bible není žádná věda, – žertoval, protože Růžena mlčela a mlčela. – V bibli jsou i žáby. A my tu nešpacírujeme pro slávu.

A pro co? pomyslela si Růžena. Za ní na podsíni rachotily rolety krámů, lidi si jdou pro housky, pro noviny, pro čtvrtlitr namodralého odstředěného mlíka, po náměstí jel kominík na bicyklu a salutoval rozcuchané služtičce, jež na balkóně vyklepávala rohožku, z chrámu se vyštrachal kostelník v pantoflích, protáhl se na slunci a zíval. Každý se staral o svoje. A Růžena si připadala sama jak zajíc v jeteli a bláhová jak ryba v lese.

– Já po vás šteknu, – utěšoval ji pes a také už mu kapaly slzičky. – Přísahám, že šteknu. Tisíckrát!

– Kňourci, – ošklíbla se hvězda.

– Neurážej, – odbyl ji pes a roztápal slzičky.

– Kňourci! – dopálila se hvězda, až v ní zablýsklo. – Jste kňourci, hnusně kňouráte!

– Každý se stará o svoje, – hlesla Růžena a dívala se na balkón, služtička hryzala hrušku a ohryzkem pak mrskla po kostelníkovi a kostelník ji nazval courou sodomskou a ona se prohýbala smíchy a zezdola zprostřed náměstí jí listonoš vejral pod sukně, všechny ty ranní ptáky z Velkého náměstí Růžena znala a oni znali ji, a starali se o svoje hrušky a o zvednuté sukně a o coury sodomské, bačkoru jim bylo do hvězd i do psího stejskání a do vdovího zklamání.

– Ta z bible krákala jak vrána! – vztekala se hvězda.

– Jaká z bible? Šplouchá ti na maják? – usadila ji Růžena. Ta Matka boží tam před kostelem totiž opravdu nebyla. – To já jsem vrána!

A rozběhla se ke schodišti zvanému Bono publico, jež vede z hradeb dolů k řece Orlici a je vyšlapané od švadlenčích střevíčků.

– Stůj! – rozkázala jí hvězda plamenným rozkazem.

– Je mi slabo! Čert mi tě poradil! – proklínala ji Růžena, ale poslechla. Zachytila se zábradlí nad schodištěm, bylo to příkré schodiště, dole pod ním se tměla kaluž, šikovní švadlenka se dokáže utopit i v kaluži. – Došla mně síla! Můžeš to pochopit?

– A František? – rozkřičela se na ni hvězda.

– I Františkovi došla síla? I on se stará o sebe? Moh si číst knížky a jít za písaře na magistrát nebo na bernák a válka by se zatím vyvrbila! Co? Stará se o sebe?

– A kde je František? – vřískala Růžena. – Bůhsámví kde je!

– Neměj péči, – odpalírovala ji hvězda. – Kde je, tam je. A to si piš, že jich tam je tauzentmilión. Tauzentmilión a ještě něco navrch. Jenže na to ty se vykašli. Tobě je slabo, ty jsi z obliga.

– Já už jsem z toho rozpíchaná jak jehelník, – naříkala Růžena.

– No bodejť, – nedopřála jí hvězda oddechu. – Ona je rozpíchaná. Ona je jako jehelník a my ji nemůžeme pochopit. A Pakštajn? Odpovídej! Pakštajn je taky jako jehelník? Kňourá? Stará se o sebe? Pakštajn je ve vojsku! Útočí na Berlín! Bojuje proti moři běd!

– Pakštajn je po smrti!

– Na tom nesejde!

A ochraptělé, s bělmem zarudlým a pysky rozpukanými, Růžena i hvězda, nakláněly se nad strmým schodištěm, pod nímž se dole tměla kaluž.

– Tak pohnem kostrou, ne? – povídá pes. Plamenné hádky, to pro něho nebylo.

A pohnul kostrou a vykračoval si zpátky na Velké náměstí.

– To je parádemarš? – obdivoval listonoš jeho mužný krok. – Ať žijou psi!

– To je normál, – odmítal pes ovace i projevy soustrasti. A švihl ocáskem, aby bylo jasno.

Aby bylo jasno, že ten průvod, který on tímto zahajuje zde na Velkém náměstí, nikterak není průvod pohřební. Alebrž je to výprava smavá a rozverná, duchu i tělu příjemná, s hojnou účastí lidí a hvězd, ten kůň vepředu se skvostnou čabakou, to není kůň, to je pes, neurozený a nečistokrevný pes, ta hudba na cimbuří, to je prachobyčejný bubínek, ratata bum, a ten třesk zbraní, to jsou šavle, šavle z oloupaných prutů a z tyček od plotu, když jsme si hrávali na vojáky, v Josefově si všechny děti hrály na vojáky, Josefov bylo město vojenské, hájili jsme svůj hrbolatý plácek na šancích, svou zemi, vlast a svět, a mnozí z nás přitom utržili šrámy a utrpěli škodu na strůji a byli bití jako žito. Leč na tom nesejde. Ó lidé, ó hvězdy!

– Tak šmarjá pohnem kostrou, ne? – povídá Růžena hvězdě. – Snad sis už odpočila.

– Tobě už není slabo? – neodpustila si hvězda.

– Někomu tady bylo slabo? – zalhala Růžena.

– Psovi, – zalhala i hvězda, jelikož moudřejší ustoupí. Krom toho nebyl čas na hádky. – Můžeš ho pochopit?

– Pokusíme se.

– Je to sameček. Ale my mu nedopřejeme oddechu. A vykračovaly si zpátky na Velké náměstí.

– Dobrýtro, – pozdravil listonoš Růženu. – To je váš pes?

– Přijel mě navštívit. Z Josefova, – odtušila Růžena. – Není mu slabo?

– Nestěžoval si. Má blechy?

– To víte pes. Pořád je riziko.

– Se vším je dneska riziko. A aspoň nejste sama, – soucitně řekl listonoš, který se samozřejmě znal i s Pakštajnem.

– Hm, – přikývla Růžena a zakryla kabelkou hvězdu. Obávala se, že hvězda si neodpustí a rozlítí se i na listonoše. Kvůli tomu soucitu. Pakštajn je ve vojsku a nekňourá.

– Do prdele už s Němcema, – truchlivě podotkl listonoš. – Kampak ho odvezli?

– Tam, – šeptla Růžena a otevřela kabelku, jako když hledá zrcátko a chce si utřít sazi pod okem.

– Do prdele už se životem, – podotkl listonoš. – Nejlepší oběsit se

na kšandách.

A spatřil hvězdu.

A oněměl a strnul hrůzou, prokristapána, takovou neopatrnost, ta ženská je slepá, ona se ustrojí a neví do čeho, ona si vyjde v Pakštajnově saku, ona se motá po náměstí s Pakštajnovou hvězdou a to se prozradí, z toho bude paseka, to se bude všelijak divně vykládat, ona si korzuje po rynku a vybavuje se s lidma a netuší, jak se to divně bude vykládat, všude jsou Němci, všude jsou práskači a gestapo, za křivou větu, za prkotinu střílejí, pro všecko na světě, ženská nešťastná, jděte s tou hvězdou někam, suďte si to sako, prokrista, mazejte domů, já roznáším dopisy a balíčky a pohlednice z výletu, já nejsem sebevrah a provazolezec, od nás z pošty jich odvezli pět, loni, do koncentráku, já ne, já jsem si tuhle válku nevymyslel, mně bude napřesrok šedesát a mám srdeční vadu, já umřu doma, vy taky upalujte domů, zarýglujem se a umřem, já nic neviděl.

– Odpusťte, – omluvila se mu Růžena, postřehnuvši jeho zděšení.

A šla za psem, ne, nepředváděla se, šla si jenom tak normál pro sebe, sama nesama, o tom jí nepříslušelo rozhodovat, ona nechtěla nikoho přivést do neštěstí, to tedy ne.

– A co ta hvězda? – přemohl listonoš němotu.

– Ta hvězda, to jsem já, – usmála se na něho přes rameno. A schválně se maličko zapotácela, aby se i on zasmál a aby se tím netrápil, baba si po snídani zunkla rosolky a potlouká se městem, není namístě soustrast, nejsou předepsány ovace.

Ale už bylo pozdě. On už se trápil.

I on už rozuměl.

Rozuměl víceméně od začátku. Jenom se snažil zaplašit to pokušení, tu sirénu, která ho nakřáplým zpěvem vábila, no pojd', vábila ho, co rozmejšíš, pojd', udeřila hodina, vábila ho, darmo jsme se schovávali a roznášeli balíčky a vejrali a stárli, válka je pro všechny a jednou to přijít muselo.

Kdyby tu po starém rynku harcovali dragouni, kdyby přistála helikoptéra a v ní svatý Václav s vyšívaným praporem, dalo by se to svést na srdeční vadu. Na pokročilý věk. Mezi dragouny a patrony

země České by se listonoš nevyjímal vhodně.

Ale tohle je ženská. Tohle je nešťastná ženská z uličky za náměstím, Pakštajnová Růžena, číslo popisné dvě stě šest, včera jí odvezli muže.

A není slepá. A tuší, jak se to bude vykládat.

Nebylo by slušné nechat ji v tom samotnou.

A kdo jiný by se vedle ní líp vyjímal než listonoš? Patří to k zaměstnání. Rozluštit jméno adresáta. Rozumět, co je v balíčku. Netřískat jím o zem, když je v něm sklo. Fragile znamená křehké.

Komu bude napřesrok šedesát, ten už má koneckonců načase. Aby si v rakvi nepřipadal jako trouba.

To, prosím, není hrdinství. To je normál, jak tady prve pravil jistý kůň. Jistý závodní kůň se skvostnou čabakou. Ba co dím oř.

A ta hvězda?

No ta je pro všechno na světě.

A ten kůň, to je pochopitelně pes.

A ten listonoš je listonoš. Plémě lidské. Číslo popisné tři sta dvacet.

Aspoň nebude sama.

Tak jdem.

V hodinu H plus patnáct minut ubírala se sledovaná osoba R, doprovázená psem, od kostela Nanebevzetí Panny Marie napříč Velkým náměstím směrem západním, míříc patrně k budově bývalé radnice, z neznámého důvodu.

Pan Cajsik stál na podsíni. Maskován rozevřeným ranním vydáním listu Der neue Tag. V jeho zorném poli byla by mu neušla ani žížala. Napínavé. A povznášející. Detektiv při své každodenní práci, vyzbrojen profesionální rutinou. Důstojník výzvědné služby, přestrojen za domorodého velkostatkáře, odhaluje v zárodku ničemné tajemství.

Situace S byla prozatím beze změny. Pes pochodoval, hvězda se nerozplývala. Tajemství zůstávalo tajemstvím.

Každé tajemství je ničemné.

Prozřetelnost vše odhalí.

Gestapo též.

Pan Cajsik se nevzrušoval tajemnými podrobnostmi a nebeskými tělesy a sumíroval si svou zprávu. Na psaní zpráv byl pan Cajsik kábr. Byl by podal zprávu i o zmrtvýchvstání Ježíše Krista. *Osoba J odvalila náhrobní kámen a vstala z mrtvých, doprovázena andělem a zemětřesením. Hlášení podává Zeissig Wenzel. Heil Hitler.* Gestapo si s tím poradí. Gestapo rozšifruje, proč se odvalovalo a vstávalo.

V hodinu H plus šestnáct minut docházela k budově bývalé radnice, míříc patrně ulicí takřečenou V kopečku k hotelu Grand z neznámého důvodu, neb v hotelu Grand ranní polévky se nevyvarují. Když tu náhle poklusem napříč Velkým náměstím dostihl ji listonoš L a přidružil se k ní, čímž situace doznala změny, neb vznikl zárodek nezákonného srocování. Zárodek vbrzku počal rozrůstati se, kdyžtž z podsíně vystoupila služebná S, jejíž totožnost hlášení podávajícímu není nesnadno určití, nesouc síťovku s lahví mléka a čtyřmi kusy bílého pečiva, a přidružila se. Téhož dopustil se i kominík K, projíždějící mimo, sestoupiv za tím účelem z bicyklu. Zmíněné osoby R, L, S a K prokazatelně páchaly přečin srocení, míříce společně ulicí takřečenou V kopečku směrem severozápadním z neznámého důvodu, přičemž osobu R možno označiti jako srocovatele. Jejich počínání vzbuzovalo zřetelný rozruch v řadách obyvatelstva, k rozruchu notoricky náchylného. O záměru říši nepřátelském nelze pochybovati. Hodina H plus dvacet jedna. Každý rozruch jest říši nepřátelský. Zeissig Wenzel. Počínání stává se hrozivým. Heil Hitler.

– Dobrýtro, – pozdravila Růžena.

– Dobrýtro, – pozdravil kominík.

– Dobrýtro, – pozdravila služebná a udělala pukrle, sloužila u advokáta a měla chování. A rozlomila žemli a polovičku věnovala psovi. – Advokát ať si ke kafi chroustá šváby. To je váš pes, paní Růženo?

– To je náš pes, – pravila Růžena a bylo jí blaze a na očních víčkách se jí usadily hebounké závěje, ale nebyl to sníh, bylo to kajčí peří, byl to sen, v tom snu Růžena jela kočárem, na sobě svatební šaty, vdávala se za kominíka a rusalcí závoj jí vlál a na stupátkách a na kozlíku a na střeše kočáru a vzadu na truhličce, všude se vezli

svatebčané, a co jsou lidé lidmi a hvězdy hvězdami, nikdo nepamatoval tak veselou svatbu.

A závěje samosebou roztály a kočár samosebou shořel a Růžena povídá svatebčanům, že i takhle to bude svatba veselá, ona že raději chodí pěšky. A svatebčané byli pro.

A šli.

Šla nevěsta, šel ženich s bicyklem, listonoš s brašnou, služebná se síťovkou, a přibývalo jich. Šla hvězda sedmnácté třídy, šel pes, šly blechy, šli i vrabci i čmelíci, šla panna z Arku a roztínala mečem vzduch, šla Matylda Toskánská, soudkyně nad papeži i císaři, a Markéta Korutanská, znechucená z mužů, kteří se mužům pouze podobají, a dcera Oidipova, načichlá chlórem a vápnem, a dcera Lízalova, kterou hledali četníci. A šli všichni ostatní, šli živí, šli i mrtví, šli bosí a šli v lakýrkách, šli s černou dírou pod roztřepenou košilí, krev brzo zasychá, šli s palnou zbraní ráže devět, zlo bylo vymáčáno v rybníce a podzimní paní Pakštajnová Růžena suchou nohou kráčela po hladině a nízkým rákosím a nesla hrdě na levé straně prsou tu psí hvězdu, ten symbol potupy, vyvržena z kruhu lidí důstojných, lidí mocných, lidí vydávajících vládní a policejní nařízení, šla a bylo jich tauzentmilión a ještě něco navrch. A všichni dychtili po pravdě. A pravda šla s nimi; pravda byla v nich. Aló vivat.

U hotelu Grand je pan Cajsik předběhl. V běhu pískal na služební píšťalku. Alarm! Hilfe! SOS! Zárodek se rozrůstá do nestydatých rozměrů! Zárodek přerůstá pana Cajsika, a to je nedovolené! Pan Cajsik se děsí! Pan Cajsik je groggy! Pan Cajsik nerozumí, ale cosi mu našeptává, aby klesl do prachu rodných Čech, na dlažbu před hotelem Grand a prosil o slitování. Nezapíjejte mě, rozmilí rodáci!

Prozřetelnost byla však k panu Cajsikovi příznivá. Na hvizd píšťalky vycválali z hotelového výčepu dva uniformovaní policisté a z automobilu parkujícího nenápadně před hotelem se vyklubali dva nenápadní mužové v kožených kabátech a v kloboucích à la Göring. Původní rozum páně Cajsikův zalezl do své nory, přízrak zárodku se scvrkl do zvládnutelných rozměrů, pan Cajsik, bijec a šampión, se postavil té žebrotě do cesty a rozpráhl ruce.

– Skutečný muž! – vydechla Markéta Korutanská, již zmátly Cajsikovy holínky. – Touží nás obejmout!

– Chyba lávky, – lakonicky poznamenal pes a honem se upamatovával na slova jedné písničky, bylo v ní něco o ovsu a o zelené louce, ale on najednou ne a ne to dát dohromady. Se zelenou loukou už je asi ámen. No nic.

– Běž, děvenko, – něžně povídá hvězda Růženě. – To je povinnost.

– Já vím, – řekla Růžena.

A přistoupila k panu Cajsikovi, zahleděla se na jeho řetízek od hodinek, na jeho kravatu, na jeho vyholenou sanici a ubalila mu facku.

– Ve jménu zákona! – ječel pan Cajsik.

– Půjďte se mnou! – ječel pan Cajsik.

– To je rozkaz! – ječel pan Cajsik.

– Kam? – provokovala ho Růžena.

– Tam! – ječel. – Tam se ukáže!

Kominík ho bafl za límec a za rajtky, že ho odklidí z cesty. Ale to už tu byli mužové v kožených kabátech a opatrně za nimi i uniformovaní policisté. Sročení bryskně rozehnali. Pakštajnovou Růženu i Cajsika Vencla vzali s sebou. Tam.

Slunce si zastřelo tvář, dole v řece potemněla voda.

Hop a skákal dále, upamatoval se pes na závěrečná slova té písničky. A švihl ocáskem, aby bylo i nadále jasno, a přidal do kroku, aby neztratil Růženinu stopu. A vítr aby mu nerozvanul zlaté lupínky s napsanými vzkazy a ponaučeními a milostnými básněmi, které mu na posilňenou posílala hvězda, neboť se vcházelo do labyrintu, kde ještě nikdy nebyli.

A tam se ukázalo.

Psa zastřelili hned u vrátnice. Co se psem?

Růženu odvedli nahoru do úřadovny vyšetřujícího orgánu, pan Cajsik podal ústní hlášení, vyšetřující orgán porozuměl a vyhrnul si rukávy. Co s Růženou?

A stromy rostly a sládló ovoce a slunce bylo temné.

Ó nekonečné,

ó psí hvězdy!

Ne ovšem že by nebyl třetí akt.

Ve třetím aktu se teprve vše rozuzlí. Třetí akt korunuje dílo. Ve třetím aktu je finále.

To všechno předtím byly přípravy. Intriky, chtíce, vývoj charakterů, spor s Bohem a se štěnicemi, potyčky s Jagem a jinými praporečníky, kvalitní ansámbly se tím houštím nějak prodere. Leč finále, finále je trest' umění. Vizitka direktorova. Finále připravují dramatičtí umělci ve dne v noci. Od narození do smrti. Aby odpovídalo jejich životní praxi, jejich představám i zákonům jejich řemesla.

Aby se při něm nestřílelo. Neumíralo s pěnou na rtech a v záchvatu epilepsie. Aby se nepronášely proslovy a publiku se při nich nezastesklo po medvědovi na koloběžce. Aby se uplatnily nejefektivnější kousky gadróby a zároveň aby se s oděvem nepřehánělo a půvaby primadon se nenechávaly ladem. Aby byl na place zpěv i tanec, moudrost komiků i tragédův chrčící chrťán; a aby se to navzájem netlouklo.

A hlavně aby se nelhalo. Nelhat bývá velice obtížné.

A přitom aby to byla hra. A ne galeje.

Život si zaslouží parádní finále. Nejparádnější z parádních.

Nicméně staniolem je třeba šetřit. I girlandy a růžičky mohou citlivějšímu divákovi způsobit žaludeční nevolnost.

A aby se v pravé chvíli objevil i kozel, zvíře zdánlivě nepatřičné, ve skutečnosti však otec všech dětí, které jsou živý divadlem. A strážce kvašeného rmutu, jímž je živo divadlo.

Kozel. Ne opice.

Róza Rio, jak Jožka Kočka přislíbil, přesedla do speciální ekypáže, jede se dál, v ekypáži se přepudrovala a učesala, zalícila si modřinu na spánku, způsobenou tupým předmětem, nahrubo si sešila roztrženou sukni a stáhla si rozedrané punčochy, dámské nožky jsou nejsvůdnější naboso. Ne, nepřevlékla se do atlasového kostýmu. Dala si podmínku, že půjde do finále, tak jak je. A Jožka Kočka jí to

schválil. Jožka Kočka byl zkušený direktor.

Inka Mrázková si také stáhla punčochy, i slečna Vondráčková si stáhla punčochy a pánové si ze solidarity natrhli fraky. Hvězdy v koši s rekvizitami nenašli, přistěhovali si na levou stranu prsou rudé karafiáty. Publikum se snad dovtipí.

A publikum se dovtipilo.

Finále nebralo konce. Bylo přerušováno potleskem po každé árii i šlágru. Po každém tangu i valčíku. Po každém špílci, po každé větě, po každém vyznání lásky, po výstupech sólových i sborových.

Bylo přerušováno i hřměním děl, jelikož vojska třetího ukrajinského frontu osvobozovala Burgas a francouzský druhý sbor osvobozoval Dijon a americká třetí armáda překračovala Moselu.

Přece jenom se tedy střílelo. Ale osvobodit Burgas a Dijon bylo nezbytné. I duše divadla to uznávala. Seděla v nápořední budce u otlučené philipsky a poslouchala Kroměříš.

A třicátá osmá armáda generála Kirila Semjonoviče Moskalenka spolu s prvním československým armádním sborem zahájila v prostoru městečka Krosna a městečka Sanoku bitvu o Karpaty. Svět byl těhotný mírem. Zbývalo osm měsíců.

A Róza Rio zpívala a tančila a byla krásná a byla šťastná. Co k tomu dodávat?

Uličkou v parteru se metr za metrem a zákop za zákopem blížil vychrtlý mladík ve flanelové košili, bledý a s vlásy řídkými, byl to vítěz a matka země celovala jeho chodidla, byl to Flanderka František z osmé A, byl to voják, bojovník za spravedlnost, a sáhl si do západní a vyndal kytku, povadlou, pomačkanou, překrásnou, karpatské kvítí pozdního léta, a rozmáchl se a hodil kytku na forbinu, Růženě k nohám.

– Bis! Opakovat! – jásal na balkóně Oskar Pakštajn, který se jako obvykle mýlil; takové výjevy se neopakují. Jednou, a dost.

Nakonec byl živý obraz.

Živý obraz je ladné a výmluvné uskupení všech účinkujících, zpravidla doprovázené hudbou.

Živý obraz se tomu říká, protože účinkující jsou naživu.

Obecenstvo povstalo a všichni měli na prsou karafiáty, hvězdy a různé kvítí pozdního léta.

Opona šla zvolna dolů a její třásně uvízly v kaluži.

Ztěžklá tou krví se opona utrhla.

A bylo vidět prázdnou scénu a širý horizont.

IMAGINÁRNÍ ROZHOVOR O TRAGÉDII ZVANÉ VÁLKA A O POVINNOSTI ČINU

Krátký čas vymezený pro rozvíjení hlavní situace nového Šotolova románu probíhá v těch nejnejpříjemnějších chvílích z celého dne: je půl páté ráno, ještě nezačalo pořádně svítat, osamělá žena sedí v nehostinném bytě a váhá před jakýmsi těžkým rozhodnutím, zatímco budík odměřuje postupující vteřiny, podobně jako je třeba padající kapky odměřovaly odsouzenci v Máchově Máji. A v takovémto nevládném a jakoby tragicky poznamenaném okamžiku si autor vzpomene na hvězdy. Vypadá to jako scéna z osudové romantiky. Zní to jako sarkastický žert.

Z dosavadní prózy Jiřího Šotoly, reprezentované zatím čtyřmi historickými romány, už obdobné kontrasty a paradoxy dobře známe. Příběhy a motivy, jednotlivá slova i pásma obrazných představ, postavy a zápletky se u Šotoly objevují a křížují zpravidla na dramaticky rozvrženém dějišti života a dějin – mezi patosem a banalitou, mezi všedností a velkými událostmi, mezi skutečností a fikcí, mezi detaily v jejich konkrétnosti a obecnými představami. Nečekané souvislosti, upozorňující zejména na nějaký nesoulad – třeba na napětí mezi záměrem a výsledkem nebo obsahem a formou – , vyjadřuje Šotola rád obrazně. Například černý ošoupaný samet, kdysi divadelní talár pro magistra Fausta dychtícího po poznání pravdy, slouží nyní docela prakticky jako látka pro zatemnění oken, jejíž funkcí je zabráňovat, aby nepronikal ani záblesk světla. Historický čas Šotolových historických románů je přitom různý. Jednou jde o předhusitské panování krále Václava IV, podruhé o stísňující úsek těžkých pobělohorských dějin, potřetí se děj odehrává za napoleonských válek, nebo naposledy za války, které se říká první světová. Jejich základní situace jsou však v jistém smyslu stejné: někde kolem se dějí světodějné konflikty, lidský život je velice nejistý a jeho hodnoty se zmítají a převracejí – a na takovémto vratkém dějinném pódiu a před krvavým horizontem prožívají svůj individuální čas jednotliví lidé. Osamělá bytost si může připadat

zbytečná a bezmocná.

V posledním románu, nazvaném podle dřívějšího divadelního pseudonymu hlavní postavy Róza Rio, je středem vyprávění dcera někdejšího dozorce josefovské vojenské věznice a vdova po nešťastném a kuriózním arestovaném jednoročním dobrovolníkovi Marcelu Flanderkovi; všichni vystupovali už v předchozím románu Malovaný děti (1983), spadajícím do let 1914-1918. Róza Rio teď spravuje firmu Thalia, zchátralou půjčovnu kostýmů, to jest vlastně půjčovnu iluzí, a stejně se na iluzích předtím zakládala její pochybená herecká činnost v kočovných divadlech. Není to žena mladá ani bohatá, není hezká ani jinak pozoruhodná. Jenže teď není vůbec čas na iluze, ale jde o tvrdou skutečnost. Historie zatím postoupila o třicet let, je září roku 1944, vrcholí další válka. Smrtelné nebezpečí nepřestává všude kolem hrozit a neklidné a zruďné poměry oslovují každou lidskou bytost, aby se nějak projevila, jestliže si chce zachovat alespoň něco z lidské hodnoty. Hlásí se odvěká, stále se opakující otázka týkající se všech. To znamená těch, kdo se jí bytostně trápí jako Hamletové, ale i těch, kdo s ní nechtějí mít nic společného a bláhově se domýšlejí, že se jim snad podaří přežít, jako někdy přežívá „nesmrtelná“ mediokrita. Otázka a odpovědnost jako úkol se však neodbytně a vytrvale připomínají.

Poslední Šotolova próza je tedy volným pokračováním předchozího románu. Proto se alespoň letmo dovídáme, jak dopadly některé předtím neukončené osudy, jak třeba skončil Růženin otec, ironicky pojmenovaný Čeněk Swoboda, nebo jak dopadla Marcelova podnikavá sestra Fína. Některé jiné postavy, teď o pár roků starší, jsou ještě naživu, a v pokračování proto dostávají další role. O svých obyčejných lidech, vynořujících se postupně v uštvaném vědomí a v rozervaném snění hlavní postavy, vypráví Šotola opět svým charakteristickým způsobem a píše stylem už pevně, a možná až příliš pevně ustáleným. Užívá epických, dramatických i lyrických postupů. Pouští se do tónu vážného i fraškovitého. Dává přednost krátce usekávaným větám. Usiluje o expresivnost a čerpá z kontrastního slovního materiálu, a to ze zdrojů hovorových, z kulturní paměti, z lyrické metaforické obraznosti, jde mu o ironický pohled, jemuž jsou

protivné především jakékoliv patetické iluze a samolibé sebevědomí subjektu. Nevyhovoval by mu ani laskavý a všechno vyrovnávající humor.

Čas i prostor aktuálního románového příběhu jsou poměrně úzce ohraničené, ale jinak se vyprávění rozbíhá v čase i v prostoru přece jen volně. Dostáváme se i do vzdálených míst, třeba proto, že se jedna postava ztratila kdesi v Americe a druhá se po spletitých evropských peripetiích zřejmě přibližuje s východní armádou k českým hranicím. A s řadou neskutečných postav se přenášíme rovněž do času minulého. Chvilí před posledním rozhodnutím si totiž hrdinka ujasňuje své možnosti v jakémsi imaginárním rozhovoru; vede ho s přítomností a se vzpomínkami, se skutečnými postavami a s divadelními rolemi, s mrtvými a živými, s lidmi dávnými i současnými. Výchozí situace, kromě toho, že se v ní promítá jeden celý život, se tím pootvrácí do širších a závažnějších souvislostí kultury a dějin, podobně jako se předtím v románě Kuře na rožni utvářel románový svět potulného marionetáře. Šotola, odedávna spjatý s divadlem, přisuzuje divadelní zálibu rovněž svým figurám, neboť mu to dovoluje, aby vedle věcné roviny vyprávění zaznamenával také jeho dějinné analogie a asociace a aby vedl rozhovor, jako by se odehrával na divadelní scéně. Pořád si přitom uvědomujeme, že něco jiného je hra na život, a něco jiného sám život. Pochybnosti a naděje, lidská síla i slabost, gesta a opravdovost se objevují v rozmanitém osvětlení. Reálné scény se v proudu rozjitřeného vnitřního monologu prostupují s motivy snovými a symbolickými. Zdánlivě banální věci a věty se spojují s významností dějin a kultury a hlubokomyslné a tradující se výroky a myšlenky se křížují s reálnými fakty. Z tohoto několikanásobného osvětlování by mělo vyplývat, co platí jako opravdu důležité, a co je pouze divadelní nebo dějinnou rekvizitou a třeba krásnou iluzí.

Také způsob, jak Šotola pozoruje své nehrdinské postavy, je už známý. Autor sice zaznamenává jejich jednání a myšlení na pozadí dějinných událostí a převratů, ale jeho postavy jsou spíše jejich pasivním objektem než cílevědomým činitelem. A právě v tomto bodu se začínaly některé výhrady k autorově vypravěčské perspektivě a

výtky, že nepostihuje zákonitosti dějinného vývoje a že nepočítá s aktivitou subjektu. Ovšem autor sám se nikdy netajil míněním, že svou prózu, znovu a znovu se soustřeďující na otázku po místě člověka v dějinách a po možnostech jednotlivcovy aktivity, koncipuje jinak, než jak vyznívají romány zaměřené spíše k optimistickým stránkám pozemského bytí a k potvrzování poznané logiky dějin. Šotola si více všímal bloudění a úzkostného rozhodování jedinců, kterým chybí určitější vědomí společenských a historických souvislostí. Jeho postavy se většinou ani nepokoušely sledovat nějaké vyšší cíle a tématem byly vlastně jejich „hořké kapitulace“. A vypravěč se ptal po dějinné roli právě takovýchto lidí. Za bezradnost je však nikdy nechválil ani je nenechával „vítězit“, ani jim nedaroval pocity šťastného sebeuspokojení. Takže kdyby bylo nutné brát historický román jako exemplum, pak by u Šotoly šlo o exempla negativní a jenom by se tím napovídalo, jak těžko někdy člověk dokáže nalézt svůj velký smysl, který by přesahoval jeho individuální obzor a jeho osobní sílu.

Tento typ románu, jak už bylo řečeno, neplatí jako příklad, nýbrž jako výzva. Nepředpokládá se, že by se snad čtenář s protagonisty ztotožňoval, ale počítá se s jeho samostatnou intelektuální a emocionální reakcí a s jeho vlastním reflektováním celkové situace člověka v současném světě. Tímto zaměřením je Šotolova próza také polemická a zasahuje do diskusí o funkcích dnešního románu. Jestliže se Šotolovi vytýkalo, že jeho podobenství vytrhují konflikty ze zákonité osnovy dějin a že je sledují pouze z hlediska ironické skepse, pak se neuznávalo, že jejich hlavní funkcí je podněcovat k přemýšlení o vztahu jedince a dějin, a nikoliv žádat, aby se čtenář identifikoval s historickými předobrazy. Neiluzivní tendencí své prózy není Šotola v dnešní české historické próze sám. Mezi jeho příbuznými se setkáváme například s některými romány Ladislava Fukse, ještě daleko volnějšími v metaforické fantazii, nebo s tragickými osudy hrdinů Vladimíra Körnera. Hodnota a myšlenkové impulsy těchto próz, jejich dramatičnost a dialektika vyplývají z konfrontace dějin a neopakovatelně prožívaného individuálního údělu. Jejich postavy žijí v zákonitém dějinném čase, ale jsou zasahovány také náhodami; v

dějinném čase mají svou „kolébku“ a svou příležitost k životu, ale také svůj „hrob“ a ohraničení svého individuálního smyslu, protože nakonec nad nimi zůstává jenom mravní klenba nebe.

Podle Šotoly si tento individuální smysl můžeme obrazně představovat třeba jako hledání hvězdy. V románu *Róza Rio* se obraz hvězdy pořád mihá, v mnoha podobách a v různých významech. Svítily vůbec tenkrát v tom zatemněném válečném čase hvězdy? A k čemu byly – visely pouze bezcitně na obloze, nebo mohly znamenat také lidskou naději a trochu štěstí? K čemu ukazovaly žluté šesticípé hvězdné symboly, jaké přikázaly nacistické úřady nosit židům? A co je vlastně vůbec hvězdou lidského života? Nejsou hvězdy snad jenom namalované na jakýchsi divadelních kulisách a jenom průhledem z rakve? Takovéto starosti člověka, který je v tísní, jsou nejvíce obsahem Šotolových historických podobenství. Jenže v románu *Róza Rio* se autor rozhodl dát svému příběhu ještě jiný smysl, než jaký vyvolává tázání, a to už v jeho prvním, epickém plánu. Snad to vyplynulo z odlišných časových předpokladů děje, neboť tentokrát ani nejde o román v plném smyslu historický. Jeho látka je spojena s generační pamětí a románová realita souvisí také s autorovou osobní zkušeností.

Možná právě pro tuto časovou blízkost se hlavní postava tentokrát odhodlává k činu. Vyčerpaná žena, už stokrát zklamaná a znovu osamělá, se nakonec přihlásí k lidské odpovědnosti. Sílu k rozhodnutí dával jejímu ženskému a mateřskému instinktu nejspíš paralelní příběh syna, který zrovna asi někde válčil a táhlo ho to domů. I když se dá předpokládat, že to bude zbytečné, žena neokázale pomůže, aby se alespoň pokusila uchránit druhou bytost před hrozící katastrofou. A ještě úplně na konci Šotola svou hrdinku poslal, aby vykonala další symbolický čin. Připomeňme si, že v předchozí próze o „malovaných dětech“ padla na začátku děje fatální facka; Růženin podivný budoucí manžel ji náhodou vlepil jednomu oficirovi a byla to spíše bizarní záležitost, i když s absurdními důsledky. Podobným gestem končí také román o *Róze Rio*, jenže v druhé próze znamená tento čin vědomé vyrovnávání účtů s udavačem, to jest se zlem a se strachem, a začíná se jím cesta, třebas znovu tragická, za lidskou důstojností.

Dvoudílný románový celek tím nabývá nového smyslu.

Podobenství příběhu, opět umístěného do určitého dějinného rámce, je opět impulsem k otevřené, filozoficky založené úvaze o možnostech člověka v dějinách.

Miloš Pohorský

JIŘÍ ŠOTOLA
RÓZA RIO

Doslov napsal dr. Miloš Pohorský
Ilustrovala Hana Čápova
Vazbu a přebal (s použitím kreseb Hany Čákové)
navrhl Zdeněk Ziegler
Grafická úprava a technická redakce Vladimír Vácha
Vydala Mladá fronta
jako svou 4762 publikaci Edice Máj, svazek 470
Odpovědná redaktorka Jaroslava Jiskrová
Výtvarný redaktor Jiří Svoboda
Vytiskl Mír, n. p., závod 3,
Opletalova 3, Praha 1
Náklad 16 000 výtisků
8,04 AA, 9,41 VA
144 stran textu,
4 přílohy
První vydání. Praha 1986
601/22/85.6

13/33 23-022-86
Cena vázaného výtisku 16 Kčs